

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÉ FAKULTY

Umění v životě Františka Matouše

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor diplomové práce: Kateřina Černá

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

České Budějovice 2009

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Umění v životě Františka Matouše* vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji také, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Kateřina Černá .....

V Českých Budějovicích 27. 7. 2009

Anotace

Diplomová práce „*Umění v životě Františka Matouše*“ se věnuje životu a tvorbě jihočeského historika umění Františka Matouše. Jde o první pojednání, které se zabývá touto osobností, jež stála nejen u přeměny Jihočeského muzea v Českých Budějovicích ve vědeckou instituci, ale hlavně u zrodu dnešní sbírky jihočeské gotiky v Alšově jihočeské galerii v Hluboké nad Vltavou. Dalším cílem spisu je také představení Matouše jako budějovického rodáka, kterému se jižní Čechy staly celoživotním tématem, inspirací a osudem.

Práce je rozdělena na dvě základní části – sleduje Matoušův život pracovní a soukromý a jeho vědeckou tvorbu. V sedmi kapitolách je Matouš zobrazován jako student, ředitel, vědecký pracovník a muzejník. Jeho dílo je prezentováno drobnými pracemi a studii, další podkapitoly tvoří tři zásadní Matoušovy studie o gotickém umění a jižních Čechách *Jihočeská gotika*, *Třeboň* a *Corpus vitrarum medii aevi*. Poslední kapitola představí osobu Františka Matouše v kontextu českého dějepisu umění.

Annotation

The diploma thesis „The art in the life of František Matouš“ is devoted to the life and production of a southbohemian historian of arts - František Matouš. It is the first essay, which is interested in this personality, who was standing not only by the transformation of the Southbohemian museum in České Budějovice into a scientific institution but mainly by the genesis of nowadays collection of southbohemian Gothic in Alšova jihočeská galerie in Hluboká nad Vltavou. Next goal of the thesis is also an introduction of Matouš as southbohemian native, to whom South Bohemia became a wholelife theme, inspiracy and destiny.

The work is divided into two main parts – it follows the professional and private life of Matouš and his scientific production. In seven chapters Matouš is portrayed as a student, a director, a scientific worker and a museum worker. His production is presented by fairy works and essays, next subchapters create three crucial essays of Matouš about gothic art and South Bohemia - Jihočeská gotika, Třeboň and Corpus vitrarum medii aevi. The last chapter introduces the personality of František Matouš in the context of czech history of art.

Obsah

Úvod.....	6
I. Životní osudy Františka Matouše.....	11
II. Muzejníkem.....	25
III. Pracovní cesta na Pražský hrad.....	35
IV. Na ministerstvu.....	41
V. Práce v ČSAV.....	45
VI. Počátky pozdně gotické architektury chrámové v jižních Čechách.....	54
VII. Drobné práce a studie Františka Matouše	62
VIII. Jihočeská gotika.....	68
IX. Třeboň.....	73
X. Corpus vitrearum medii aevi.....	78
X.1. Zasedání k edici Corpus vitrearum medii aevi.....	83
XI. František Matouš mezi historiky umění.....	85
Závěr.....	93
Soupis pramenů a literatury.....	95
Seznam příloh.....	102

Úvod

Jméno Františka Matouše je dnes známé pouze v okruhu zasvěcených znalců dějin umění. Svou prací bych ráda přiblížila jeho životní osudy a tvorbu. František Matouš, jihočeský historik umění, dlouholetý ředitel Jihočeského muzea, autor řady uměleckých a historických studií, pracovník pražské Akademie věd a Ministerstva školství a osvěty, stál u zrodu jihočeské sbírky gotického umění. Gotika ho posléze provázela celým životem stejně jako práce muzejníka.

K osobnosti Františka Matouše neexistuje dosud životopisná publikace. Žádný historik se životu a tvorbě českobudějovického rodáka nevěnoval. Jeho jméno se objevuje pouze v slovníkové podobě v *Encyklopedii Českých Budějovic*, bohužel však s chybným datem úmrtí. Tuto mylnou informaci jsem našla i v celé řadě další literatury.¹ Jeho osobnosti jsou věnovány pouze časopisecké články k jeho životním výročím.² Všechny studie jsou z pera jeho dlouholetého kolegy a přítele Vladimíra Denksteina, je tedy velká škoda, že se Denkstein nikdy nedostal k napsání větší monografie o svém příteli a spolupracovníkovi.

Základním pramenem pro moji práci byla především pozůstalost Františka Matouše, která se nachází v Archivu Národního muzea v Praze. Osobní fond čítá 19 kartonů. V roce 1972 věnovala všechny materiály do archivu jeho manželka Božena Matoušová. Matoušova pozůstalost byla pro mne cenná především při sestavování životopisu a jeho rodinných vztahů. V biografickém materiálu se nacházejí osobní doklady, rodné listy rodičů, svatební smlouvy, svatební oznámení i úmrtní oznámení a životopisy. Fond je však velmi chudý na jakékoliv materiály týkající se manželky a dětí. Pokud je o nich zmínka, tak pouze velmi stručně v životopisu či v úředních dokumentech. Velmi zřídka také v korespondenci, kde jsou spíše zdvořilostní pozdravy rodiny. Fotografie manželky a dětí se nedochovala žádná.

Součástí pozůstalosti tvoří i čtyřicet zápisníků z let 1930–1967, které jsem použila pro účely mé práce pouze v několika málo případech. Zápisníky jsou velmi

---

¹ *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006, s. 285.; *Jihočeské muzeum. Historie a sbírky*, České Budějovice 2006, s. 21; Roman LAVIČKA, *Gotické umění*, Hluboká nad Vltavou 2007, s. 7, František RADA, *Když se psalo T.G.M.*, České Budějovice 1970.

² Vladimír DENKSTEIN, *Šedesát pět let Františka Matouše*, *Umění* 8, 1960, č. 6; TÝŽ, *Sedmdesátiny dr. Františka Matouše*, ČNM 135, 1966; TÝŽ, *Za Františkem Matoušem. Z posledního rozloučení se zesnulým*, *Umění* 18, 1970, č. 2.

malé a prostor pro zápis je nevelký, proto jsem zde našla pouze hesla, jména, časové záznamy a poznámky o počasí.

V archivu Národního muzea mi byl nápomocen i fond Vladimíra Denksteina. Z tohoto fondu jsem čerpala především fotografie a informace o Denksteinově životě.

Další pramen, který byl využit zvláště pro zjištění Matoušových školních výsledků, byl fond Jirsíkovo gymnázium České Budějovice, který je uložen v Státním okresním archivu v Českých Budějovicích. Zde jsem využila především Hlavní katalog a Třídní katalog, v nichž jsem našla prospěch Františka Matouše i základní biografické informace.

Podstatný zdroj informací, který by se nabízel pro zpracování životopisu historika dvacátého století, je výpověď pamětníků. Pokoušela jsem se vypátrat skrze Matoušovy kořeny v Českých Budějovicích jeho příbuzné, ale bohužel jsem žádné nenašla. Jeho bratr zemřel za druhé světové války a není známo, že by měl nějaké potomky. Matoušova sestra se vdala, a tudíž pod jménem Matouš jsem žádného příbuzného nenašla.

Dalším vodítkem, které by se dalo v hledání využít, byla rodinná hrobka, která se nachází na Městském hřbitově svaté Otýlie v Českých Budějovicích, kde je František Matouš pohřben. Tuto hrobku podle zjištěných informací ze správy hřbitova platí František Matoušek, bydlící v Českých Budějovicích. Po jeho kontaktování mi bylo sděleno, že příbuzným Františka Matouše není.

Pro druhou část diplomové práce bylo stěžejním pramenem a materiálem ke studiu historikovo vědecké dílo. Využila jsem veškeré Matoušovy vědecko-umělecké publikace, články, přednášky, studie i monografie, abych sestavila úplnou bibliografii. Velká část Matoušovy práce se nachází v jeho pozůstalosti, buď v rukopisné, nebo strojopisné podobě. Vzhledem k tomu, že hlavním Matoušovým tématem byly jižní Čechy, je veškeré jeho vydané dílo zastoupeno v Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích.

Matouš byl převážně autorem celé řady článků v různých umělecko-historických časopisech. Nejvíce je zastoupen v časopise Umění a Časopise Národního muzea. Na počátku své vědecké kariéry publikoval v regionálních periodikách.

Při rozboru jeho děl jsem čerpala především z odborné literatury týkající se dějin umění,³ zvláště pak středověkého a gotického umění⁴ a české historiografie.⁵ Nepostradatelnou literaturou při práci byla také literatura regionální.⁶ Při studiu jsem využívala i literaturu encyklopedickou.⁷

Vzhledem k různorodosti pramenů a materiálů, které jsem ve své práci zužitkovala, využila jsem při psaní osudů Františka Matouše několik metod a jejich kombinací. V první polovině práce při rekonstrukci životních osudů Františka Matouše nahlížela jsem na téma optikou individuální biografie. V práci je zastoupena jak metoda induktivní, tak deduktivní. Při srovnávání tvorby Františka Matouše, především v druhé části práce, je použita metoda komparace. Vzhledem k časové posloupnosti je práce zpracována diachronním přístupem. Práce zasahuje i do oblasti dějin umění.

Kapitoly jsou členěny chronologicky, a to jak v případě první části biografické, tak druhé části, která zpracovává Matoušovo vědecké dílo. Celá práce je tedy členěna do dvou základních výše zmiňovaných okruhů. První část věnovaná životním a pracovním osudům je rozdělena do pěti samostatných kapitol.

První z nich se věnuje rodinnému životu Františka Matouše a obsahuje stručné představení rodinného prostředí, z kterého pocházel. Osudy rodičů, jeho školní léta v Českých Budějovicích a univerzitní studia v Praze. Druhá kapitola nás přivádí zpět do Českých Budějovic, kde Matouš začíná svou pracovní dráhu coby asistent v městském muzeu. V této době se seznamuje velmi intenzivně s jihočeským gotickým uměním,

³ *Dějiny českého výtvarného umění I/2*, Praha 1984. *Dějiny českého výtvarného umění V 1939/1958*, Praha 2005; BIRNBAUM, Vojtěch a kol., *Dějepis výtvarného umění v Čechách I*, Praha 1931; *Umělecké památky Čech IV*, Praha 1982.

⁴ Albert KUTAL – Dobroslav LÍBAL – Antonín MATĚJČEK, *České umění gotické I*, Praha 1949; Albert KUTAL, *České gotické umění*, Praha 1972; TÝŽ, *České gotické sochařství 1350-1450*, Praha 1962; TÝŽ., *Gotické sochařství v Čechách a na Moravě*, Praha b.d; Jiří KUTHAN, *Gotická architektura v jižních Čechách. Zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.*, Praha 1975; Dobroslav LÍBAL, *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*, Praha 1948; Antonín MATĚJČEK, *Česká malba gotická. Deskové malířství 1350-1450*, Praha 1938, Jaroslav PEŠINA, *Gotická nástěnná malba v zemích českých. I 1300-1350*, Praha 1958; TÝŽ, *Česká malba pozdní gotiky a renesance. Deskové malířství 1450-1550*. Praha 1950; TÝŽ, *Kláster Třeboňský*, Praha 1942; TÝŽ, *Pozdně gotické malířství v Čechách*, Praha 1940; TÝŽ, *Česká gotická desková malba*, Praha 1978; Pavel SPUNAR, *Kultura českého středověku*, Praha 1987.

⁵ František KUTNAR – Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997; Josef HANZAL, *Cesty české historiografie 1945-1989*, Praha 1999; Rudolf CHADRABA a kol., *Kapitoly z českého dějepisu umění II*, Praha 1987.

⁶ František RADA, *Když se psalo c. k.*, České Budějovice 1965; TÝŽ, *Když se psalo T.G.M.*, České Budějovice 1992; Hynek RULÍŠEK *Gotické umění jižních Čech*, Hluboká nad Vltavou 2007; *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006; Václava Antonín HADAČ, *Kulturní obrázky z minulosti Třeboně*, Třeboň 1914; TÝŽ, *Třeboňsko ve válečných dobách před sto lety*, Třeboň 1915.

⁷ *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006. *Ottův slovník naučný nové doby*, díl třetí, svazek první, Praha 1934.

začíná publikovat drobné příspěvky a články do místního tisku. Dokončuje také svou disertační práci a stává se ředitelem muzea. Jeho klidný a stále úspěšnější pracovní život však naruší druhá světová válka, kvůli níž je nucen přesídlit opět do hlavního města.

V Praze se přes své kontakty v uměleckém životě dostává na Pražský hrad. Zde pracuje po celou dobu druhé světové války. Další dvě kapitoly nesou název podle Matoušova pracovního působení hned po válce na ministerstvu a v padesátých letech v Československé akademii věd. Touto kapitolou končí první část práce, která se věnovala životním a pracovním osudům Františka Matouše.

Druhý díl tvoří Matoušovo vědecké dílo. Obsahuje šest kapitol, které zahrnují celou historikovu tvorbu. Začala jsem chronologicky od nejstaršího díla, tedy od jeho disertační práce. Kapitola s názvem *Drobné studie Františka Matouše* obsahuje rozbor a seznámení s nevelkými pracemi, jako jsou články, studie ve sbornících a další příspěvky. Většina jeho drobných prací je zaměřena na jihočeské středověké umění a jeho památky.

Následující oddíl je věnován výhradně jihočeské gotice a Matoušovu stejnojmennému dílu. V této kapitole jsou využity i další knihy o gotickém umění. Kapitola s názvem *Třeboň* se věnuje především Matoušově poslední publikaci s tímto názvem. Připomínám i ostatní knihy a články, které Matouš tomuto městu věnoval. Dále je zachycen vznik celé monografie, včetně komunikace mezi autorem a nakladatelstvím.

Předposlední kapitola představuje mezinárodní edici s názvem *Corpus vitrearum medii aevi*, pro kterou Matouš sepisoval knihu o středověkých sklomalbách, která vyšla až po jeho smrti v německém překladu pod názvem *Mittelalterliche glasmalerei in der Tschechoslowakei*. Kapitola pojednává nejen o tomto díle, ale její velká část je věnována také mezinárodní edici, pro kterou Matouš tuto knihu psal. Důležitou část tvoří i korespondence mezi Jaroslavem Pešinou a Matoušem, který si stěžuje na nepříjemnosti, které má s německou stranou při tvorbě této publikace. Matouš celý život působil jako člověk klidný a máloco ho v životě dokázalo vyvést z míry. Nepříjemnosti způsobené při práci na tomto projektu mu však ležely na srdci.

Poslední kapitola uzavírá jeho vědeckou kariéru a Matouš se v ní ocitá ve společnosti svých profesorů, kolegů a přátel. Jde o jakousi cestu Matoušovým životem a setkávání s osobnostmi jeho života. Řada z nich měla na Matouše velký vliv a byla důležitou součástí jeho života. Jejich korespondence zabírá v jeho pozůstalosti značnou část a stejně důležitý díl zaujímal tyto osobnosti v jeho životě, do kterého bezesporu

patřily, proto jsou zařazeny i do této práce. Navíc řada z nich byly významnými osobnostmi historie umění s velmi zajímavými pracovními osudy.

Všechny uvedené citace, které jsou v práci uvedeny, jsou ponechány v původní podobě. Hlavní cíl, který si tato práce klade, je přiblížit život a tvorbu zapomenutého českobudějovického rodáka, který svým dílem přispěl ke kulturní historii města, ať už svou prací muzejní nebo vědecko-literární.

Konečně bych ráda poděkovala panu docentu Bohumilu Jirouškovi za odborné vedení, cenné rady a připomínky při vypracování diplomové práce. Díky patří také pracovním Archivu Národního muzea a Státního okresního archivu v Českých Budějovicích.

I. Životní osudy Františka Matouše

Na konci devatenáctého století se město České Budějovice nachází v čilé stavební činnosti, počet obyvatel stále vzrůstá, vzniká řada českých závodů a továren, což dokládá pokročilou národní emancipaci, existují české školy a české firmy. Poměr mezi Čechy a Němci se obrátil ve prospěch Čechů. Česká kultura má vlivnou oporu v osobě biskupa Jana Valeriána Jirsíka.⁸ Na přelomu století je dokončena stavba novorenesanční budovy muzea na Senovážném náměstí. A Samsonova kašna stříká vodu jen v neděli.⁹ Do tohoto ovzduší konce devatenáctého století se 29. listopadu 1895 narodil František Matouš, významný českobudějovický rodák.

Matouš, syn Vojtěcha a Veroniky rozené Gutwirthové, zdědil jméno po svém dědovi, který pocházel z Kostelce nad Vltavou.¹⁰ Prarodiče z otcovy strany patřili mezi chudší vesnické obyvatele, děd František byl domkařem. Celá rodina Matoušů byla původem z jižních Čech. Jihočeské kořeny měl v sobě František zapuštěny na celý život a do jižních Čech se stále vracel.

Františkův otec Vojtěch se narodil v Kostelci 11. září 1850.¹¹ Matoušovi se krátce po narození syna přestěhovali do Českých Budějovic, kde Vojtěch navštěvoval obecnou školu. V roce 1870 se vyučil tiskařem a o rok později nastoupil do tiskárny Felixe Zdarssase Buch & Steindruckerei v Českých Budějovicích, kde pracoval jako sazeč až do roku 1880.¹²

Matka Veronika se narodila 19. ledna 1852 v Českých Budějovicích na Pražském předměstí v domě číslo 195, jako dcera Kašpara a Terezie Gutwirthových.¹³ Děd Kašpar byl měšťan a tesařský pomocník, který později pracoval jako vedoucí vodních staveb.

---

⁸ *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2005, s.93.

⁹ F. RADA, *Když se psalo c.k.*, České Budějovice 1962, s. 14.

¹⁰ Archiv Národního muzea (ANM), fond František Matouš, kart. 19, inv. č. 568, rodný list Vojtěcha Matouše.

¹¹ Tamtéž, inv. č. 561, křestní list Vojtěcha Matouše.

¹² Tamtéž, inv. č. 565. zeugniss Adalbert Matousch, vysvědčení Vojtěcha Matouše o jeho pracovním působení u Felixe Zdarssase Buch & Steindruckerei.

¹³ Tamtéž, inv. č. 579, rodný a křestní list Veroniky Gutwirthové.

Františkovi rodiče Vojtěch a Veronika se vzali krátce po svém seznámení v katedrále v Českých Budějovicích 5. června 1875.¹⁴ Veronice šel za svědka jediný sourozenec, bratr Karel Gutwirt.¹⁵

Osudným bylo pro Vojtěcha jeho setkání s Hynkem Wolfem, majitelem budějovické tiskárny. Do jeho podniku nastoupil jako tiskař roku 1880. Vojtěch Matouš byl pilný, svědomitý a vážený pracovník, proto v roce 1885 obdržel od majitele remuneraci ve výši 200 zlatých a písemný příslib na první kupní právo na tiskárnu.¹⁶ Po čtyřech letech majitel biskupské tiskárny Hynek Wolf zemřel a naplnila se tak písemná úmluva na přednostní kupní nárok pro Vojtěcha Matouše. Desátého srpna podepsali pozůstalí trhovou smlouvu o prodeji tiskárny v hodnotě 5 600 zlatých. Vojtěch Matouš koupil tiskárnu i s veškerým příslušenstvím včetně veškeré zásoby papíru a tiskopisů za 7 500 zlatých.¹⁷

Tato tiskárna v České ulici patřila mezi nejvýznamnější ve městě, založil jí tiskař Jan Krupička a tiskli se v ní české noviny *Budivoj*.¹⁸ V této činnosti poté pokračoval i Vojtěch Matouš.

Sociální postavení rodiny Matoušů se rázem výrazně změnilo, ze zaměstnance se znenadání stal majitel významného podniku, který si vedl velmi dobře jako zavedená firma s dobrým jménem a významnými zakázkami, tiskárna prosperovala.

Rodina Matoušova prožívala velmi šťastné období jak v ekonomické oblasti, tak i v osobním životě. Narození třetího potomka a získání tiskárny, znamenalo pro rodinu Matoušů úspěšné období. Vypadalo to, že osud byl k rodině velmi pozitivně nakloněn.

Bohužel toto bezstarostné období radosti si rodina Matoušova dlouho neužila, za nedlouho přišla velmi tvrdá rána. Otec Vojtěch onemocněl závažnou chorobou, která velmi krutě zasáhla do života rodiny. Práci ve vlastní tiskárně si Vojtěch Matouš dlouho neužil. Po delší nemoci zemřel v mladém věku sedmačtyřiceti let v sobotu 5. června 1897 na zánět jater.¹⁹

---

¹⁴ Tamtéž, inv. č. 566, svatební oznámení rodičů, příjmení Vojtěcha Matouše se psalo na všech jeho úředních dokumentech v německé podobě Matousch, teprve na svatebním oznámení se poprvé objevuje v podobě české. Kopíruje to situaci a českoněmecké ovzduší, které v té době v Českých Budějovicích bylo.

¹⁵ Ze svatby rodičů se dochovalo několik velice pěkných tiskařsky povedených blahopřání k sňatku, které pocházejí od renomovaných českobudějovických tiskařů. Blahopřání od Karla Weisenfelda, Augusta Pragera a Ferdinanda Kamarita.

¹⁶ ANM, Fond, František Matouš, kart. 18, inv. č. 570, potvrzení o remuneraci.

¹⁷ Tamtéž, inv. č. 571, smlouva trhová o koupi biskupské tiskárny.

¹⁸ *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2005, s. 564.

¹⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 18, inv. č. 572, parte Vojtěcha Matouše.

Zanechal po sobě tři nezletilé děti Ludvíka, Marii a malého Františka, kterému byli v tu dobu pouhé dva roky. Poručnicí za tři nezletilé děti byla ustanovena Krajským soudem v Českých Budějovicích Veronika Matoušová.²⁰ V pozůstalosti po otci obdržela Františkova matka za knihtiskárnu pohledávku v hodnotě deset tisíc zlatých. Po tragické události zůstala rodina finančně zaopatřena. Vojtěch byl také vlastníkem domu, který po jeho smrti rodina zdělila. Veronika však zůstala sama se třemi malými dětmi.

Františkovo dětství bylo silně ovlivněno smrtí otce. O tom, že by se jeho matka znovu provdala, neexistují v jeho pozůstalosti žádné doklady. Chlapcovým poručníkem se stal dědeček z otcovy strany František.²¹ Prarodiče bydleli také v Českých Budějovicích v ulici Rudolfovska v domě číslo 12. Malý František však bydlel s matkou a sourozenci ve Střelnické ulici v domě číslo 29 (dnešní ulice 28. října).²² Celá rodina Matoušova byla katolického vyznání. O jeho dětství se nedochovaly žádné záznamy ani vzpomínky. Můžeme se jen domnívat, jak tragická událost v životě malého Františka ovlivnila jeho svět.

V Českých Budějovicích vychodil českou školu obecnou. Pro své středoškolské studium si vybral klasické gymnázium. Ve školním roce 1906/07 nastoupil na c. k. české gymnázium v Českých Budějovicích.²³ Ředitelem ústavu byl Josef Čapek. V této době bylo gymnázium soukromé a hradilo se školné. Ani František nebyl od placení školného osvobozen a platil po celou dobu studia. Průměrný počet žáků ve třídách byl kolem 45 studentů, klasifikační stupnice měla šest známek. Mezi premianty třídy ale nepatřil. Řadil se spíše mezi průměrné studenty. Jak sám později napsal: „*gymnázium jsem absolvoval s dobrým prospěchem.*“²⁴

V prvním roce studia na gymnáziu se u Františka objevily známky výborné či chvalitebné, největší problémy mu dělaly předměty přírodovědné. Z chování měl většinou známku dobrou, v třídním katalogu se objevují jen zřídka poznámky o jeho

---

²⁰ Tamtéž, inv. č. 573, ustanovení Krajského soudu v Českých Budějovicích z 6. července 1897.

²¹ SOKA České Budějovice, fond Jirsíkovo gymnázium České Budějovice, inv. č. 51, sign. I/c-43, kniha č. 51, B 134/50 Hlavní katalog 1908/09.

²² D. KOVÁŘ, P. KOBLASA, *Ulicemi města Českých Budějovic*, České Budějovice 2005, s. 289.

²³ C. k. české gymnasium v Českých Budějovicích, dnešní Jirsíkovo gymnázium, první české gymnázium v Českých Budějovicích založené biskupem J. V. Jirsíkem v roce 1868, Srov. Karel STRAKA, *125. výročí založení Jirsíkova gymnázia v Českých Budějovicích*, in Naše rodina č. 25, 1993, s. 6; Jan MACHÁČEK, *Paměti c. k. českého gymnázia v Českých Budějovicích od jeho založení až do roku 1903 a seznam všech abiturientů, jejich rodiště, nynější stav a bydliště*, Česká Budějovice 1903.

²⁴ ANM, Fond, F. Matouš, kart. 1, inv. č. 11., vlastní životopis.

vyrušování či nepozornosti.²⁵ Ve vyšších ročnících patří mezi jeho nejhůře klasifikované předměty latinský a řecký jazyk.

Dalším jazykem, kterému se na gymnáziu věnoval, byla němčina, kterou navštěvoval jako nepovinný předmět. S německým jazykem nikdy problémy neměl, dostával z něj vždy dobré známky, a využil ho ve svém pracovním životě ještě mnohokrát.

Dějiny umění nepatřily na klasickém gymnáziu do školních osnov a z dějepisu míval František známku dobrou. Lásku k umění a k historii našel sám přes literaturu, nikdo z jeho rodiny umělecké vlohly neměl. Profese jeho otce měla hodně blízko spíše k výtvarnému umění praktickému, mohl by být ovlivněn grafikou a více tíhnout k umělecké stránce tiskařské profese, ale bohužel dětství strávené s otcem v tiskárně mu bylo odepřeno. Ke studiu a celoživotní lásce k umění, především k umění gotickému, ho přivedlo nejspíše samotné prostředí Českých Budějovic, v kterých vyrůstal. „*Zabýval jsem se intenzivně jihočeskou gotickou architekturou, již je tam tak mnoho.*“²⁶

Prarodiče jak z otcovy, tak i z matčiny strany bydleli přímo v Českých Budějovicích, proto se pro něj prostředí města stalo každodenní realitou, kde trávil veškerý svůj volný čas. František byl městské dítě. Jeho rodiště mu ukázalo směr studia a nakonec i jeho celoživotní cestu mezi gotickými památkami.

V červenci roku 1914 ukončil vzdělání na gymnáziu maturitní zkouškou a podal si přihlášku na vysokou školu, ucházel se o studium na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, kde byl 11. prosince 1914²⁷ zapsán řádným posluchačem a nastoupil ve školním roce 1914/15.²⁸ V prvních letech pražského pobytu, žil v Tyršově ulici číslo 2. Za dobu svého studia vystřídal v Praze několik podnájmů. Ve školním roce 1917/18 bydlel v Kaprově ulici, trvalé místo, které by bylo spjato s jeho studiem v Praze nenašel a často se stěhoval.

Na filozofické fakultě studoval František Matouš dějiny výtvarného umění jako obor hlavní, všeobecné a české dějiny, dějiny estetiky, filosofie a hudby jako obory vedlejší. Na filozofické fakultě navštěvoval Matouš také přednášky významných českých historiků, jako byli Josef Pekař, Josef Šusta nebo Čeněk Zibrt.

²⁵ SOKA České Budějovice, fond Jirsíkovo státní gymnázium České Budějovice, inv. č. 314, sign. I/c-42, kniha č.49.

²⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 11, vlastní životopis.

²⁷ ANM, Fond Jirsíkovo státní gymnázium, inv. č. 3, list z filozofické fakulty o řádném zapsání Františka Matouše.

²⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 63, legitimace řádného posluchače (vysokoškolský index).

Hned v prvním semestru si zapsal přednášku Josefa Pekaře *Dějiny rakouské*, v letním semestru další Pekařův předmět *Dějiny roku 1848*. Šustovu přednášku *Dějiny doby nové* navštěvoval také v prvním ročníku studia. V tuto dobu byl Šusta již několik let řádným profesorem a uznávaným historikem. Navštěvoval i přednášky svého krajana Čenka Zírta *Všeobecná historie kulturní*. Jeho další láskou, kterou pro sebe na univerzitě objevil, byla hudba, přednášky Zdeňka Nejedlého, které si do svého studijního plánu také zapsal, byly pro něj velkou inspirací.

Stěžejní látkou jeho studia však byly přednášky Karla Chytila, ty ho provázely celým jeho studiem.²⁹ Oblíbil si vyhlášené historické semináře, v zimním semestru roku 1916/1917 mu byla udělena odměna za práci v kurzu šedesát korun.³⁰ Tato částka byla pro studenta dost vysoká, když srovnáme, že při zápisu na univerzitu musel zaplatit poplatek dvě koruny a za každý semestr platil padesát haléřů kolejného.³¹ Studia na univerzitě ho velmi bavila.

Karlovu univerzitu absolvoval v roce 1918, hned poté se začal připravovat na doktorské zkoušky. „*Univerzitního absolutoria jsem dosáhl 14. prosince 1918.*“³²

Dobu světové války prožil František na univerzitě. Léta jeho studií byla ohraničena první světovou válkou. Hned po ukončení pražského studia se vrátil domů do jižních Čech, život v Praze ho nelákal a chtěl se vrátit do Českých Budějovic. V tuto dobu si myslel, že Praha byla v jeho životě pouze městem jeho studií. Sotva by ho napadlo, že se mu stane útočištěm a na několik let také domovem.

---

²⁹ Karel Chytil (1857-1934), významný historik umění a profesor pražské univerzity, v jeho díle se projevují náznaky zásadního převratu v metodě vědy o umění: náběhy k jejich zhistorizování. Projevovalo se prvořadým zřetelem k poznání vzniku uměleckého díla a jeho myšlenkového obsahu v konkrétní historické situaci a k stejně historickému zjišťování jejich místa ve vývoji umění. Tento nástup historických hledisek se ukazoval v Chytilových monografiích, zejména těch, které byly věnovány pozdně gotickému a renesančnímu umění. *Vývoj miniaturního malířství českého za doby rodu jagellonského 1896*, *O Junkerech pražských 1903*, *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku 1906*, *Antikrist v naukách a umění středověku 1918*. Tato poslední, metodicky průbojná monografie ukázala Chytilovy schopnosti vidět souvislosti mezi vývojem výtvarného projevu a jinými uměleckými výtvary a na jejich základě formulovat závažné myšlenky o dějinách idejí a mentality ve středověku. Chytil, významný jako učitel několika generací uměleckých historiků, nedoceňoval ještě důležitost slohové a tvarové analýzy, která se ve vědách o umění už ohlašovala. Ohraničenost staršího prostě popisného vidění uměleckého díla překonával však všestranným zájmem o různá období a oblasti výtvarného umění. Byl znalcem uměleckého řemesla, při čemž se zabýval mezi jiným českými korunovačními klenoty. Všude uplatňoval svůj kriticismus, a své organizační schopnosti prokázal jako jeden z hlavních tvůrců plánu i realizace Soupisu památek. Srov. František KUTNAR, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví II, Od počátků pozitivistického dějepisectví na práh historiografie marxistické*, Praha 1977, s. 60-61.

³⁰ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 5, vysokoškolský index.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, inv. č. 14, vlastní životopis.

Hned po ukončení univerzitního vzdělání dostal pracovní příležitost od městského národního výboru jako archivář.³³ Na tomto místě setrval pouze krátce. Na jaře roku 1919 mu bylo nabídnuto další místo, které bylo pro jeho následující pracovní život zaměstnáním klíčovým.

Od 1. dubna 1919, nastoupil do Městského muzea v Českých Budějovicích jako vědecký volontér, nehonorovaný pracovník vykonávající dobrovolně práci jako přípravu pro své budoucí povolání.³⁴ Matouš nastoupil po převratu do muzea, které postrádalo jakýkoliv vědecký ráz, bylo třeba zreorganizovat celý ústav. Jeho hlavním a základním úkolem bylo počestit muzeum a sestavit uměleckoprůmyslovou knihovnu. Počestit muzeum bylo třeba jak z vnější, tak i z vnitřní stránky. Dalším důležitým posláním bylo pro Matouše zvědečtit činnost městského muzea. Při své práci v Českých Budějovicích se Matouš současně připravoval na svou disertaci.

Jak složitý a náročný musel být nástup do instituce, které chyběl jakýkoliv vědecký ráz? Postaven před náročné úkoly, bez jakékoliv předchozí praxe a jakéhokoliv vedení. Ihned po studiích, mladý a nezkušený František ocitl se v podstatě v centru tak obrovské instituce. Jako jediný, který mohl přispět vědeckými poznatky a dovednostmi, všechny však byly teoretického rázu. Hozen do vody, byl nucen se co nejrychleji naučit plavat v neznámých vodách muzejnické praxe.

Velké změny se v tomto období odehrály i v jeho osobním životě. V září roku 1924 se oženil s Boženou Roulovou,³⁵ které se přezdívalo Bonka, a pocházela z Trhových Svinů. V tomto roce už pracoval František jako smluvní úředník muzea. Po čtyřech letech manželství se Bonce a Františkovi narodil první potomek, 21. 5. 1928 přišla na svět dcera Helena. Útulné a dostupné bydlení zajistilo mladé rodině muzeum. V tomto roce byl Matoušovi pronajmut obecní byt v domě městského muzea číslo popisné 437. Byt se nacházel v přízemí domu, měl kuchyň, jeden pokoj, dva kabinety, předsíň a ostatní příslušenství. Roční nájem činil dva tisíce korun.³⁶ Manželka Božena byla celý svůj život v domácnosti a starala se o rodinu.

Stěžejním rokem Matoušovy vědecké kariéry byl pak rok 1930. V roce 1929 mu byla schválena disertační práce³⁷ na téma *Počátky pozdně gotického stavitelství*

---

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž, inv. č. 15, vlastní životopis.

³⁵ Tamtéž, inv. č. 9, svatební oznámení.

³⁶ Tamtéž, inv. č. 16 Usnesení městské rady.

³⁷ “Disertace Vaše, kterouž jste předložil za účelem doktorátu filosofického, byla oběma pp. recensenty, proff. dry Birnbauem a Vysokým schválena. Na Vás nyní jest, abyste se k rigorosům přihlásil.” Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 10, schválení disertace.

chrámového v jižních Čechách. Recenzenty jeho disertační práce byli doktor Vojtěch Birnbaum³⁸ a doktor Vysoký.

V roce 1930 byl prohlášen doktorem filosofie na Karlově univerzitě: „*maje za hlavní předmět přísných zkoušek dějiny umění, za vedlejší předmět dějiny české.*“³⁹ Poté se stal ředitelem českobudějovického muzea. Po více než desetileté praxi a dokončeném univerzitním vzdělání mohl ve vedení muzea uplatnit své dlouholeté zkušenosti. Dostalo se mu zasloužené profesní funkce.

Jeho aktivity se rozšířily nejen o činnost řídicí a organizační, ale i ve vlastní badatelské činnosti orientované na jihočeskou výtvarnou minulost. Práce s názvem *Klenba Betlémské kaple*, tématem blízká jeho práci disertační. V této době však vznikly práce a články o knižních vazbách či o rožmberské kasuli z konce 14. století a především velmi cenný a metodicky příkladný *Soupis prvotisků pěti českobudějovických knihoven*. Tato práce u nás byla první exemplární prací tohoto druhu. V této době také začala Matoušova spolupráce se Svazem českých muzeí. Nejužší spolupráce s touto organizací však byla až za doby poválečné, v období budování československého muzejnictví.⁴⁰

Finanční situace rodiny se povýšením Františka na ředitele muzea velmi zlepšila, jeho měsíční příjem vzrostl do páté platové skupiny, tedy na 19 800 korun ročně. Materiální zázemí rodiny bylo zajištěno, proto se rozhodli manželé Matoušovi pro další dítě. V roce 1933 se jim narodil druhý potomek, a to syn František, který však ve svých čtyřech měsících 5. srpna roku 1933 zemřel. O dva roky později 18. října se narodil poslední syn Jaromír.

Ve funkci ředitele Městského muzea v Českých Budějovicích setrval Matouš až do roku 1941. V době druhé světové války se stal pro německé vedení obce nepohodlným, proto byl poslán na trvalý odpočinek. „*V tomto úřadě setrval jsem až do 1. června 1941, kdy dekretem ze dne 16. května 1941, podepsaný německým vládním*

---

³⁸ Vojtěch Birnbaum (1877-1934) český historik umění, profesor dějin umění na Karlově univerzitě, který vědecky vyrostl ve Vídni a do Čech se vrátil po osvobození. Zabýval se problémem živě diskutovaným na přelomu století, z jehož řešení plynuly hluboké důsledky pro chápání hlavních proudů univerzální historie a kulturního vývoje. Knihou *Ravenská architektura* se účastnil debaty o tom, zda umění následující po tvorbě klasického starověku vychází z orientálních vzorů nebo zda šlo o transformaci římských základů. K domácí látce směřovaly Birnbaumovy práce o románské a gotické architektuře, jejíž vývoj přehledně vylíčil. Speciálně pak Birnbauma přitahovala otázka původu a určení nejstarších českých rotund jako hlavních knížecích kaplí, stavební dílo Petra Parléře a barokní princip v architektuře, který není jen dobově vázán na 16. – 18. století, Srov. F. KUTNAR, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1977, s. 195, 196.

³⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 15, vlastní životopis.

⁴⁰ Vladimír DENKSTEIN, *Sedmdesátiny dr. Františka Matouše*, ČNM 135, 1966, s. 76.

*komisařem města České Budějovice, byl jsem přeložen bez udání důvodů na trvalý odpočinek.*⁴¹

Neoficiální důvody Matoušova odvolání z funkce ředitele byly neposlušnost vůči německým představeným města a politická nespolehlivost. Tehdejšímu režimu byl nepohodlný zejména po stránce národnostní, projevoval také nesouhlas s novým politickým uspořádáním. Ze strany německé byl podezříván, že uschoval část cenných sbírek z muzea, z toho důvodu byl po vykonání revize předčasně penzionován.⁴² Stejný osud potkal v tuto dobu řadu „nepohodlných“ pracovníků. Tento osud se nevyhnul ani Matoušovu učiteli Josefu Šustovi, který byl také předčasně penzionován 1. října 1939 jako pětadesátiletý.⁴³

V tomto období prožíval František Matouš velmi krušné chvíle. Ve svých šestačtyřiceti letech byl bez práce, s malou penzí, jeho nejmladšímu synovi bylo pouhých šest let, a proto byl nucen hledat si novou práci a vedlejší výdělek. Z tohoto důvodu byla rodina dohnána opustit České Budějovice. V červenci téhož roku se přestěhovala do Běchovic, o rok později do Prahy.

*„Díky popudu architekta Pavla Janáka⁴⁴ a nebojácnosti Dr. Karla Strnada, ministerského rady z prezidentovy kanceláře, později popraveného, dostalo se mu ve formě smlouvy o dílo povolání k inventarizaci tzv. musejních sbírek Pražského hradu, jež potom bylo rozšířeno na další obory historicko-umělecké působnosti.*⁴⁵

Práce pro Pražský hrad byla pro Matouše vysvobozením ve velmi těžkém životním období. V rozmezí jednoho roku se celá rodina musela dvakrát stěhovat. Práce pro Pražský hrad mu však přinesla vytoužené zaměstnání, a to v oblasti jemu blízké. Během práce na Hradě se Matouš seznámil s celou řadou historiků, kteří později hráli v jeho životě významnou roli. Externím správcem muzejních sbírek Pražského hradu zůstal až do roku 1950.

Po skončení druhé světové války měl Matouš několik pracovních možností. Především 19. května 1945 přišel Františku Matoušovi dotaz, zda by opět nepřevzal

---

⁴¹ Tamtéž, inv. č. 11, vlastní životopis.

⁴² Tamtéž, inv. č. 15, listina k odškodnění Františka Matouše s udáním důvodů penzionování z 16. října 1946 v Českých Budějovicích.

⁴³ Josef BÜML, *Josef Šusta historik umělec*, in: Josef Blüml – Dagmar Blümllová – Bohumil Jiroušek a kol., *Jihočeši v české historické vědě*, České Budějovice 1999, s. 92.

⁴⁴ Pavel Janák, ing. arch. (1882-1956) český architekt, teoretik české kubistické architektury. Propagátor moderny a kubismu. Pracoval v ateliéru J. Kotěry. Od roku 1936 architekt Pražského hradu (rekonstrukce Jízdárny a Míčovny), Srov. Jakub PAVEL, *Dějiny umění v Československu*, Praha 1978, Jaroslava STAŇKOVÁ – Jiří ŠTURSA – Svatopluk VODĚRA, *Pražská architektura*, Praha 1990, *Ottův slovník naučný nové doby*, díl třetí, svazek první, Praha 1934, s. 93.

⁴⁵ ANM, Fond F. Matouš, inv. č. 15, vlastní životopis.

funkci ředitele městského muzea v Českých Budějovicích.⁴⁶ Tato možnost znamenala pro celou rodinu opětné stěhování do jihočeského města. Další variantou, která se mu nabízela, bylo zůstat a pracovat v Praze. V červnu roku 1945 byl povolán na Ministerstvo školství a osvěty jako přednosta oddělení pro muzea a galerie a toto místo přijal.⁴⁷ I přesto, že se do Českých Budějovic nevrátil, fungovala úzká spolupráce mezi Matoušem a českobudějovickým muzeem i nadále a kontakty se svým rodným městem nikdy neztratil.

Během druhé světové války zažíval Matouš i rodinné trápení. Během ní byla celá Státní grafická škola v Praze, kterou studovala i jeho dcera Helena, totálně nasazena.⁴⁸ Tehdy šestnáctiletá Helena musela na nucené práce. Matouš po válce žádal o navrácení výchovného, které bylo od 1. listopadu 1944 zastaveno vzhledem ke skutečnosti, že jeho dcera byla totálně nasazena.⁴⁹

Rok po skončení druhé světové války požádal Matouš o odškodnění křivd, které se mu během války staly.⁵⁰ „*Pensionování Dr. Františka Matouše tehdejším vládním komisařem stalo se z politických důvodů, neboť jmenovaný byl tehdejšímu režimu nepohodlný, zejména po stránce národnostní a tím, že projevoval nesouhlas s novým politickým uspořádáním. Byl také podezřen ze strany německé, že uschoval část cenných sbírek v muzeu, z kteréhožto důvodu po vykonání revize byl předčasně penzionován.*“⁵¹ Jeho žádosti bylo vyhověno, jakoby k jeho penzionování vůbec nedošlo.⁵²

Po válce začala Matoušova kariéra v Praze. Stal se členem celé řady komisí a spolků, které v tuto dobu prožívaly své znovuzrození. V prosinci roku 1945 byl jmenován mimořádným členem S. V. U. Mánes.⁵³ Od školního roku 1946/47 se dal na dráhu kantorskou a začal přednášet dějiny umění na Filmové fakultě Akademie múzických umění. „*Akademie múzických umění žádá, abyste ve studijním roce 1946/47*

⁴⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 24. dotaz, zda by F. Matouš nepřevzal funkci ředitele.

⁴⁷ ANM, Tamtéž, inv. č. 20, dopis Městskému úřadu v Českých Budějovicích z 29. října 1949, oznámení o výkonu služby na ministerstvu školství a osvěty a převedení do stavu státního úřednictva.

⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 23, žádost o vyplacení výchovného.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, inv. č. 32, odčinění křivd československým veřejným zaměstnancům.

⁵¹ Tamtéž, inv. č. 32, dopis od předsedy Místního národního výboru v Českých Budějovicích z 16. října 1946.

⁵² Tamtéž, inv. č. 23, „*Výměrem ze zemského národního výboru v Praze ze dne 10. prosince 1946 č. I-4a- 5412/I- 1946, který jste přímo obdržel, bylo vyhověno Vaší přihlášce o odškodnění v rozsahu stanoveném v § 6 ods. 1 č. 6 písm. A a bylo Vám přiznáno odškodnění v tom smyslu, že se posuzujete, pokud jde o Váš služební poměr a plat, jako kdyby k Vašemu přeložení do výslužby nebylo došlo.*“

⁵³ Tamtéž, inv. č. 40, „*Byl jste jmenován mimořádným členem S.V.U. Mánes, schůze se konají ve spolkových místnostech naší budovy Praha II, Riegrovo nábřeží 250, každý čtvrtek vždy od 20 hodin, předseda spolku Josef Fragner a jednatel Arnošt Paderlík.*“

*dva semestry přednášel dějiny umění, v rozsahu dvou hodin přednášek a cvičení.*⁵⁴ Jeho dráha pedagoga však rychle skončila, neboť byl po roce tento lektorát zrušen.

První desetiletí po válce bylo důležitou etapou ve vývoji československého muzejnictví. Bylo třeba orientovat muzea na nové aktuální úkoly. Vladimír Denskstein, jeden z jeho neblížších a dlouholetých spolupracovníků, popisuje Matoušovu činnost po válce: „*Matouš se aktivně podílel na všech muzejnických úkolech a s vážností a plným zaujetím zastával svou odpovědnou funkci v řídicím orgánu, podporoval rozvoj velkých muzeí – z nichž většina přešla právě tehdy do státní správy – a pomáhal regionálním muzeím v krajích a okresech.*“⁵⁵

Na místě odborného rady na Ministerstvu kultury a osvěty pracoval Matouš do 30. září 1953. Během tohoto období napsal celou řadu drobných studií do množství různých periodik, jak odborných, tak i populárně naučných. Přes celou řadu menších prací, které během svého života napsal, dozrála nyní Matoušova tvorba k velkým syntetickým dílům. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří *Jihočeská gotika*, která vyšla v Praze roku 1953. V tomto zásadním díle jeho vědecké kariéry Matouš využil své celoživotní studium a lásku k jižním Čechám a gotickému umění.

Na začátku října roku 1953 přešel Matouš na Ministerstvo kultury, v podstatě se stejnou pracovní agendou, ale pod novou funkcí osvětového inspektora. Zůstal referentem pro muzea, jen měl na starosti větší část muzeí. Na tomto místě pracoval Matouš další tři roky, než nastoupil do Československé Akademie věd (ČSAV). Na základě veřejného konkurzu byl přijat od 1. června 1956 jako vědecký pracovník do Ústavu pro teorii a dějiny umění ČSAV. Matoušova kariéra postupovala po tříletých intervalech, v roce 1959 byl ustanoven vědeckým tajemníkem. Od roku 1961 získal místo vedoucího oddělení starého umění, ale svou funkci vědeckého tajemníka neztratil a nadále vykonával obě funkce. Na těchto pozicích zůstal až do svého odchodu do důchodu.

Co se týče osobního života Matouše a jeho rodiny, nezachovaly se v jeho pozůstalosti téměř žádné záznamy. Veškeré informace o rodině jsou z úředních a pracovních listin. Do jaké míry ovlivnil František a jeho láska k umění jeho potomky? Zvolili si jeho děti stejné povolání?

Jeho nejstarší potomek, dcera Helena,⁵⁶ vystudovala Akademii výtvarných umění v Praze. Pracovala jako akademická malířka a restaurátorka. Syn Jaromír naopak

⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 41, dopis z 12. března 1947 Františku Matoušovi s žádostí o přednášky na AMU.

⁵⁵ V. DENKSTEIN, *Sedmdesátiny dr. Františka Matouše*, ČNM 135, 1966, s. 76.

⁵⁶ Dcera Helena byla rozvedená a měla syna. O dalších vnoučatech nejsou žádné záznamy.

ve šlépějích svého otce vůbec nešel. Studoval elektrotechniku v Poděbradech a stal se z něho elektrotechnický inženýr. Po studiích pracoval v Československé akademii věd v Ústavu vakuové elektroniky.

V roce 1961 byl Matouš přijat na univerzitu jako externí pracovník, 4. března byl jmenován členem nově zřízené komise pro obhajoby kandidátských a disertačních prací z oboru dějin umění do roku 1800 n. l.⁵⁷ Toto období bylo spojeno s přípravou rozsáhlejší práce o české gotické sklomalbě. Rukopis byl určený pro mezinárodní soupis *Corpus vitrearum medii aevi*, dílo vyšlo až po Matoušově smrti v roce 1975 pod názvem *Mittelalterliche Glasmalerei in den Tschechoslowakei*.⁵⁸ Práce na tomto soupisu byla velmi náročná, proto se současně věnoval i své velké lásce, kterou byla Třeboň. Připravoval v této době souhrnný obraz historického vývoje města Třeboně, k níž měl velmi blízký vztah a v roce 1946 jí věnoval menší monografii v rámci edice *Poklady národního umění*.⁵⁹

Matouš byl zahlcen stále větším množstvím práce a začaly ho soužití i zdravotní problémy. Ředitel Kabinetu musejní a vlastivědné práce Národního muzea Václav Pubal mu 25. června 1965 napsal: „*Milý soudruhu, teprve minulý týden jsem se dozvěděl, že jsi opět trochu stonal, že však je vše zase dobré, a že jsi ústav opět navštívil.*“⁶⁰ Zdravotní komplikace provázely Matouše již od roku 1964, kdy psal doktoru Febronimu do Německa 8. října 1964: „*Potřebuji pro sebe velmi nutně preparát „natriumfluorid“,⁶¹ který se u nás v čistě medicíně nevyrobí. Můj lékař zná tento lék pouze z literatury, kde je sice udáno denní dávkování, nikoliv však forma tohoto medikamentu (tablety nebo injekce). Byl bych Vám proto velmi zavázán, kdybyste mi mohl zjistit, zda je jmenovaný lék u Vás k dostání a pod jakým názvem je uváděn do lékáren. Jenom nerad Vás tímto obtěžuji, ale věc má pro mne kardinální důležitost a za každou zprávu Vám budu vděčen.*“⁶²

Podle požadovaného preparátu trápila Matouše nejspíše osteoporóza, jejíž příčinou je ve většině případů věk. Tento druh nemoci provází většinou bolesti kostí a zad, zvláště u starších lidí. V tuto dobu měl stále velké množství pracovních povinností,

⁵⁷ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 35, dopis z 4. března 1961, kdy byl Matouš jmenován členem komise.

⁵⁸ F. MATOUŠ, *Mittelalterliche Glasmalerei in den Tschechoslowakei*, Praha 1975.

⁵⁹ F. MATOUŠ, *Třeboň*, Praha 1946.

⁶⁰ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 53, dopis z 25. června 1965 od Václava Pubala.

⁶¹ „Natriumfluorid“ je přípravek na léčení osteoporózy, slouží jako přívod minerálů ke kalcifikaci nově utvořené kosti, Srov. Gotthard SCHLETTILER a kol., *Repetitorium praktického lékaře*, Praha 1995, s. 946.

⁶² Tamtéž, kart. 9, inv. č. 309, dopis Dr. Febroniz 8. října 1964.

byl stále členem několika klubů, spolků a organizací. Za všechny to byly například: člen komitétu, člen Rady historického muzea, vědecké rady Kabinetu muzejní a vlastivědné práce za úsek uměleckých sbírek a muzeí. V roce 1960 byl jmenován hlavním redaktorem časopisu Umění.⁶³

Měl před sebou ještě mnoho úkolů, které si dal za cíl splnit. Na žádost ředitele muzea v Českých Budějovicích Karla Pletzera sděloval Matouš informace, kde se nacházely hledané prvotisky, a psal: „*Díky Vaší žádosti zabral jsem se, opět po delší době do svých materiálů o farní knihovně. Přiznávám se, že mne tato látka opět strhla a slibuji si, že jakmile budu hotov s Třeboní a s Corpus vitrearum, dotáhnu tuto věc do konce.*“ Připravoval práci o českobudějovické farní knihovně z 15. a 16. století a již dlouhá léta sbíral materiál ke středověkým kachlům.

V roce 1965 dostává od J. Neumanna zprávu ohledně jeho odchodu do důchodu. Jeho odchod do výslužby byl nutností, kterou Akademie z hlediska nedostatku pracovních míst a financí byla nucena udělat.⁶⁴ „*Od 31. března 1966 dochází dosažení věku pro odchod do starobního důchodu.*“⁶⁵ Přestože odešel Matouš na odpočinek, vědecké činnosti se věnovat nepřestal. Spolupráce na takto velkém a závažném díle *Corpus vitrearum medii aevi* Matouše zcela vyčerpala, práce byla velmi obtížná a náročná. Přípravou Československého svazku tohoto cyklu byl Matouš pověřen již v roce 1957. Od tohoto roku soustavně pracoval na přípravě této studie. V roce 1967 dokončil a odevzdal svazek *Corpus vitrearum medii aevi* nakladatelství k recenznímu řízení, ale jejího vydání se již nedožil. Knihy se ujal Jaroslav Pešina, jeho dlouholetý přítel a spolupracovník a upravil ji k tisku. Celé dílo vyšlo v roce 1975. V listopadu roku 1969 oslavil Matouš ještě své čtyřiasmdesátiny, ale začátku dalšího roku, se již nedožil.

František Matouš zemřel v Českých Budějovicích 31. prosince 1969. Je pochován na městském hřbitově svaté Otýlie na Pražské třídě, kde mají Matoušovi svou rodinnou hrobku. František Matouš chtěl být pohřben ve svých milovaných Českých Budějovicích, které pro něj byly stále domovem. Hrobka rodiny Matoušů je velmi skromná a nenápadná, zdobí ji obyčejný nápis Rodina Vojtěcha Matouše.

⁶³ „*Předsednictvo historické sekce Vás pověřuje prozatímně funkcí hlavního redaktora časopisu „Umění“*“ Srov. Tamtéž, inv. č. 311, dopis z 10. března 1960 od Jana Květa předsedy VI. sekce ČSAV.

⁶⁴ „*Dohoda uzavřena na základě vzájemného ujednání mezi s. PHDr. Františkem Matoušem a vedením Ústavu pro teorii a dějiny umění ČSAV zastoupeným ředitelem ústavu Jaroslavem Neumannem o rozvázání pracovního poměru ke dni 31. března 1966. K dohodě o rozvázání pracovního poměru dochází z důvodu dosažení věku pro odchod do starobního důchodu*“ Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 37, dohoda o ukončení pracovního poměru, Praha 10. prosince 1965.

⁶⁵ Tamtéž.

Stejně taková byla i povaha a život Matoušův. Byl to člověk klidný, vyrovnaný a důsledný. Působil jako člověk subtilní a do vysokého věku si zachoval velmi štíhlou postavu. Díky svému protáhlému obličejí a naježeným vlasům se Matouš jevil na některých fotkách až démonicky. Miloval historii, umění, literaturu a hudbu. Jeho práce byly vždy precizní a dokonale propracované. Přípravné materiály, které se v jeho pozůstalosti zachovaly, vypovídají o pečlivém a svědomitém zpracování každé jeho studie.

Bedlivě si zapisoval své výdaje a útraty. Od nákladů za byt, vlak a tramvaj, přes cigarety, noviny a řízky, četba novin a kouření cigaret patřily takřka ke každodennímu rituálu.⁶⁶ Záznamy bohužel nejsou souvislé ani datované.

Jak napsaly českobudějovické noviny v den jeho padesátých narozenin, byl to „*tichý a skromný vědec*.“⁶⁷ V jeho pozůstalosti jsou zachovány jeho zápisníky s drobnými osobními a pracovními poznámkami, které nám pomohou alespoň trochu nahlédnout do osobního života historika a muzejníka.⁶⁸ Najdeme tam záznamy o přednáškách a konferencích, na kterých měl vystupovat, ale také významné životní vyznamenání. Koncem prosince 1931 si do svého zápisníku zapsal: „*poděkovat za cenu Masarykovu*.“ O tom, že by obdržel takovéto vyznamenání, se nikdy ve svých životopisech nezmínil.

V jeho zápisnicích se vyskytují i záznamy velkých politických a státních událostí, které si Matouš poznamenal, jako byla abdikace Tomáše G. Masaryka a volba prezidenta Beneše 18. prosince 1935.⁶⁹ Zápisníky, v kterých nalezneme každodenní záznamy, jsou bohužel výhradně diářového formátu, tudíž je ke každému dni jen velmi malý prostor pro to, aby se autor více rozepsal. Proto jsou veškeré záznamy pouze heslovité.

Když v roce 1959 vzpomínal na svého učitele a profesora Karla Chytila napsal o něm: „*Chytilem nevstupovala na univerzitu strhující osobnost ani průkopník nových vědeckých názorů, zato však pracovník nad jiné pilný, odborník na slovo vzatý a organizátor osvědčený*.“⁷⁰ Myslím si, že popisem osobnosti svého učitele úplně vystihl sám sebe. Matouš nebyl výraznou vědeckou osobností, o které by se tradovaly legendy,

⁶⁶ Tamtéž, kart. 7, inv. č. 332, drobné poznámky na různých listech jeho pozůstalosti.

⁶⁷ Tamtéž, kart. 18, inv. č. 560, výstřižky z novin k Matoušovým padesátinám.

⁶⁸ Tamtéž, inv. č. 66, Zápisníky z let 1930 až 1967, 30 ks.

⁶⁹ Matouš si však do svých zápisníků zaznamenával i věci méně zásadní, jako bylo počasí, nebo co vařili v sobotu k obědu: „*25 .3. 1955 – poprvé nezatopili - krásný den, 27. 3. 1955 - přeci ještě zatopili – slunce a bouřka, o den později, slunce, ale zima. V sobotu 15. 8. 1959 uvařili jsme švestkové knedlíky. 22. října - pí. Ramb. (identita neznámá) u nás rozbil čajový šálek*.“

⁷⁰ F. Matouš, *Karel Chytil. K 25. výročí jeho úmrtí*, Umění 7, 1959, č. 3, s. 189-190.

byl to člověk skromný a pracovitý. Rodinný typ, který nejraději trávil čas se svými nejbližšími ve své milované Třeboni. „*Třeboňské památky středověkého umění i samo město – zvláště pak Třeboň rožmberská – byla snad největší Matoušovou láskou.*“⁷¹ Do Třeboně jezdil Matouš na letní byt od roku 1961 s celou svou rodinou a trávil tam každé léto. O Třeboni napsal dvě poutavé publikace.⁷² Druhé z nich se však bohužel nedožil, vyšla až v roce 1972.⁷³

V životě prožil řadu útrap a těžkostí. Jak napsal svému příteli Jaroslavu Pešinovi v dopise z 27. července 1965: „*Leccos jsem v životě prodělal, prával jsme se dost a dost, měl jsem co dělat s lidmi neurvalými a byly chvíle, kdy by byl ode mne, jak se říká pes kus chleba nevzal.....*“⁷⁴

Ale zanechal po sobě nemalé historicko-umělecké dílo. Přispěl především k poznání minulosti svého rodného kraje, který zůstal navždy jeho velkou láskou. Vladimír Denkstein jeho dlouholetý přítel na něj vzpomíná jako na: „*poctivého pracovníka vědy a kultury, dobrého, krásného člověka, ušlechtilé mysli a laskavého srdce a vzácného přítele*“⁷⁵

---

⁷¹ V. Denkstein, *Doslov*, in: F. Matouš, Třeboň, Praha 1972, s. 122.

⁷² F. Matouš, *Třeboň*, Praha 1946.

⁷³ F. Matouš, *Třeboň*, Praha 1972.

⁷⁴ Tamtéž kart. 14, inv. č. 441, z dopisu Jaroslavu Pešinovi, 27. července 1965.

⁷⁵ V. DENKSTEIN, *Šedesát pět let Františka Matouše*, Umění 8, 1960, č. 6, s. 633; *Za PHDr. Františkem Matoušem* (z posledního rozloučení se zesnulým), Umění 18, 1970, č. 2, s. 208.

II. Muzejníkem

*„Řádně vedená administrativa
je prvním předpokladem zdatu muzejní činnosti.“⁷⁶*

František Matouš

Muzeum v Českých Budějovicích bylo spojeno s životem Františka Matouše na více jak 22 let. Strávil zde velkou část svého profesního života a městskému muzeu za dobu svého působení vtiskl vědecký ráz. Výrazně se zapsal do jeho historie a patřil mezi nejvýznamnější pracovníky. Jihočeské muzeum prošlo za dobu své existence celou řadou změn a podstatných událostí, Matouš stál u toho, kdy se z něho stávala česká vědecká instituce.

Budova muzea stojí v Českých Budějovicích od roku 1903, slavnostně otevřena byla 11. července. Tato důležitá dominanta města Františka provázela celým dětstvím a nakonec se mu práce pro muzeum stala osudnou na celý život.

Samotné českobudějovické muzeum má však kořeny a počátky daleko starší. Jeho vznik se pojí již s rokem 1877. *„Datum jeho založení, nám mohou závidět i daleko větší a významnější města v Čechách a na Moravě.“⁷⁷* V květnu roku 1877 bylo ustanoveno sdružení přátel muzea a městská rada schválila jeho stanovy. V tuto dobu byla ve městě zastoupena velmi silná německá společnost, která vznik muzea chápala jako prostředek své prezentace. V prvním správním výboru muzea však byly zastoupeny obě národnosti žijící ve městě, tedy jak národnost česká, tak i německá. Prvním ředitelem muzea se stal Julius Zuleger.⁷⁸

První sbírka muzea byla uložena v domě číslo 165 na náměstí Přemysla Otakara II., který byl součástí radnice. Mezi základními úkoly muzea patřilo především poučení a vzdělání návštěvníků, sběr pozůstatků minulosti, přírodnin a pokladů umění a průmyslu.

Základ sbírky tvořily především dary významných představitelů města. Významnými mecenáši byli Vojtěch Lanna, Josef Stegmann, Ludwig Knapp nebo Adolf Josef Schwarzenberg. Jak už napoví jména donátorů, německá část obyvatel se

⁷⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 16, inv. č. 519, Správa muzea z roku 1946.

⁷⁷ *Jihočeské muzeum – Historie a sbírky*, České Budějovice 2003, s. 1.

⁷⁸ Tamtéž.

v muzejnictví velmi silně angažovala a pokládala muzeum za svoji vlastní záležitost, o čemž vypovídá i absolutní převaha Němců nad Čechy ve sdružení přátel a ve správní radě.⁷⁹

Budova měla v osmdesátých letech devatenáctého století strukturu průmyslového muzea s kreslírnu a modelovnu, přírodovědného a uměleckoprůmyslového muzea. V každé jeho části stáli samostatní kustodi. Ředitelem muzea byl předseda správního výboru. Během osmdesátých a devadesátých let se významným způsobem rozšířily muzejní sbírky. Postupné rozrůstání muzea a jeho sbírek si vynutilo úvahy o výstavbě nové muzejní budovy. „V roce 1891 obecní zastupitelstvo věnovalo muzeu stavební parcelu o rozloze 1 170 m² v prostoru Krumlovských alejí u nového mostu.“⁸⁰ Toto místo však k výstavbě nové budovy muzea nevyhovovalo, a proto se začalo uvažovat o místě vhodnějším.

Ve stejném roce, kdy přišel na svět František Matouš, se zrodil návrh na výstavbu nové budovy městského muzea od architekta L. Schiffhalera. Shodou různých okolností nakonec byla budova postavena podle plzeňského architekta Viktora Schwerdtnera a základní kámen byl položen až v roce 1898. Slavnostní otevření budovy se konalo 11. července 1903.⁸¹ I pro tehdy osmiletého Františka musela být takto významná událost města velkým zážitkem.

Významným rokem nejen pro Československo byl rok 1918, události vzniku samostatné republiky se dotkly i chodu muzea. Správa muzea přešla do českých rukou. „Klíče od sbírek převzal ihned po převratu jeden ze dvou členů stávajícího správního výboru muzea Robert Rožánek.“⁸²

Do této složité situace, kdy muzeum přecházelo výhradně pod českou patronaci, nastoupil do muzea František Matouš. Čerstvě vystudovaný, čtyřicetiletý odborník a specialista na gotiku byl přijat do muzea 7. 4. 1919.⁸³ Přijetí prvního skutečně erudovaného pracovníka do kolektivu muzea se ukázalo velmi prozíravým a pro další činnost muzea významný krok. Ihned po studiích mu bylo Národním výborem nabídnuto místo v městském archivu, ale posléze přijal místo bezplatného vědeckého volontéra v Městském muzeu. „Jeho posláním v českobudějovickém muzeu bylo hlavně

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 6.

⁸⁰ Tamtéž, s. 12.

⁸¹ *Jihočeské muzeum - historie a sbírky*, s. 13.

⁸² Tamtéž, s. 19.

⁸³ ANM, Fond František Matouš, kart. 1, inv. č. 15, osvědčení o přijetí F. Matouše do Městského muzea, 1. dubna 1919.

počeštit dosud německý ústav a to nejen po stránce vnější, ale hlavně po stránce vnitřní, ideové. Prvním úkolem bylo založit uměleckoprůmyslovou a historickou knihovnu.“⁸⁴

Situace v muzeu musela být pro Matouše velmi složitá. „*Sotva absolvovaný historik umění octl se tak před novými úkoly, tím těžšími, že stál před nimi bez odborné pomoci sám a že vlastně jako jediný vědecký pracovník vedl celý velký ústav s bohatými sbírkami a s důležitým posláním v regionální kulturní práci.*“⁸⁵ Získal v tuto dobu velké praktické zkušenosti, které později hojně využil při své práci. Přesto, že muzeum nemělo žádné vědecké vedení, bylo důležitou kulturní institucí v kraji a práce v ní byla značně odpovědná.

Spolu s Adolfem Trägerem⁸⁶ pracoval na kompletní revizi všech sbírek. Bylo potřeba vytvořit české popisky a celou řadu inventárních činností, aby bylo možné zahájit provoz muzea na vědecké úrovni. „*Toto posláním nebylo mu ze strany německých činitelů v obci zapomenuto ani po dvaceti letech.*“⁸⁷

Od 1. 1. 1920 byla Matoušovi nabídnuta dohoda jako smluvnímu úředníkovi obce a začal pracovat jako asistent muzea. Práce na inventarizaci a ošetření veškerých sbírek byla velmi náročná, ale pro další vědeckou práci nutná. Muzeum se mělo stát skutečným vlastivědným pracovištěm jižních Čech, jež by spolu s pobočným muzeem průmyslovým řádně vykonávalo svůj vytčený úkol, i pokud se týče podpory průmyslu a uměleckých odvětví.⁸⁸

Muzeum se postupně měnilo ve fungující ústav. Doba po první světové válce nebyla pro muzea optimální, ale stát zvýšil své finanční příspěvky a na provozu se podílelo i město a řada soukromých dárců. Návštěvnost vzrůstala a české obyvatelstvo začalo muzeum považovat za své. Od roku 1921 bylo město České Budějovice majitelem ústavu a neslo veškeré jeho náklady.

„*Vlastnictví města pak předznamenává i zvýšenou orientaci muzea na samotné České Budějovice a blízké okolí.*“⁸⁹ František Matouš se dostal do instituce, kde bylo třeba nasadit plné síly k jejímu rozvoji a fungování. Bylo to období, kdy měl v plánu

⁸⁴ Tamtéž, inv. č. 16, vlastní životopis.

⁸⁵ V. DENKSTEIN, *Šedesát pět let Františka Matouše*, Umění 8, 1960, č. 6, s. 632.

⁸⁶ Adolf Träger (1888-1912) českobudějovický malíř a konzervátor, profesor kreslení, žák Akademie. Krajinař čerpající motivy z jižních Čech, z Krumlovska a Budějovicka. Je významný bezprostředním názorem na malbu, vedenou lehce a jistě širokým štětcem a ve vyvážených barvách. Jemná a pozorná faktura přechází od tlumených harmonií k energické kontrastnosti a k vervní lineární struktuře. Člen S. V. U. Myslbek a Sdružení jihočeských výtvarníků. Srov. *Ottův slovník naučný nové doby*, díl šestý, svazek druhý, Praha 1943, s. 1198.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ *Jihočeské muzeum - historie a sbírky*, s. 21.

⁸⁹ Tamtéž, s. 23.

pracovat na své disertaci, ale vzhledem k četným úkolům a důležitosti práce na obnově muzea musel svoji práci na doktorském spisu stále odkládat. „*Absolutoria jsem dosáhl v roce 1918, načeš jal jsem se připravovati k doktorátu.*“⁹⁰

Matoušovi se však dostávala velká příležitost při tvorbě vědeckého pracoviště a získal tak množství cenných zkušeností. Muzeum v tuto dobu organizovalo celou řadu zajímavých výstavních projektů. Od roku 1925 probíhal soustavný sběr národopisného materiálu, který vyvrcholil v roce 1927 uspořádáním Národopisné výstavy jihočeské, do té doby největšího výstavního projektu muzea.⁹¹

Za dobu svého působení měl možnost naplno využít svého vzdělání historika umění, kdy přispíval do řady jihočeských periodik. Jako výtvarný kritik do revue Jihočeský přehled a do řady dalších místních listů. V roce 1928 se zasloužil o založení Vlastivědné společnosti jihočeské, která zahájila svou činnost oficiální schůzi 11. listopadu, mezi další zakladatele patřili dva středoškolští profesori Josef Lomský a Leontin Baťa.

Vlastivědná společnost měla několik odborných sekcí: historickou, přírodovědnou a národopisnou. Jejím hlavním cílem bylo katalogizovat fondy odborných českobudějovických knihoven. Tady je počátek Matoušovy ideji sestavit soupis prvotisků z českobudějovických knihoven. Mezi dalšími úkoly Vlastivědné společnosti bylo sestavení jihočeské bibliografie.⁹²

Na Matouše měla během jeho vysokoškolských studií vliv celá řada profesorů. Jednou z nejdůležitějších osobností pro něj byl Čeněk Zíbrt, díky jehož přednáškám považoval jihočeskou bibliografii za nezbytný základ pro další vědeckou činnost.⁹³

Jak sám napsal ve svém životopisu: „*Později účastnil jsem se všech prací muzejních, jež denní praxe přináší. Značných zkušeností dobyl jsem při pořádání výstav*

---

⁹⁰ ANM, Fond F. Matouše, kart. 1, inv. č. 11, vlastní životopis.

⁹¹ Tamtéž, s. 23

⁹² „*Vlastivědná společnost jihočeská při Městském muzeu v Českých Budějovicích byla založena roku 1928 za tím účelem, aby pěstovala, podporovala a organizovala vědeckou práci, zvláště pak vlastivědné studium jihočeské oblasti po stránce přírodní, prehistorické, historické, národopisné a sociologické. Účelu toho chce Společnost dosáhnout všemi vhodnými prostředky, tak zejména sbíráním a soupisem vědeckého materiálu, organizováním soukromého sběratelství, soupisem soukromých sbírek a knihoven, usilováním, aby se knihovny a sbírky, cenné pro místní vlastivědu, zpřístupnily vědeckým pracovníkům, vybudováním knihovny a čítárny vědecké, zvláště vlastivědné šířením známosti památek historicky, umělecky a přírodně cenných, jejich zobrazováním a péčí o jejich zachování, šířením snah o uplatnění hledisek estetických při výstavbě nových částí obcí a měst, pořádáním přednášek a rozprav pro členstvo a veřejnost, pořádáním kurzů a výstav, pořádáním vycházek a cest, vydáváním zpráv a publikací periodických i neperiodických a soutěžemi a hmotnými podporami ze spolkového jmění nebo zvláštních fondů.*“ Srov. Ročenka Vlastivědné společnosti jihočeské za rok 1934.

⁹³ V Matoušově pozůstalosti se dochovaly výpůjční karty na Zíbrtovu *Bibliografii české historie*.

starožitností ze soukromého majetku (sklo a porcelán, hodiny, obrazy a drobné umění).“⁹⁴

Svůj volný čas a své zájmy věnoval František Matouš také historii. Byl členem klubu Za staré Budějovice a členem odboru Za starou Prahu. Pořádal celou řadu různých přednášek z dějin starého i moderního umění v Českých Budějovicích i jinde. Od roku 1928 přednášel dějiny umění na kurzech pro učitele pořádaných Vyšší státní průmyslovou školou v Českých Budějovicích, kde zastupoval dočasně i při přednáškách klasického dějepisu.⁹⁵

Jeho aktivity v rámci muzea a dalších vědeckých organizací se postupně rozrůstaly. František Matouš byl aktivní v celé řadě různých spolků a klubů. Počínaje jeho funkcí v Československé společnosti knihovnědné a konče jeho místopředsednictvím v klubu Za staré Budějovice.

V roce 1935 byl ministerstvem školství a národní osvěty jmenován jednatelem Státního archeologického ústavu pro okresy České Budějovice, Třeboň a Jindřichův Hradec. V červnu roku 1937 byl zvolen dopisovatelem Archeologické komise při České akademii věd a umění. Místo ředitele muzea Matoušovi přineslo celou řadu dalších funkcí.⁹⁶ Od roku 1933 byl jednatelem Husitské společnosti.⁹⁷

Hlavní a zásadní jeho mimopracovní činností byla práce na disertaci. Jeho výzkum pozdně gotické architektury byl v tuto dobu na prvním místě. „*V prvních letech svého působení v Budějovicích jsem se dosti intenzivně zabýval jihočeskou pozdně gotickou architekturou, jíž je tam tak mnoho.*“⁹⁸

Svou disertační práci měl v plánu dokončit a odevzdat co nejdříve po ukončení studií. Nakonec mu práce na ní zabrala více jak deset let. V roce 1929 podal přihlášku k doktorským zkouškám. „*Podepsaný tímto předkládá zdvořilou žádost, aby byl připuštěn k přísným zkouškám doktorským z oboru dějin umění, za kterýmž účelem předkládá v příloze jímž sepsanou disertační práci ze jmenovaného oboru, nazvanou Počátky pozdně gotické stavitelství chrámového v jižních Čechách.*“⁹⁹

Po úspěšném složení doktorské zkoušky a získání titulu doctoris philosophiae na Karlově univerzitě¹⁰⁰ čekalo Františka Matouše povýšení pracovní. Na začátku měsíce

⁹⁴ ANM, Fond F. Matouše, kart. 1, inv. č. 11, vlastní životopis.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ ANM, Fond F. Matouše, kart. 1, inv. č. 38, Státní archeologický ústav F. Matoušovi, Praha 23. února 1935.

⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 66, jmenovací dopis do funkce jednatele Husitské společnosti.

⁹⁸ Tamtéž, katr. 6, inv. č. 309, F. Matouš Dr. Febronimu, Praha 8. října 1964.

⁹⁹ Tamtéž, katr. 1, inv. č. 11, vlastní životopis.

¹⁰⁰ Tamtéž, inv. č. 12, vysokoškolský diplom.

července roku 1930 byl ustanoven pragmatikálním ředitelem Městského muzea v Českých Budějovicích.¹⁰¹

O dva roky později přichází do muzea mladý, šestadvacetiletý odborný pracovník Vladimír Denkstein, po jehož nástupu začala pro oba dlouhá, téměř celoživotní pracovní cesta. Oba se podíleli na přetváření muzea ve vědeckou instituci a jejich společným zájmem se stalo gotické umění jižních Čech.¹⁰² Věnovali se především umělecko-historickým sbírkám.

„Díky podpoře českobudějovické záložny vykonali v říjnu 1932 studijní cestu po německých muzeích. Smyslem cesty bylo seznámit se s depozitárním zázemím a expozicemi. Tyto poznatky sloužily k novému uspořádání expozice muzea.“¹⁰³

Společná orientace na akviziční činnost zachránila pro vědu a kulturu velkou řadu uměleckých památek, z nichž nemalý soubor patří k stěžejním dílům českého gotického umění. Výsledky práce se projevily nejprve ve výstavní činnosti, kdy společně uspořádali výstavu gotické sbírky českobudějovického muzea v Alšově síni Umělecké besedy v Praze v roce 1935.¹⁰⁴

Tato výstava byla základem nové sbírky gotického umění. Nová stálá expozice byla otevřena roku 1937, obsáhla kulturní minulost jižních Čech od počátku pravěkého osídlení až do konce baroka.¹⁰⁵ Jejím základem byla sbírka jihočeského gotického umění, která vznikla spojením sbírek Městského a Diecézního muzea. Tento soubor se později stal základem nové Jihočeské Alšovy galerie na Hluboké.¹⁰⁶

Při slavnostním otevření nové expozice Matouš zdůraznil ve svém projevu, že zásluhou takto rozsáhlé sbírky gotického umění není muzeum, ale ti, jež v kraji po sobě zanechali tolik tak významných památek. A vyzdvihl České Budějovice jako klasické území české gotiky a studnici poznání pro českého medievalistu.¹⁰⁷

Ve *Zprávách památkové péče* Matouš popisoval, jak probíhala instalace a vznikala celá expozice. Poukazuje především na soustavný sběr památek a

¹⁰¹ Tamtéž, inv. č. 19, dekret - jmenování ředitelem městského muzea.

¹⁰² R. LAVIČKA., *Gotické umění*, Hluboká nad Vltavou 2007, s. 7.

¹⁰³ *Jihočeské muzeum*, s. 25.

¹⁰⁴ V. DENKSTEIN, *Sedmdesátiny dr. Františka Matouše*, Časopis Národního muzea 135, 1966, s. 76.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 77.

¹⁰⁶ Alšova jihočeská galerie byla založena v roce 1951, o rok později byl ze sbírkového fondu českobudějovického muzea vyčleněn soubor plastik a obrazů z období gotiky a baroka jako základ pro nově budovanou instituci, která zahájila svou činnost od 1. ledna 1953 v propůjčených prostorách Jihočeského muzea. Roku 1956 se hlavním sídlem galerie stala neogotická jízdárna zámku Hluboká nad Vltavou. Srov. R. LAVIČKA, *Gotické umění*, s. 7.

¹⁰⁷ ANM, Fond F. Matouš, kart.5, inv. č. 234, proslov při zahájení výstavy jihočeské gotiky v Městské besedě v Praze 8. října 1935.

rozmnožování dosavadních sbírek, kdy nové přírůstky nejenže rozšíří počet známých památek, ale můžou přinést nové poznatky z oboru. V publikaci, která vyšla ke sbírce jihočeské gotiky v muzeu v Českých Budějovicích, Matouš píše: „*Třebaže není už možno očekávati takovýchto nálezů, které by byly s to zvrtnouti důkladnou vývojovou stavbu dějin české gotiky, přece jenom lze míti právem zato, že dosavadní stav památek bude ještě pořád rozmnožován, a to i o kusy, které nejen rozhojní počet dokladů, nýbrž také obohatí o některé rysy poznání tohoto období.*“¹⁰⁸

Matoušova literární činnost šla chronologicky a postupně, od drobnějších prací až k velkým odborným studiím typu *Jihočeská gotika* či *Corpus vitrearum medii aevi*. K příležitosti otevření budovy českobudějovické záložny napsal roku 1936 Matouš spolu s Vladimírem Denksteinem a Miroslavem Burianem *Dějiny a stavební vývoj domu čp. 168 v Českých Budějovicích*, kratší příspěvek do sborníku *75 let Česko-Budějovické záložny*.

Na příkladu jednoho z domů na českobudějovickém náměstí stručně a velmi poutavě přiblížil stavební, architektonickou a uměleckou podobu historické stavby. Srozumitelně popsal umělecké prvky a stavební vývoj a historii domu rozšířil i na základní informace o okolních stavbách. Prameny, z kterých vycházel, jsou dobové kresby, rytiny a fotografie od 15. do 19. století. Jeho krátké studie z dějin umění byly psané velmi svižným a poutavým jazykem, projevil se jeho talent pro jasné a stručné vyjádření daného problému bez zbytečných odborných výrazů. Jeho studie byly určeny i neodborné veřejnosti, proto byl Matoušův jazyk jasný a poutavý.

V roce 1937 bylo muzeum v Českých Budějovicích hostitelem velkého sjezdu muzejníků. Matouš byl hlavním organizátorem celé akce. Muzejníci z celého Československa se sešli na XVIII. slavnostním sjezdu Svazu československých muzeí v Českých Budějovicích. Matouš psal 5. června 1937 Ing. JUDr. Zdeňku Pichovi, schwarzenberskému ústřednímu řediteli na Hluboké, s žádostí, o účast na jejich sjezdu a zamýšleném programu celé akce. „*Letos poprvé od převratu se muzejníci v počtu asi 70 až 80 osob sejdou v jižních Čechách, v kraji historií a uměleckou tradicí přímo posvěceném, městské muzeum v Českých Budějovicích jako letošní hostitel sjezdu bylo by proto šťastno, kdyby jeho hosté právě z jižních Čech si odnášeli dojmy nejkrásnější.*“¹⁰⁹

¹⁰⁸ F. MATOUŠ, *Jihočeská gotika ve sbírkách městského muzea v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1936, s. 34.

¹⁰⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 16, inv. č. 474, F. Matouš Zdeňku Pichovi, 5. června 1937.

Tato akce byla pro muzeum velmi prestižní a na celé organizaci a programu je vidět, jak Matoušovi na jejím bezproblémovém průběhu záleželo. Ukázal se jako velkorysý hostitel a pro muzejníky naplánoval okázalý návštěvní program. „*Pokud se týká pobytu v Českém Krumlově, mám ještě jeden plán, který se týká požitků již čistě idealistických a zvláště pro historika lákavých. Po celodenním pobytu v Krumlově a Zlaté koruně bylo by jistě velmi krásné, kdyby se naši historici osvěžili večerní procházkou v krásné krumlovské zahradě a vychutnali tu podmanivou náladu historického a tradičního sídla po západu slunce, toto zaujetí by mohlo být ještě zvýšeno nějakým tím „dobovým podmalováním,“ kdyby například zámeční trubači zatroubili odněkud jednu z těch starobyklých krumlovských fanfár a kdyby na dovršení dojmu českobudějovické Sukovo kvarteto zahrálo v Maškarním sále jednu, dvě věty z Mozarta a některého českého komponisty XVIII. věku.*“¹¹⁰

Nákladem městského muzea pak vznikla malá brožurka pro každého účastníka sjezdu s podrobným programem celé akce a se stručnou historií navštívených památek a míst, která sloužila jako průvodce.¹¹¹

Jeho působení v městském muzeu dokládá propojenost a vzájemnou spolupráci s celou řadou dalších institucí nejen v regionu, ale i mimo něj. Když Matouš pracoval na svém spisu o malíři F. J. Prokyšovi, přicházela do muzea celá řada různých informací a podmětů, které pro svou práci využíval. Takovouto pomoc mu poskytl také archivář Václav Hadač z Třeboně, který mu 9. března 1939 sděluje v korespondenci důležitá životní data a informace: „*Sňatek Františka Jakuba Prokysse malíře s pannou Alžbětou Abelovou konal se v Třeboni 29. září 1752. 13. srpna 1755 bylo v Třeboni pokřtěno dítě jménem Klára rodičů svobodných Františka Prokysse malíře bytem na předměstí a matky Alžběty...*“¹¹²

Touto drobnou studií o barokním malíři jižních Čech opět objevil jeho slavné dílo pro okruh obdivovatelů barokní malby. Přípravný materiál, který k tomuto projektu Matouš nashromáždil, by vydal na větší monografickou práci. Vyšla bohužel jen drobná dvanáctistránková publikace.¹¹³ Její podtitul *Život* s římským označením jedna napovídá, že měl v úmyslu sepsat minimálně další díl. Bohužel okupace a příchod druhé světové války, mu již nedopřáli tento projekt dokončit.

---

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž, kart. 16, inv. č. 475, tištěná brožura s programem, vyšla nákladem Městského muzea v Č. Budějovicích.

¹¹² Tamtéž kart. 4, inv. č. 187, Václav Hadač F. Matoušovi, Třeboň 9. března 1939.

¹¹³ F. MATOUŠ, *František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský, I. život*, Praha 1939.

Matouš byl činný i jako výborný řečník a účastnil se celé řady přednášek. V roce 1935 o něm místní tisk napsal: „*O jihočeských krásných madonách přednášel dne 26. dubna t. r. v aule čsl. reálného gymnázia v Třeboni ředitel městského muzea v Českých Budějovicích pan Ph. Dr. František Matouš. Tato uměleckohistorická přednáška uspořádaná studentskou samosprávou čsl. st. reálného gymnázia za spoluúčasti okresního osvětového sboru, byla, díky přednášejícímu panu Ph. Dr. Matoušovi, nejen poučná, ale i nanejvýš poutavá, neboť přednášející dovedl v posluchačích svou pečlivě připravenou přednáškou, která svědčila o dokonalé znalosti tématu, vzbuditi plný zájem a obdiv.*“¹¹⁴

Matouš přednášel své referáty i v Československém rozhlasu v Praze, 8. února 1939 byl vysílán jeho příspěvek na téma „*Křesťanství a lidové umění výtvarné.*“¹¹⁵ Těmito krátkými články do Československého rozhlasu přispíval Matouš pravidelně a škála jeho témat byla velmi pestrá. Dokázal erudovaně, jasně a srozumitelně mluvit jak o lidovém umění, tak o Mozartových hudebních vzorech.¹¹⁶

Plodná léta budějovické muzejní aktivity přetřala druhá světová válka. Matouš byl nucen řadu měsíců pracovat pod dohledem nového nacistického správce muzea a poté byl předčasně penzionován.¹¹⁷

Pracovní život a působení v českobudějovickém muzeu zakončila velmi krutě čtyřicátá léta. Matouš se jen velmi nerad loučil se svým rodným městem a prací. Díky architektu Pavlu Janákovi dostal místo na Pražském hradě, kde měl za úkol inventarizovat sbírky. Práce v jeho oboru mu opět přinesla pozitivní chuť do života a každodenní styk s památkami vytouženou prací.

O českobudějovické muzeum však zájem neztratil. Hned po válce mu píše jeho dlouholetý kamarád a spolužák z gymnázia František Rada o situaci, která nastala hned po skončení války v muzeu. „*Již dávno jsme měli s profesorem Trägnerem smluveno, že až to praskne, přijdu pro něj a vezmeme si muzeum na starost. Nešlo to ale tentokrát tak jednoduše. Pátého května jsme sice šli, ale nedalo se nic dělat. V červenci se zmocnili vlády opět němečtí vojáci, vyhlásili stanné právo, takže jsme se k vlastnímu přejímání dostali až patnáctého. Mezitím bylo více starostí se skladištěm NSV, které bylo v muzeu umístěno (boty, šaty, prádlo, slameníky...).* Zakázali jsme vydávání

¹¹⁴ ANM, Fond F. Matouš, kart 4, inv. č. 202, výstřižek z neznámých novin k Matoušově přednášce, v rubrice - Výtvarné dění v kraji, z roku 1935.

¹¹⁵ Tamtéž, inv. č. 220, Československý rozhlas F. Matoušovi s žádostí o vysílání příspěvku 8. února 1939.

¹¹⁶ Tamtéž, inv. č. 233, Proslov k Mozartovu večeru, Hudební školy 1. prosince 1937.

¹¹⁷ F. DENKSTEIN, *Šedesátpět let Františka Matouše*, Umění 8, 1960, č. 6, s. 633.

uprchlíkům, oni ale pozvali něm. vojsko, které muzeum obsadilo a proti nimž jeden náš důstojník s několika policisty (všichni neozbrojeni) nezmohli nic. Před muzeem zástupy německých uprchlíků, tedy se vydávalo, celé dva dny...

Prohlédli jsme celé muzeum i sklepy, kde je většina sbírek v bednách. Přijímali jsme tedy zajíce v pytli. Proto jsme v první řadě hleděli zajistit katalogy, což se nám podařilo. Z muzejní knihovny toho ale pryč mnoho nebude, je to ve skříních, jak to bylo od Tebe. Myslím vůbec, že ta „pile“ p. W. byla štěstím, že většina zůstala na svém místě, pod vrstvou prachu, jak jsi ty nenechal. Tvůj stůl byl snad v takovém stavu jako, když si od něho naposledy vstal. Vše v prachu a špíně, od posledního náletu pak ještě posypáno tisíci a tisíci střepinkami skel, neboť většina oken dole a v prvním patře je rozbita.“¹¹⁸

K poválečné době patřili i nepříjemnosti nejen s pracovní sféry, ale i ze sféry lidských vztahů. Matouš se o situaci v muzeu hojně zajímal a chtěl znát osudy nejen lidí z muzea, ale i svých spolužáků a přátel. František Rada Matoušovi píše mimo jiné i o zaměstnancích muzea. „*Vrátný Černý, který byl během války i u německého četnictva (v Táboře) potom bláznil, ležel dlouho v nemocnici, potom se vrátil do muzea, jednou dokonce zuřil, ženu sbil a koncem války od ni utekl. Přebírat ho zastihl doma a celý týden se válel ještě v muzeu, než byl zatčen. Včera právě jsme obdrželi dotaz od krajského soudu, zda někomu vyhrožoval, někoho udal a jak se choval? P. Laur a M[.] prohlásili, že jim i Tobě vyhrožoval (Laur dokonce chtěl napsat, že Tebe a jeho stavěl ke zdi, ovšem slovy). Napsali jsme tedy, vyhrožoval zaměstnancům.“¹¹⁹*

---

¹¹⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 112, František Rada F. Matoušovi, České Budějovice, 30. září 1945.

¹¹⁹ Tamtéž, František Rada F. Matoušovi, nedatováno.

III. Pracovní cesta na Pražský hrad

Po odchodu z Českých Budějovic v roce 1941 našla rodina Matoušova svůj druhý domov v Praze. František dostal v roce 1942 nabídku pracovat pro Pražský hrad od architekta Pavla Janáka a Karla Strnada, který byl ministerským radou v prezidentově kanceláři. Matouš měl na Pražském hradě za úkol inventarizovat sbírky. Jeho práce byla postupně rozšířena o další umělecko-historické obory. Vzhledem ke skutečnosti, že byl František Matouš oficiálně penzionován, pracoval pro Pražský hrad na smlouvu o dílo. Dostával jednorázové částky za odvedenou práci.

Jak vlastně vypadal Pražský hrad v době okupace? Podepsala se na něm druhá světová válka? Pražský hrad byl stále sídlem prezidenta, Emila Háchy.¹²⁰ Měl za sebou celou řadu přestaveb, ta poslední byla dílem architekta Josipa Plečnika,¹²¹ který architektonicky upravil podobu Hradu ve velmi šetrné a citlivé podobě, která započala již ve dvacátých letech z podnětu prezidenta T. G. Masaryka.

Ve třicátých letech se na Pražském hradě konaly významné archeologické průzkumy. V této době se objevilo značné množství nálezů, které znamenaly velký přínos pro studium nejstarších dějin Hradu. Léta okupace znamenala pro další objevy značné oslabení. Veškeré výzkumy a práce byly pozastaveny. Všechny plány musely prozatím zůstat pouze v teoretické rovině.

Hlavní pracovní náplní Matouše na Pražském hradě byla inventarizace a revize veškerých sbírek. Speciálním úkolem byla pro Matouše také systematická prohlídka umělecko-historického inventáře, a to v první řadě vybudování řádného katalogu obrazů. Hlavním materiálem pro studium a přehled ve sbírkách obrazů na Hradě byla Matoušovi zpráva z 11. listopadu 1919 od sochaře Jindřicha Čapka. Základ sbírky tvořily obrazy zbylé na Pražském hradě při státním převratu z roku 1918.¹²²

Jak Matouš popisuje ve své zprávě, byla poslední revize inventáře sbírek Pražského hradu provedena v roce 1890. „*Od poslední revize v roce 1890 nebyl záznam Bildereinventar der K. K. Burg zu Prag až do převzetí inventáře hospodářské správě*

¹²⁰ K tomu blíže Tomáš PASÁK, *Emil Hácha*, Praha 1997.

¹²¹ Josif Plečnik (1872-1957) narozen v Lublani, studoval na Akademii výtvarných umění ve Vídni u Otto Wagnera, v roce 1911 přichází na pozvání Jana Kotěry do Prahy na Uměleckoprůmyslovou školu, v roce 1920 je jmenován T. G. Masarykem hradním architektem, mimo hrad je jeho nejvýznamnější stavbou v Praze kostel Nejsvětější srdce Páně na Vinohradech. Srov. Damjan PRELOVŠEK, *Josif Plečnik. Život a dílo*, Brno 2003.

¹²² ANM, Fond F. Matouš, kart. 16, inv. č. 478, revize hradního inventáře.

hradu vůbec veden.“¹²³ To znamenalo, že přes padesát let nebyla prováděna žádná kontrolní opatření v rámci sbírek Hradu. Proto bylo potřeba přečíslovat všechny uložené obrazy podle pořadových čísel. Celková revize byla velmi náročná a bylo nutné se vrátit ve starých záznamech o padesát i více let zpět a veškeré obrazy dohledat v archivu Pražského hradu. Zjištěný počet zapsaných přírůstků od 28. října 1918 do 30. dubna 1944 byl 664 obrazů.

Podle zprávy, která byla sepsána, byla inventarizace sbírek Pražského hradu velmi složitá. Během své práce zjistil, že řada vzácných obrazů byla z Prahy odvezena. *„Od roku 1918 do roku 1944 bylo odepsáno celkem 47 obrazů.*“¹²⁴

I přes tyto skutečnosti se v srdci Pražského hradu ukrývaly skutečné skvosty české historie jak po stránce kvalitativní, tak i kvantitativní. Rozsah sbírek, které ukrýval Pražský hrad, byly velkým překvapením i pro řadu významných historiků. *„Na podzim (míněn rok 1944, pozn. K. Č.) si hradní sbírky prohlédli za vedení pan ministerský rada Morávka, úředníci památkového oddělení ministerstva školství doc. Dr. Roubík, Doc. Dr. Mencl, a Dr. Škorpil, koncem října navštívil všechny sbírky přednosta ministerstva školství Dr. Wirth. Obě návštěvy se netajily překvapením nad obsáhlostí a závažností všech hradních sbírek.*“¹²⁵

Druhá světová válka přinesla na Pražský hrad i řadu nutných opatření pro ochranu souboru obrazů a předmětů. Matouš spolupracoval mimo jiné i na zabezpečení hradních sbírek v rámci protiletectvé ochrany. *„Péče o zabezpečení hradních sbírek před leteckým nebezpečím. Práce tato závisí dnes už jenom od rozřešení otázky získání potřebných beden, jež je svrchovaně žádoucí. Tento úkol považuje podepsaný za daleko nejdůležitější.*“¹²⁶

Byla to práce, kterou Matouš vždycky miloval, každodenní styk s památkami a uměleckými předměty v tomto případě skutečnými skvosty české historie. Po celkové inventarizaci a následné revizi veškerých sbírek Hradu se stal z Matouše dokonalý znalec veškerého inventáře. Jeho ideou bylo vytvořit ze sbírek katalog, který by prezentoval ukryté poklady Pražského hradu.

To už přišel rok 1945 a spolu s osvobozením a koncem druhé světové války i nová pracovní příležitost. Matoušovi byla nabídnuta práce pro Ministerstvo školství a osvěty jako odborový rada. Do této funkce nastoupil 1. července 1945. Po zvážení

---

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž, ze správy revize obrazů z roku 1944.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž inv. č. 479, zpráva I, revize hradního inventáře.

všech okolností odmítl nabídku ředitele muzea v Českých Budějovicích a zůstal v Praze. Práci na Pražském hradě však neopustil a dál působil jako externí pracovník. Stále zůstal v kontaktu s výstavní praxí a v prostředí jemu blízkém.

Konečně přišla doba, kdy bylo možné uskutečnit zamýšlené plány a vydat se cestami, kterými to za druhé světové války nešlo. Matouš měl vlastní myšlenku na vybudování systematické sbírky ikonografie Pražského hradu. Sbírkou by byla součástí příštího hradního muzea a výběr z ní by tvořil doplněk veřejné expozice. Dále navrhoval, aby obsahem této sbírky byly celkové pohledy na Hrad a jeho části, a to jak grafické, malířské, případně i fotografické, staré i soudobé. Po několikaleté práci ve sbírkách Hradu se stal Matouš opravdovým znalcem jeho inventáře. *„Několikaletá práce ve sbírkách Pražského hradu a poměrně obsáhlá znalost jeho starožitného zařízení jakož i úvahy o úkolech a podobě příštího hradního muzea vedou podepsaného k tomu, aby si dovolil předložit k úvaze návrh na vybudování systematické sbírky ikonografie Pražského hradu.“*¹²⁷

Stěžejní a nejdůležitější byla hned po válce představa prezentovat sbírky Hradu veřejnosti co nejdříve, tedy formou krátkodobé přehlídky. První z řady výstav, na kterých se Matouš na Pražském hradě podílel, nesla název Výstava českého umění XIX. a XX. století z obrazárny Pražského hradu, konala se v Letohrádku královny Anny od září do listopadu roku 1945. Pořádána byla pod záštitou Edvarda Beneše. Ve výstavním výboru figurovali kromě Matouše nejvýznamnější jména tehdejší kulturní scény. Text v katalogu výstavy byl dílem Anny Masarykové.¹²⁸ A nadšení, kterým byli všichni nakaženi, bylo z práce na této výstavě patrné. Dalšími spolupracovníky byli například architekt Jaroslav Fragner¹²⁹ či sochař Karel Lidický.¹³⁰

„Pražský hrad, Hradčany, ke kterému patří ještě Královská zahrada a Belvedere letohrádek královny Anny, to není jen panorama, vnější ozdoba, charakteristický znak hlavního města nad Vltavou. Pražský hrad je ztělesněním českých dějin a českého života. Pražský hrad, český lev a presidentská vlajka vítá všechny a

¹²⁷ Tamtéž, inv. č. 506, koncept návrhu F. Matouše pro Kancelář prezidenta republiky.

¹²⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 16, inv. č. 481, katalog výstavy - Výstava českého umění XIX. a XX. století.

¹²⁹ Jaroslav Fragner (1898-1967), český architekt, profesor a rektor Akademie výtvarných umění, spoluvůdce českého funkcionalismu, studoval ČVUT a později Akademii výtvarných umění u architekta Gočára, z jeho staveb například elektrárna v Kolíně, rekonstrukce Betlémské kaple či dostavba a rekonstrukce Karolína, Srov. Rostislav ŠVÁCHA, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1985.

¹³⁰ Karel Lidický (1900-1976), český sochař, člen Umělecké besedy, profesor Akademie výtvarného umění a Univerzity Karlovy, autor řady portrétů a monumentálních děl, z díla například pomník Jana Husa v Karolinu, Srov. Rostislav ŠVÁCHA, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1985.

chce jim ukázat výběr z obrazárny Pražského hradu. Z obrazárny, která vznikla po roce 1918 z popudu prezidenta Osvoboditele.¹³¹ píše ve svém textu k výstavě Anna Masaryková. Výstava jako symbol svobody a hrdosti státu představila nejvýznamnější umělce, špičky oboru malby. Místnosti zdobily obrazy Václava Brožíka, Jaroslava Čermáka, Josefa Mánese, Adolfa Kosárka, Julia Mařáka a mnoha dalších. Výstava měla obrovský úspěch, nabízela publiku oslavu české malby a české dovednosti a hrdě se hlásila k minulosti.

Měsíc po skončení expozice české malby se sešel výstavní výbor, aby v započaté myšlence představit klenoty Pražského hradu a jeho historii pokračoval. Měli za cíl vybudovat tradici, která byla šťastně zahájena výstavou obrazů z hradní galerie. Dalším projektem, na kterém se výbor shodl, byl soubor výstav k historii samotného Hradu. Celý cyklus výstav nesl název Deset století stavebního vývoje hradu Pražského.

Jeho myšlenkou bylo představit veřejnosti proměny Pražského hradu během století. První schůze výboru pro organizaci zamýšlené výstavy se konala 18. prosince 1945. Matouš se přihlásil o funkci tajemníka tohoto výboru. Výstava si kladla za cíl představit vlastní Hrad a jeho stavební vývoj. Základ výstavy tvořily kresby, fotografie, plány a modely. Obrazy sloužily jen k oživení a doplnění. Matouš spolu se Zdeňkem Wirthem¹³² a Janem Morávkem dostal ke zpracování období od 16. do 19. století. Mezi další spolupracovníky patřili architekt Pavel Janák nebo Václav Mencl.¹³³

Matouš se svou funkcí tajemníka vrátil k práci, kterou zastával v muzeu. Měl na starosti všechny organizační záležitosti týkající se provozu a zahájení výstavy. Od zajištění architekta přes objednávání tisku katalogu. Sekčním šéfem celého výboru byl jmenován Zdeněk Wirth. Finanční podporu poskytla Kancelář prezidenta republiky. První finanční částka na výdaje byla padesát tisíc korun. Matouš ve zprávě ze schůze výboru popisuje, za jaké úkony byly peníze zatím vydány.¹³⁴

¹³¹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 16, inv. č. 481, katalog výstavy – Výstava českého umění XIX. a XX. století.

¹³² Zdeněk Wirth (1878-1961), český historik umění a organizátor památkové péče, žák Gollův, Gebauerův a Chytilův, jeho přínos tkví zejména v oboru teorie a praxe ochrany konzervace památek z jeho díla *Praha v obrazech pěti století*, Srov. Jan KVĚT, *K osmdesátým narozeninám akademika Zdeňka Wirtha*, Umění 6, 1958, č. 3, s. 109, 110.

¹³³ Václav Mencl (1905-1978), český historik umění, studoval na UK v Praze, zabýval se lidovou architekturou Slovenska a Podkarpatské Rusi, byl ředitelem Státního památkového ústavu v Praze, kde zahájil program městské památkové rezervace, z jeho díla – Středověká architektura na Slovensku, Česká architektura doby lucemburské, Pozdně gotické umění v Čechách, Srov. Rudolf CHADRABA a kol., *Kapitoly z českého dějepisu umění II*, Praha 1987, s. 317-324.

¹³⁴ “Z částky 50 000Kčs, poskytnuté výstavnímu výboru pro první potřebu kanceláři prezidenta republiky, bylo do 2. dubna vydáno úhrnem 24 078 Kčs. Z toho 1128 Kč na kreslicí potřeby, 21. 05 Kčs. za kresličské práce, 1 800 Kčs. na odměnu za překlady pramenů a zbytek za tiskopisy. Zbývá tedy na účtu u poštovní spořitelny 25 930 Kč,” ANM, Fond F. Matouš, kart. 16, inv. č. 483, zápis ze schůze výboru.

Jako tajemník výboru měl povinnost účastnit se každé schůze a sepisovat protokol o jednání. Na poradě konané 8. května 1946 v 16 hodin se rozhodlo, že materiálu pro výstavu je velké množství a je škoda ochudit návštěvníky o cenné památky. Na této schůzi bylo rozhodnuto, že výstava se bude týkat pouze Pražského hradu ve středověku. Vznikl tak počátek připravovaného cyklu několika výstav, který se během několika let na Hradě prezentoval.

Jednotlivé Matoušovy zápisy dají detailně pohlédnout do zákulisí přípravy takto velkolepého projektu čtyřicátých let. Nejen o významných umělcích, kteří byli součástí výstavní komise, či výboru, ale detailním popisem příprav včetně rozpočtu nebo jak dlouho trvala příprava takovéto výstavy. Co se týče finančních prostředků, které poskytla Kancelář prezidenta republiky, nemuseli s nimi nijak šetřit. Vyslanec Jaromír Smutný, přednosta Kanceláře prezidenta republiky, v záznamu ze schůze výboru se přimlouvá, „*aby v tomto směru nebyly výdaje nijak omezovány, a slibuje výplatnímu výboru výplatu další částky, jakmile dosavadní peněz nebude postačovat.*“¹³⁵

Výstava měla být pojata vskutku velkoryse. Matouš objednával katalogy i plakát výstavy v nákladu několika tisíců a mimo jiné připravoval program účasti prezidenta republiky na zahájení výstavy. Práce na přípravě expozice znamenala pro Matouše spíše organizační povinnosti. Ve zprávách se nikdy nevyjadřoval k obsahu či způsobu instalace. Vernisáž proběhla úspěšně a expozice byla dokonce prodloužena. S návštěvností byl výbor spokojen, do 8. října navštívilo výstavu celkem 22 788 osob, finanční náklady činily 674 tisíc korun.¹³⁶

Výstava měla tvořit po svém skončení základ budoucího muzea Pražského hradu. Matouš ve svém rozhlasovém vystoupení 17. září 1946 o výstavě Pražský hrad ve středověku poznamenal „*Nemělo by býti Pražana ani návštěvníka Prahy, aby se v této poutavé otevřené knize, již skutečně výstava je, nepřesvědčil o úspěšné práci čtyř generací českých badatelů o zevrubném poznání tohoto památníku národu nejdražších a nezúčastnil se úžasné evokace jeho nejstarších podob a proměn.*“¹³⁷

Na velmi úspěšnou výstavu navázala o dva roky později další, s názvem *Pražský hrad v renesanci a baroku 1490–1790*, která byla zahájena 28. května a trvala do 15. října 1947. Matouš byl opět členem výstavního výboru, který se díky zkušenostem z předchozí výstavy značně zmenšil. Matouš se tentokrát podílel na sběru výstavních

¹³⁵ ANM, Fond F. Matouše, kart. 16, inv. č. 483, zápis ze schůze výboru ze dne 5. dubna 1946.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž, č. 492, strojopis - úvod k současné výstavě, předneseno v rozhlase 17. 9. 1946.

exponátů.¹³⁸ Velice úspěšný cyklus výstav byl zakončen expozicí s názvem Pražský hrad v obrazech. Časově zahrnuje tato výstava zhruba období 19. a 20. století. Tato výstava měla za cíl představit veřejnosti dokumentární díla malířů a grafiků, kteří zobrazovali Pražský hrad od nejstarších dochovaných památek až po dobu kolem roku 1900.

Matouš při sběru exponátů k oběma výstavám využil svých mnohých konexí a pracovních přátelství, která během svého působení ředitele regionálního muzea získal. V konceptu jednoho dopisu, který je nedatovaný a nemá ani adresáta, prosí Matouš o zapůjčení rámu na výstavu a zmiňuje se také o finanční otázce rozpočtu další výstavy. Oproti výstavě první, při které Jaromír Smutný z Kanceláře prezidenta republiky ubezpečoval, že rozpočet je neomezen a šetřit na výstavě se nemá, píše nyní Matouš. *„Prosím dále, abyste nezapomněl na slíbené rámy pro výstavu. Čím dříve je budeme mít, tím lépe. Správa již také uvažuje o tom, že by dala pro výstavu pořídit rámy nové. Bojím se však, že tím bychom upadli do staré chyby, t. j. nežádoucí nákladnosti, jíž se přece máme vyvarovati.“*¹³⁹ Bezmála 700 tisíc korun, které byly použity při výstavě *Pražský hrad ve středověku*, se nyní zdála částkou příliš vysokou a na další výstavě už bylo potřeba více šetřit. Nutno podotknout, že každá z výstav vydělala pro pokladnu Pražského hradu část financí poskytnutých při realizaci zpět. Nebyla to žádná ohromující částka, ale třetina rozpočtu se vrátila.

Expozicí Pražský hrad v obrazech se organizátoři ve své prezentaci dostali až do dvacátého století a touto výstavou byl cyklus ukončen. Matouš v rámci prezentace sbírek ve svém textu napsal: *„Tak jako museum má sloužiti lepšímu poznání minulých dnů Pražského hradu, slavných i všedních, a přispívati k jeho větší cti a slávě, má obrazárna sloužiti k větší jeho ozdobě a spoluvytvářeti nové, svébytné jeho ovzduší.“*¹⁴⁰

---

¹³⁸ Tamtéž, inv. č. 494, katalog výstavy Pražský hrad v renesanci a baroku 1490 – 1790.

¹³⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 16, inv. č. 499, korespondence týkající se zápůjček na výstavu.

¹⁴⁰ Tamtéž, inv. č. 511, Sbírký Pražského hradu, strojopis článku.

IV. Na ministerstvu

Situace po skončení druhé světové války nebyla jednoduchá, všichni utrpěli řadu ztrát. Za druhé světové války přišel o život i Matoušův bratr Ludvík.¹⁴¹ Během své externí spolupráce s Pražským hradem byl Matouš zaměstnán na Ministerstvu školství a osvěty, kde se jedenáct let podílel na řízení československého muzejnictví. Hned po válce začal pracovat v tomto státním úřadu jako odborný rada. Se stejným zájmem s jakým připravoval výstavy, se vrhl i do práce pro obnovu muzejnictví. „*František Matouš se s velkým zaujetím věnoval této práci, podporoval rozvoj velkých muzeí a účinně pomáhal menším muzeím v krajích a okresech.*“¹⁴²

Jako přednosta oddělení pro muzea a galerie se staral především o bezproblémový chod celého muzejního systému v Československu. Účastnil se nové organizace muzejnictví, které během druhé světové války utrpělo značné ztráty a bylo potřeba obnovit. „*Válka zanechala i na památkách našich zemí četné stopy, vzniklé jak jejím přímým zásahem, tak dlouholetým zanedbáním, jež bylo třeba co nejrychleji odstranit, aby se předešlo dalším škodám.*“¹⁴³ Matouš znal všechny problémy, které muzea měla z vlastní dlouholeté praxe, proto byly jeho práce a rady vděčně přijímány.

Ze stejného důvodu byl také Ministerstvem informací požádán na sklonku roku 1947 o vypracování článku o československých muzeích a galeriích do připravovaného sovětského sborníku o Československu.¹⁴⁴

Spolu s Vladimírem Denksteinem, se kterým se po dlouhé době opět sešli při společném projektu, kolektivně sepsali příručku pro muzejníky. Práce nese název *Muzea slouží lidu*¹⁴⁵ jejím cílem bylo stručně načrtnout historii muzejnictví v Československu a vytyčit jeho nové úkoly. „*Účelem vydání příručky je: poskytnutí stručného avšak výstižného přehledu o vzniku a dosavadním vývoji našich vlastivědných*

¹⁴¹ Jeho spolužák a přítel František Rada mu píše: „*Milý příteli, přijmi nejprve ode mne projev upřímné účasti nad úmrtím Tvého drahého bratra Ludvíka, o jehož smrti jsem se dověděl od K. [D.árka], až den po odeslání dopisu Tobě. Škoda, že se nedočkal zadosťučinění a návratu do své lékárny.* Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 112, František Rada F. Matoušovi, České Budějovice, podzim 1945.

¹⁴² V. DENKSTEIN, *Za PhDr. Františkem Matoušem*, Umění 18, 1970, č. 2, s. 207.

¹⁴³ F. MATOUŠ, *Ústav pro teorii a dějiny umění a jeho nové úkoly*, Umění 8, 1960, č. 4, s. 325.

¹⁴⁴ „*Ministerstvo informací se na Vás obrací s prosbou o vypracování, případně obstarání článku o československých muzeích a galeriích, v rozsahu 5-8 strojových stránek. Článek je určen pro chystaný sovětský sborník o Československu.*“ Srov. ANM Fond F. Matouš, kart.5, inv. č. 294, Ministerstvo informací F. Matoušovi, Praha 22. prosince 1947.

¹⁴⁵ V. DENKSTEIN - F. MATOUŠ, *Musea slouží lidu. Příručka pro musejníky a vlastivědné pracovníky*, Praha 1954.

muzeí, o jejich současném stavu a zásadách, především však o důležitých úkolech, které jim ukládá socialistická výstavba na poli vědecké dokumentace a kulturně-osvětové práce v masách.“¹⁴⁶

V první kapitole se Denkstein s Matoušem věnují samotné historii československého muzejnictví, významu těchto institucí obecně, situaci dnes a plány do budoucna, připomínají i myšlenky Františka Palackého. V části o budoucnosti reflektují především sovětské muzejnictví, které udávali za příklad. Pokud se současný čtenář oprostí od dobového uctívání Sovětského svazu je, první kapitola o historii muzejnictví a muzeí v Československu přínosná i dnes. Další kapitola pojednává o reorganizaci československého muzejnictví, klade důraz především na soustavné doplňování sbírek, zvláště přírodovědeckých a dokladů dělnického hnutí, dále o soustavnou péči a řádnou evidenci. V třetí části, která má za úkol seznámit s nejbližšími úkoly československých muzeí, je kladen důraz na přebudování muzeí na vědecké a kulturně osvětové ústavy, sloužící potřebám práce v masách. Dále připomínali potřebu důsledné aktualizace muzejní práce a podporu socialistické výstavby: „*V Sovětském svazu přestala být regionální věda věcí úzkého kruhu vědců a specialistů.*“¹⁴⁷

Příručka věnovaná pracovníkům regionálních muzeí jako návod „jak na to“, je protknuta ideovými poznámkami, se stálými odkazy na ideál Sovětského svazu. Přesto obsahuje nadčasové a stále platné návody, jak zacházet s muzejními sbírkami nebo prezentovat vystavené exponáty. Z příručky přežila jako aktuální například tato rada: „*Je třeba instalovat sbírky na podkladě jasného programu a né vystavit všechno, co má ve svých sbírkách.*“¹⁴⁸ Přesto je z třiceti procent výrazně ideologická a její čtení je pro dnešní potřeby muzejníků nepotřebné.

V této době se Matouš začínal velmi intenzivně věnovat teoretické stránce muzejnictví. Doktor Karel Tuček jednatel svazu českých muzeí pozval Františka Matouše na kurs pro muzejní pracovníky: „*Svaz českých muzeí uspořádává kurs pro muzejní pracovníky. Národní museum pak uspořádá stejný kurs pro správce muzeí v pohraničí. Musejní kursy potrvají tedy nepřetržitě po tři týdny. Dovolujeme si Vás vyzvati, abyste ve všech těchto kursech proslovil výklad. Zdůrazňujeme, že výklad musíte přednést osobně, abyste mohl zodpovídat dotazy posluchačů.*“¹⁴⁹

¹⁴⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 515, obsah příručky.

¹⁴⁷ V. DENKSTEIN - F. MATOUŠ, *Musea slouží lidu*, s. 45.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 51.

¹⁴⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 518, pozvánka od Karla Tučka jednatele svazu českých muzeí, Praha 12. dubna 1946.

Ve svém příspěvku k muzejním pracovníkům zužitkoval Matouš své ředitelské zkušenosti a schopnosti. Zaměřil se především na problémy menších regionálních muzeí, kde jak napsal: „většinou vše obstarává jediná osoba.“¹⁵⁰ Naznačuje, s jakými problémy se mohou taková zařízení setkat, a jak by bylo ideální je řešit. Příspěvek pro muzejní kurz je zaměřen na praktické problémy, a je z něj patrné, že ho psal člověk, který tyto zkušenosti měl.

Matouš byl členem nákupní komise Národní galerie v Praze pro umění až do konce 19. století pro nastávající tříleté funkční období od 18. listopadu 1950. V této komisi měl zastupovat Ministerstvo školství, věd a umění. V roce 1953 přešel Matouš do jiné instituce se stejnou pracovní náplní. Pouze název jeho funkce se změnil z odborného rady na osvětového inspektora. Při reorganizaci roku 1953 přesídlil na ministerstvo kultury s touž agendou, čili jako přednosta oddělení pro musea a galerie.¹⁵¹

V roce 1954 pořádala Státní studijní knihovna Dr. Zdeňka Nejedlého v Českých Budějovicích zlatokorunskou slavnost.¹⁵² Tato akce se konala z důvodů otevření knihovny v klášteře Zlatá koruna¹⁵³ v sobotu 24. července 1954.¹⁵⁴ Při této příležitosti byl Matouš požádán, zda by nepřednesl projev při slavnostním otevření knihovny a neprovedl návštěvníky klášterem.¹⁵⁵ Svůj projev zaměřil Matouš především na svou vlastní zkušenost s přebíráním starých knihoven zrušených klášterů a knihovnu biskupského semináře v Českých Budějovicích. Zdůraznil, jak důležitá je péče o staré tisky a jejich zachování pro další generace. A tomu podle něj přispěl i klášter Zlatá koruna, který svou knihovnu zpřístupnil veřejnosti, a kterou správci zařadili do prohlídkové trasy.¹⁵⁶

---

¹⁵⁰ Tamtéž, inv. č. 519, správa muzea – strojopis přednášky.

¹⁵¹ V. DENKSTEIN, *Šedesát pět let Františka Matouše*, Umění 8, 1960, č. 6, s. 633.

¹⁵² ANM, Fond F. Matouš, kart.5, inv. č. 242, F. Riedl F. Matoušovi, České Budějovice, 17. července 1954.

¹⁵³ Podle legendy založil klášter ze zbožných pohnutek král Přemysl Otakar II., roku 1263, kdy povolal do kláštera cisterciáky z rakouského kláštera Heiligenkreuz.

¹⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 243, pozvánka na otevření knihovny v klášteře Zlatokorunském, v sobotu 24. července 1954.

¹⁵⁵ „Posílám náčrt svého závěrečného proslovu pro informaci. Prosím, abyste se dohodli o projevu s panem Pittermannem a panem Pavláskem, aby se neopakovalo totéž, jak se často při podobných příležitostech stává. Prosím o zprávu, zda pro Vás a Vaši paní máme, zajistili nocleh, či zda budete bydlet v soukromí. V neděli chceme uskutečnit výlet do Vyššího Brodu a Rožmberku - přihlásí-li se dostatečný počet účastníků na jeden autobus – počítáme s tím, že byste se také účastnil a vedl také prohlídku. Bylo by to možné?“ Srov. Tamtéž, inv. č. 242, F. Riedl F. Matoušovi, České Budějovice 17. července 1954.

¹⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 243, slavnostní proslov v klášteře Zlatá koruna

Proslovy při zahájení různých výstav a kulturních programů nebyly u Matouše žádnou výjimkou. Jako zástupce Ministerstva kultury v roce 1955 například zahajoval výstavu Moravské a slovenské habánské keramiky.¹⁵⁷

O dva roky později uvedl svým výstupem expozici současných mladých výtvarných umělců v Alšově síni Umělecké besedy v Praze. Byla to výstava obrazů, užité malby, kresby a plastiky pěti mladých umělců, kteří dnes platí za nejznámější umělce své generace. Figurovala zde jména jako Adriena Šimotová, Jaromír John, Stanislav Kolíbal a další. V tuto dobu to byla nastupující generace současných umělců.

Začátkem roku 1956 vypisovala Československá akademie věd výběrové řízení na funkci vědeckého pracovníka. Matouše nabídka na práci v akademii zaujala, o místo v nově vzniklé instituci se přihlásil. V tomto roce skončilo Matoušovo pracovní působení na Ministerstvu kultury a začala pro něj nová pracovní etapa.

---

¹⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 245, pozvánka na výstavu Moravské a slovenské habánské keramiky, 26. listopadu 1955.

V. Práce v ČSAV

Rok 1956 vešel do světových dějin zejména slavným XX. sjezdem KSSS. Na něm Nikita Chruščov vystoupil s kritikou kultu osobnosti, odsoudil mnohé aspekty stalinské politiky a uvedl množství údajů o zločinech svého předchůdce. Na konci dubna se uskutečnil II. sjezd československých spisovatelů, na kterém se Jaroslav Seifert zastal vězněných literátů, František Hrubín vystoupil proti tehdejší kulturní politice a řada dalších se vyslovila pro celkovou demokratizaci společnosti. V první polovině roku 1956 otřásl světem také povstání proti komunistickému režimu v Polsku.

V tomto ovzduší nastává pro Františka Matouše nové pracovní období. V červnu je totiž jmenován do Ústavu pro teorii dějin umění ČSAV.¹⁵⁸ „*Od 1. června 1956 byl na základě veřejného konkurzu přijat jako vědecký pracovník do Ústavu pro teorii a dějiny umění ČSAV.*“¹⁵⁹ Ve svých devětapadesáti letech mění Matouš naposledy své pracovní působiště a stává se z něj vědecký pracovník.¹⁶⁰

Československá akademie věd byla založena v roce 1952 z iniciativy Zdeňka Nejedlého a z institucionálního hlediska se stala nejdůležitější událostí poválečného období. Vedle Nejedlého, který určoval aktivitu ve sféře české kultury, byl další významnou osobností akademie dlouholetý Matoušův spolupracovník Zdeněk Wirth.¹⁶¹

Stejně jako ovlivňovala politická situace společenský život, stejným způsobem působila i na „život“ vědy. Diktovala nejen to, o čem se bude psát, ale také jakým způsobem se to bude psát. Metody historikovy práce byly v polovině padesátých let 20. století snad nejvíce v celé historii československé vědy ovlivněny politickým klimatem. Stať, kterou Matouš na začátku šedesátých let napsal, byla především zaměřena na novou marxistickou metodu, s kterou bylo třeba se vyrovnat.

Pracoviště, do kterého Matouš nastoupil, bylo založeno před pouhými třemi lety. Kabinet teorie a dějin umění vznikl na sklonku roku 1952. Jeho základním úkolem a posláním bylo soustředit do instituce veškeré vědecké usilování. Kabinet se měl stát

---

¹⁵⁸ „*Po oboustranné dohodě rozvazujeme Váš pracovní poměr v Ministerstvu kultury dnem 31. května 1956 a převádíme Vás do Československé akademie věd s určením pro Kabinet teorie a dějin umění.*“ Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 34, úřední potvrzení o změně pracovního místa.

¹⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 30, curriculum vitae.

¹⁶⁰ „*Podepsaný žádá tímto zdvořile o místo vědeckého pracovníka v hodnosti kandidáty věd v Kabinetu pro teorii a dějiny umění Československé akademie věd, vypsaný konkurzem uveřejněným v Literárních novinách ze dne 18. února 1956 č. 7.*“ Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 35, žádost o místo vědeckého pracovníka, Praha 26. února 1956.

¹⁶¹ Rudolf CHADRABA a kol. Kapitoly z dějin českého dějepisu umění II, Praha 1987, s. 349.

„ohniskem marxistického bádání o výtvarném umění.“¹⁶² Akademie věd se na svém počátku musela poprat s celou řadou nepříznivých okolností. Měla totiž velkou nouzi o zkušené vědecké pracovníky. Ti byli po druhé světové válce vůbec velkým nedostatkem.

„Kádr jeho zaměstnanců, na začátku nepočetný, se skládal téměř napořád z lidí mladých a své další přírůstky čerpal potom většinou zase z řad mladých absolventů univerzit. Nebyl to jistě zásadní nedostatek, tato skutečnost však nutně předpokládala vedení a spolupráci zkušených pracovníků externích, seskupených ve vědecké radě Kabinetu.“¹⁶³

Důležité bylo, že veškeré práce, které na ústavu vznikly, musely být psány v marxistickém duchu, což byl jeden ze základních cílů, které v té době akademie měla. „Jestliže v poválečné uměleckohistorické produkci doznival ve faktografických pracích princip pozitivistického dějepisu umění a v šíře založených studiích doznival ještě duch idealistického pojmání vývoje umění, jak jej vypěstovala vídeňská škola, a jestliže se jen tu a tam ozýval náznak nového, marxistického chápání, stanuli nyní českoslovenští dějepisci umění před závažným úkolem přeorientovat v souladu s novým společenským názorem také svojí disciplínu na základech dialektického materialismu.“¹⁶⁴

Hlavní podíl na přeorientování se na novou metodu měly mít vysoké školy. Na nich leželo břímě vychovat nové historiky umění, kteří budou v nových vědeckých postupech schopni pracovat a tvořit kvalitní umělecko-historické práce. Avšak vysoké školy v tuto dobu zastávaly funkci spíše výchovnou, proto se tíha tohoto úkolu přenesla na Kabinet dějin a teorie umění ČSAV.

Kabinet vydával mimo jiné i své vlastní vědecké práce, jedním z prvních velkých úkolů bylo vydání jednosvazkových *Uměleckých památek Čech*.¹⁶⁵ Podobná práce v uměleckohistorické vědě chyběla a její vydání bylo víc než naléhavé. I Matouš se ve svém článku o nových úkolech Kabinetu dějin umění zmiňuje o *Uměleckých památkách Čech*. „Vydání *Uměleckých památek Čech* v roce 1957 bylo při všech nedostatcích knihy, někdy dosti závažných, nejen prvním přínosem mladého pracoviště do základu českého bádání uměleckohistorického, nýbrž mělo také značný význam praktický a popularizační.“¹⁶⁶

¹⁶² F. MATOUŠ, *Ústav pro teorii a dějiny umění a jeho nové úkoly*, *Umění* 8, 1960, č. 4, s. 326.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Zdeněk WIRTH a kol., *Umělecké památky Čech*, Praha 1957.

¹⁶⁶ F. MATOUŠ, *Ústav pro teorii a dějiny umění*, s. 326.

Umělecké památky Čech byly v této době velkým úspěchem, který Akademie slavila. Wirth prosadil i zařazení druhého rozšířeného zpracování do plánu vědeckých úkolů ústavu. V letech 1977 až 1982 vyšlo pak čtyřsvazkové stejnojmenné dílo.¹⁶⁷

Dalším velkým úkolem, který si dal Kabinet za cíl, bylo sepsání velké studie o české a moravské nástěnné gotické malbě.¹⁶⁸ Publikace tohoto typu v Čechách stále chyběla a bylo potřeba zdokumentovat, zhodnotit a shrnout české středověké umění. Tato kniha zaznamenala mnohem větší úspěch a to nejen v Čechách, kde jí byla udělena cena prezidia akademie, ale i v zahraničí. Úspěch české gotické malby byl pro celý ústav vzorem a ukazatelem cesty pro další publikace. Tento cíl byl Matoušovi více než blízký. I přesto, že se na této publikaci nepodílel, dostalo se mu v roce 1957 jiného významného úkolu. Byl požádán, aby sepsal studii o středověké malbě na sklo pro mezinárodní edice *Corpus vitreorum medii aevi*. Práce na tomto projektu znamenala pro autora velkou poctu, reprezentovala celou zemi v zahraničí. Pro Matouše to byla bohužel práce velmi náročná, zdouhavá a měl s jejím psaním značné problémy.

V březnu roku 1960 obdržel Matouš nabídku na funkci hlavního redaktora časopisu *Umění*. Vladimír Novotný¹⁶⁹ na tuto funkci rezignoval a Jan Květ¹⁷⁰ nabídl tuto funkci Matoušovi.¹⁷¹ Časopis byl vydáván od roku 1953 Nakladatelstvím Československé akademie věd. Zavedení periodika bylo jedním z nejvýznamnějších výsledků, kterými se akademie mohla pochlubit. *„Jeho založení mělo daleko širší význam a poslání než být pouhým mluvčím Ústavu. Jím byla konečně zaplněna mezera, zející v periodickém tisku historických disciplín od předválečných let v důsledku pozvolného skomírání zasloužených Památek archeologických jako jediného, ryze*

¹⁶⁷ Emanuel POCHE a kol., *Umělecké památky Čech I-IV*, Praha 1977-1982.

¹⁶⁸ Jaroslav PEŠINA a kol., *Gotická nástěnná malba v zemích českých I*, Praha 1958.

¹⁶⁹ Vladimír Novotný, narozen v Unhošti v roce 1961, studia dějin umění na pražské univerzitě, poté pracoval v Obrazárně Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze, pod vedením jejího ředitele Vincenta Kramáře, jeho zájem tvoří všechno od renesance po současné umění, činnost na soudobém výtvarném dění, člen S.V.U. Mánes, v roce 1945 byl postaven do čela obnovené Národní galerie, při budování Akademie věd byl jmenován jejím členem korespondentem, ujal se jako externí ředitel budování a vedení akademického kabinetu a redakce časopisu *Umění*, z jeho díla monografie o A. Pokorném, katalog Národní galerie, Srov. F. MATOUŠ, *Vladimír Novotný šedesátníkem*, *Umění* 9, 1961, č. 1, s. 95, 96.

¹⁷⁰ Jan Květ (1896-1965), původně klasický historik, doplněn o vzdělání umělecko-historické, podílel se na budování Československé akademie věd, zabýval se českou medievalistikou, vycházel z díla V. Birnbauma, dále se zabýval počátky gotiky v české malbě, po válce se věnoval malbě 19. století, z jeho díla *Má vlast, Renesance románské ornamentiky, Bible františkánského kláštera*, Srov., Josef KRÁSA, *Jan Květ*, in: R. CHADRABA, *Kapitoly z českého dějepisu umění II*, Praha 1987, s. 298, 299.

¹⁷¹ *“Poněvadž člen korespondent ČSAV Dr. Vladimír Novotný resignoval na funkci hlavního redaktora časopisu „Umění“ a jeho rezignace byla přijata, pověřuje Vás předsednictvo historické sekce prozatímně funkcí hlavního redaktora jmenovaného časopisu,“* Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 73, dopis od Jana Květa, předsedy VI. sekce ČSAV, Praha 10. května 1960.

odborného orgánu českého dějepisu umění, i zániku Štencova Umění, určeného širší obci milovníků výtvarnictví.“¹⁷²

Matouš nabídku na funkci redaktora časopisu Umění přijal. Již dříve přispíval svými články do periodika. První studie v něm publikoval již v roce 1958 ve druhém čísle.¹⁷³ Od této doby se jeho články objevovaly v uměleckém žurnále pravidelně. Profesní funkce se během jeho působení v ČSAV měnily, za svého působení v Akademii byl několikrát povýšen. „*Od 1. února 1959 ustanoven vědeckým tajemníkem, v době od 1. ledna do 30. srpna 1960 pověřen vedením ústavu. Od 1. června 1961 pověřen funkcí vedoucího oddělení starého umění, při čemž setrvává nadále i ve funkci vědeckého tajemníka ústavu.*“¹⁷⁴

Kabinet teorie a dějin umění posilovali co do kvality i kvantity novými pracovníci, proto se změnil v roce 1958 na Ústav pro teorii a dějiny umění. S přibývajícými pracovníky rostl i počet úkolů, které si kladli nejen sami zaměstnanci a vědci ústavu, ale které přicházely také zvenčí. Ústav spolupracoval s celou řadou dalších institucí a jejich spolupráce se rozrůstala i na další ústavy v zahraničí. „*Ústav navázal spolupráci s oběma Akademiemi v SSSR a evropských lidovědemokratických států na sborníku o vzniku národních škol v umění 19. století i na tématech jiných a přijala se účast na vydávání mezinárodního korpusu středověkých maleb na skle.*“¹⁷⁵

Kromě zmiňované spolupráce se SSSR se konala 21. a 22. června 1961 společná porada vědeckých rad Ústavu pro teorii a dějiny umění ČSAV a Kabinetu teorie a dějin genia SAV o aktuálních problémech. Této porady se účastnil i Matouš a z celého dvoudenního setkání zaznamenal pro časopis Umění výsledky a průběh jednání. Zasedání se uskutečnilo ve Slovenské národní galerii v Bratislavě. Jedním z prvních závažných témat byla problematika soupisu uměleckých památek, zejména vyjasnění pracovních metod a potřeba jednotné koncepce obou dílčích prací, české i slovenské.

Ředitel pražského Ústavu Dr. Neumann zdůraznil, že „*prvním a základním předpokladem každé soupisné práce je průzkum všech památek na místě samém, předchází mu však studium příslušné literatury umělecko-historické i topografické, případně i pramenů.*“ Rukopis Uměleckých památek Čech plánovali sepsat do konce roku 1963. Vedoucím pracovníkem na soupisu byl Dr. Emanuel Poche, Matoušův

¹⁷² F. MATOUŠ, *Ústav pro teorii a dějiny umění a jeho nové úkoly*, Umění 8, 1960, č. 4, s. 356, 357.

¹⁷³ F. MATOUŠ, *Český kasulový kříž krásného slohu v Louvru*, Umění 6, 1958, č. 2, s. 195.

¹⁷⁴ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 30, curriculum vitae.

¹⁷⁵ F. MATOUŠ, *Ústav pro teorii a dějiny umění a jeho nové úkoly*, Umění 8, 1960, č. 4, s. 356-357.

¹⁹ F. MATOUŠ, *Spolupráce českých a slovenských historiků umění*, Umění 10, 1961, č. 1, s. 100.

²⁰ Tamtéž.

dlouholetý spolupracovník.¹⁷⁶ Důležitou otázkou k diskusi byl úkol sjednotit českou a slovenskou část Soupisu uměleckých památek. Bylo nutné svolat komisi, která by vypracovala směrnici pro další práci. Následujícím záměrem bylo sepsání uměleckých památek Moravy, které byly zatím v teoretickém plánu této komise.

Mezi úkoly na další léta patřilo podrobné sepsání památkových inventářů. „*Obecně bude třeba proti eklekticismu západní historie umění postavit veškeru práci důsledně na ideologický základ marxismu. Bude však zapotřebí věnovat soustavnou pozornost otázkám technologie, spolupracovat s archeology a upevnit svazek s ostatními obory... Plán je zatím konkretizován na třetí pětiletku.*“¹⁷⁷ Vzhledem k době, v které byl článek sepsán, je patrné, že byl podřízen dobovým požadavkům. I přesto byl systém a plán v mnohých záměrech nadčasový.

Matouš měl coby pracovník Československé akademie věd možnost cestovat do zahraničí. V roce 1962 podnikl coby zaměstnanec Ústavu teorie a dějin umění služební cestu do Rakouska. Ve své osmistránkové zprávě z této pracovní cesty zaznamenal přesný plán s časovým rozvrhem a programem cesty, studijními úkoly a pracovními výsledky. Hlavním posláním cesty bylo studium rakouského výtvarného umění pozdního středověku a jeho vztahu k umění českých zemí. V popředí Matoušova zájmu stálo především rakouské malířství na skle 14. a 15. století. Zaměřil se zejména na spojitosti rakouského a českého malířství doby Karla IV. Ve své studii píše: „*Byl předpokládán i zpětný odraz rakouské malby na českou v 15. století, podobně jak to bylo zjištěno u jihočeského sochařství, malířství i architektury.*“¹⁷⁸

Matouš chtěl zejména získat potřebné znalosti a informace z oblasti rakouské sklomalby, protože již od roku 1958 připravoval zmiňovaný projekt o československých sklomalbách pro mezinárodní soupis. Ve své zprávě se věnuje podrobně čtyřem základním oblastem výtvarného umění, kvůli kterým do Rakouska cestoval. Potom navštívil výstavu *Europäische Kunst um 1400* in Kunsthistorisches Museum. Rakouské výtvarné umění kolem roku 1400 bylo druhým stěžejním zájmem Matoušovy cesty stejně jako studium některých konkrétních českých památek tohoto období, které

¹⁷⁶ Emanuel Poche, narozen v Praze 1903, studoval Filozofickou fakultu UK obor dějiny umění u profesorů Chytila a Birbauma, od roku 1948 ředitelem Umělecko-průmyslového muzea, v roce 1961 vstoupil do Ústavu teorie a dějin umění ČSAV, kde dostal za úkol přípravu nového vydání Uměleckých památek Čech, podílel se také na chystané publikaci *Dějiny výtvarného umění v ČSSR*, zvláště o vývoji českého užitého umění, především keramiky a porcelánu, dalším jeho tématem bylo barokní sochařství, řada monografií o českých sochařích, další práce *Český porcelán*, monografie o Františku Kyselovi, kapitoly o československém uměleckém řemesle v VIII. svazku *Československé vlastivědy*. Srov. F. MATOUŠ, *Emanul Poche šedesátníkem*, *Umění* 11, 1963, č. 5, s. 391, 392.

¹⁷⁷ F. MATOUŠ, *Spolupráce českých a slovenských historiků umění*, *Umění* 10, 1961, č. 1, s. 100.

¹⁷⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 530, zpráva o služební cestě do Rakouska, s. 4.

byly k dispozici pouze ve vídeňských sbírkách. Mezi tyto skvostné předměty patřil například rukopis dílny Václava IV., Haymburský misál, Evangeliář Jana z Opavy a mnohé další.

Gotika náležela stále na přední místo Matoušova zájmu, a proto se veškerý jeho zájem obracel k ní. Následujícím předmětem bádání byly vztahy mezi pozdně gotickým sochařstvím Podunají a mezi jižními Čechy. „*Úlohy jsou v poslední čtvrtině patnáctého století v tomto oboru obrácené, než jak k tomu bylo v předchozím století. Jestliže před sto lety bylo české sochařství i malířství faktorem ovlivňující rakouskou tvorbu, je tomu do jisté míry naopak. Jsou to právě jižní Čechy, těsný soused obojích Rakous, v nichž se tyto vlivy díky všestranným stykům nejvíce projevují.*“¹⁷⁹

Již před několika desítkami let se Matouš věnoval způsobu zdobení knižních vazeb doby gotické, kdy v roce 1927 napsal studii o knižních vazbách plechem vázaných. Nyní se k této technice ve Vídni opět vrátil a to při zkoumání řezby v kůži. Matouš ho považoval za jedno z nejzvláštnějších uměleckých řemesel. Technika řezby v kůži byla užívána ve 14. a 15. století jak k výzdobě knižních vazeb, tak ke zdobení pouzder nejrozmanitějšího určení. České země byly považovány za kolébku knižních vazeb. Jedna z nejstarších a nejvýznamnějších památek tohoto druhu, pouzdro na svatováclavskou korunu, je určitě českého původu.

Výsledky dosažené pracovní cestou do Vídně byly pro Matouše více než přínosem pro jeho další činnost a studium. Především pro jeho práci na sklomalbách. Získal zde řadu důležitých informací ve vídeňské knihovně a také se zde seznámil s právě vyšlou publikací o rakouských sklomalbách, která by byla v Čechách jen velmi těžko dostupná. Možnost nahlédnout do západní literatury a porovnat své dosavadní výsledky v oblasti studia gotického umění shledával Matouš ve své zprávě významným. V celkovém hodnocení své cesty napsal: „*Cesta přinesla téměř ve všech směrech předpokládané výsledky. Závěrem nutno uvést i jistý kulturně politický význam cesty, neboť podepsaný byl jedním ze tří odborníků z ČSSR, kteří jediní měli možnost shlédnout výstavu evropského umění kolem roku 1400.*“¹⁸⁰

Hned šest dní po návratu z Vídně píše Matouš dopis Dr. Gerhardu Schmithovi z Kunsthistorisches Institut der Universität in Wien,¹⁸¹ o tom, jak se mu ve Vídni líbilo a že byl nadšen z nových zážitků a především zmiňovaná výstava byla pro Matouše velmi zajímavá. „*In Wien habe ich selbstverständlich viele neue Kenntnisse und schöne*

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 8.

¹⁸¹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 530, dopis Gerhard Schmidt, Prag 6. Juli 1962.

*Erlebnisse geschöpft. Vor allem die Ausstellung gibt sehr viel Gelegenheit zu Erwägungen über die Kunst des Zeitalters, das auch mich sehr interessiert.*¹⁸²

Na začátku roku 1963 byl František Matouš požádán, aby spolupracoval na vytvoření katalogu ze sbírek Alšovy jihočeské galerie na Hluboké.¹⁸³ Opět se tak vrátil pracovně na jih Čech. Katalog Alšovy jihočeské galerie není jedinou pracovní příležitostí, která byla Matoušovi v Českých Budějovicích nabídnuta. Již ve třicátých letech se Matouše zabýval soupisem prvotisků z českobudějovických knihoven,¹⁸⁴ krátce po vydání, byla nalezena na půdě budějovického děkanství stará farní knihovna. Byl proto požádán, aby své zkušenosti uplatnil při práci na nové studii s názvem *Stará farní knihovna českobudějovická. Příspěvek k dějinám vzdělanosti 15. a 16. století*. Tato studie byla věnována knihovědcům, badatelům o prvotiscích, kulturním historikům, dějepiscům umění, historikům přírodních věd domácím i zahraničním. V Matoušově pozůstalosti se dochoval obsah jeho práce, ale není známo, zda byla někde publikována. V první kapitole Matouš nastínil okolnosti nálezů knihovny. Jednou z dalších kapitol byly náboženské poměry a postavení fary v místním kulturním životě. V závěru se zabýval osudem fary v 19. století.¹⁸⁵

Šedesátá léta byla pro Matouše především obdobím práce a přípravy na svazku *Corpus vitreorum medii aevi*. Obtíže při jeho zpracovávání se stále zvětšovaly a Matouš nemohl pořídit všechny potřebné fotografické snímky. Ve své zprávě o činnosti v roce 1965 popisuje svoje další vědecké úsilí a pracovní činnost. „*V rámci ústavního úkolu z roku 1963 byly provedeny dokončovací práce, korektury a revize textů tří map muzeí pro historický atlas ČSSR, vydávaný historickým ústavem ČSAV.*“¹⁸⁶ Matouš spolupracoval na Historickém atlasu ČSSR od samého počátku a měl sestavit část nazvanou Muzea a galerie v období 1918 až 1945. Mezi dalšími autory byl například Otakar Pokorný, který celou akci řídil, a věnoval se tématu školství ve školním roce 1929/1930.¹⁸⁷ Matouš však již 19. června 1962 píše Otakarovi Pokornému a žádá ho o prominutí malého zdržení. „*Slíbil jsem svého času, že podklady dodám do 1. července*

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ „*Ředitelství Alšovy galerie na Hluboké požádalo Československou Akademii věd, Ústav pro teorii a dějiny umění o laskavou spolupráci při přípravě katalogu sbírek jihočeské gotiky a majetku Alšovy jihočeské galerie. Na svém zasedání dne 20. 4. rozhodla ústavní rada ČAV zásadně, že spolupráce se přijímá a přímou spoluprací se pověřuje oddělení starého umění pod vedením Dr. Františka Matouše za spolupráce soudruhů Stejskala a Krásky*“ Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 531, zápis z porady pro přípravu katalogu.

¹⁸⁴ F. Matouš, *Soupis prvotisků z českobudějovických knihoven*, České Budějovice 1934.

¹⁸⁵ ANM, Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 532, *Stará farní knihovna českobudějovická* z roku 1963.

¹⁸⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 533, zpráva o činnosti v roce 1965.

¹⁸⁷ Tamtéž, inv. č. 542, korespondence týkající se Atlasu k dějinám ČSSR.

téhož roku, třebaže jsem věděl, že shromažďování a třídění látky nebude snadné. Není to však tato okolnost, která je příčinou zdržení, nýbrž nevyhnutelný úkol jiný (znalecký posudek pro Nejvyšší soud), který zabral nečekaně plných čtrnáct pracovních dnů“¹⁸⁸

V roce 1963 píše Otakar Pokorný Františku Matoušovi o připravované schůzce, která se bude konat 1. dubna. Na této schůzce měly být projednány poslední úpravy a připomínky, dříve než se bude mapa či diagram kreslit do sestavitelného originálu.¹⁸⁹ Historický atlas ČSSR byl vydán Historickým ústavem ČSAV.

Československá akademie věd nespolupracovala pouze s místními institucemi, ale její spolupráce sahala i za hranice. Dalším větším projektem, na kterém se Matouš v akademii podílel, byl německý *Lexikon der Kunst*. Matouš si při přípravě této publikace dopisoval s Hochschule für Architektur und Bauwesen Weimar, s prof. Weidhaas. Slovník měl být vydán ve třech svazcích (I. A – G, II. H – P, III. Q – Z). Pracovníci Akademie věd ČSSR měli za úkol zpracovat hesla do písmene P. Nejzazší termín pro sepsání a odevzdání byl do 1. dubna 1964. „*Honorování textů našich pracovníků se provede v nakladatelství Seemann podle sazby 0,5 DM za řádku odevzdaného rukopisu o 50 typech.*“¹⁹⁰

I přesto, že Matouš již dovršil důchodový věk, se svou prací a bádáním v oblasti středověké sklomalby ještě nezamýšlel skončit.¹⁹¹ Nadále zůstával zaměstnancem Akademie věd a přicházely mu neustále nové pracovní nabídky. Ačkoliv jeho pracovní nasazení trochu polevilo, stálo před Matoušem ještě hodně úkolů. V této době měl rozpracované stále spisy o Třeboni a Corpus vitrarum medii aevi. V roce 1963 mu přišla nabídka od ředitele Národního muzea a místopředsedy mezinárodní komise ICOM Vladimíra Denksteina na členství do komise pro muzea skla, který byl součástí československého národního komitétu ICOM.¹⁹² Zároveň byl Matouš pozván k první schůzce této komise, kde bude základem jednání redakční příprava československého

¹⁸⁸ Tamtéž, F. Matouš Otakar. Pokornému 19. června 1962.

¹⁸⁹ Tamtéž, O. Pokorný F. Matoušovi, 1. dubna 1963

¹⁹⁰ Tamtéž, inv. č. 545, zpráva Dr. Matouše o informacích k Lexikonu der Kunst, Praha 8. listopadu 1963.

¹⁹¹ „*Vážený a milý příteli, navazuji tímto dopisem na naše předběžné ústní jednání o době tvého nástupu do výslužby a obracím se na tebe se žádostí, abys vyjádřil svým podpisem souhlas s dohodou, kterou k tomuto dopisu přikládám. K tomuto opatření jsem byl prakticky donucen skutečností, že přes největší úsilí se nepodařilo pro někdejší aspiranty s.Baleku a s.Šmejkalu dostat přiděl systematizovaných míst. Bylo mi doporučeno úřadem presidia řešit situaci závaznou písemnou dohodou, s pracovníky, jejichž odchod do výslužby přichází v úvahu a byl již připravován. Věřím, že pochopíš jako vedoucí pracovník ústavu, který zná dobře dnešní svízelnou situaci, tento dopis a jeho nutnost. Budeme mít jistě ještě dostatek příležitosti hovořit o Tvé práci o sklomalbách i dalších pracovních perspektivách, tím spíše, že jsem přesvědčen, že i později zůstaneš s naším ústavem, pro který si udělal tolik obětavé a namáhavé práce, v nejužším kontaktu.*“ Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 37, J. Neumann F. Matoušovi, Praha 10. prosince 1965.

¹⁹² Tamtéž, inv. č. 550, V. Denkstein F. Matoušovi, 13. června 1963.

čísla Bulletin des Journées Internationales du Verre.¹⁹³ V roce 1967 plánoval tento výbor kongres Journées Internationales du Verre na rok 1970 společně s I. Quadrinnale skla a keramiky s mezinárodní účastí, při této příležitosti byla naplánována také výstava českého skla od antiky po současnost. Kongresu a výstavě se Matouš již nedožil. Přestože úbytek sil a nemoc, která ho již řadu let sužovala, nedovolovaly Matoušovi již další pracovní vytížení, byl s ČSAV a prací pro ni neustále spjat.

Jaromír Neumann¹⁹⁴ vzpomněl na Matouše jako na spolupracovníka, který byl vždy ochoten pomoci. V dopise mu psal: „*Jsem ti vděčen za mnohé rady a velikou a obětavou pomoc, kterou jsi mi poskytoval nejen ve chvílích, kdy jsem se ujímal nesnadného úkolu vedení ústavu, ale také a zejména později při každodenním řešení ústavní práce a jeho administrativy.*“ Nejen Jaromír Neumann, ale i mnozí další kolegové z ČSAV vzpomínali na Matouše jako na kolegu spolehlivého a důvěryhodného.

---

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Jaromír Neumann (1924-2001), významný český historik umění, věnující se převážně baroknímu umění, je autorem knihy *Český barok*.

VII. Počátky pozdně gotické architektury chrámové v jižních Čechách

Disertační práce, které Matouš obětoval více jak deset let, předložil k posouzení v roce 1930. Byla to první z jeho větších studií, které věnoval jihočeské gotice.¹⁹⁵ Hned po ukončení Filozofické fakulty, začal s přípravou své disertační práce. Nové povinnosti, které byly spojeny s jeho tehdejší prací v muzeu v Českých Budějovicích, zabraly jeho veškerý čas a nemohl se naplno věnovat práci na disertaci, proto její zpracování trvalo více jak deset let. *„Dosáhnuv 14. prosince 1918 absolutoria na univerzitě, vrátil se do Českých Budějovic, aby vypracoval svoji disertační práci, k níž za téma zvolil si důležitý úsek z dějin českého umění, dosud podrobněji nepropracovaný, a to jihočeskou pozdně gotickou architekturu. Činnost v úřadě, v němž setrvává až podnes, a která je vylíčena níže, byla jednou z příčin, proč práce na disertaci nepokračovala, rychlým tempem kupředu, žadatel až do roku 1927 byl úřadem vázán mimo dva prázdninové měsíce k nedělní službě.“*¹⁹⁶

Ve vymezení tématu pozdní gotiky panují značné rozdíly, jak v oblasti stylové, tak časové. *„Výklad pozdně gotického umění v českých zemích se musí také vyrovnat se základním předělem, husitskou revolucí, s jejím aktivním trvalým zásahem do obecného podvědomí a kulturní tradice.“*¹⁹⁷ Reprezentativní architekturu stavěla v Čechách především města a některé bohaté šlechtické rody, jako byli například v jižních Čechách Rožmberkové.¹⁹⁸

Úkolem Matoušovy disertační práce bylo zjistit, jaké byly počátky pozdně gotické architektury chrámové v jižních Čechách. Časovou hranici, kterou si Matouš pro svou práci zvolil, byly husitské války. V polovině čtrnáctého století se připravoval v jižních Čechách nástup pozdně gotických idejí. *„Válkami husitskými uzavřeno bylo také vnějšně první období pozdně gotického tvoření, a ony také jsou přirozenou hranicí časovou pro tuto práci. Husitské války mohou být touto mezí tím spíše, že v době jejich*

---

¹⁹⁵ Jeho první zájem o jihočeskou gotiku dokládá jeho seminární práce na univerzitě s názvem *České Budějovice, jejich založení a gotika*, za kterou při studiích v semináři Karla Chytila obdržel finanční obměnu.

¹⁹⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 26, curriculum vitae, z roku 1930, jako příloha k žádosti o místo ředitele.

¹⁹⁷ Jaromír HOMOLA a kol. *Pozdně gotické umění v Čechách 1471-1526*, Praha 1985, s. 10.

¹⁹⁸ Petr SPUNAR, *Kultura českého středověku*, Praha 1987, s. 390.

*propuknutí byl i v jižních Čechách boj pozdní gotiky vybojován a další vývoj zajištěn.*¹⁹⁹

Prameny či proudy, které přinesly do jižních Čech gotiku, byly podle Matouše dva. Prvním z nich byl proud Petra Parlěře, který přišel do Prahy roku 1356. Spolu s ním vstoupila do hlavního města a vlastně i do celé středoevropské oblasti nová vlna stavitelství. S tímto novým proudem se setkáváme na jihu Čech až na přelomu 14. a 15. století. Druhým zdrojem, který podle Matouše ovlivnil chrámovou architekturu na jihu Čech, byl „*slabý pramének výsledků domácích novotářských snah, který v okamžiku, kdy poprvé sem zaléhají ohlasy nových idejí, stává se jim novým tvárným prostředkem. Jsou to prvé pokusy o skutečnou dvoulodní chrámovou dispozici.*“²⁰⁰

Shodné inspirativní zdroje uvádí i Pavel Spunar. „*V jihočeské rožmberské architektuře se spojila domácí tradice, opírající se o dvoulodí augustiniánského kláštera v Třeboni, s prvky dvorské parlěřovské hutě, reprezentované smělymi konstrukcemi klenebních systémů.*“²⁰¹

Jiřina Hořejší uvádí, že na sklonku lucemburské doby ztratila Praha své výsadní postavení a hradní huť se rozpadla, její členové byli nuceni hledat nové uplatnění a nové pracovní příležitosti. „*Důležitým místem, kam se přenesly progresivní slohotvorné myšlenky, bylo rožmberské dominium s centrem v rezidenčním městě krumlovské větve pánů z Růže – v Českém Krumlově.*“²⁰²

V šedesátých až devadesátých letech na jih Čech proniká typ dvoulodní dispozice kostelů, jedná se o typický prvek pozdně gotické architektury a obzvláště jihočeské. „*Základy k tak bohatému rozkvětu gotické architektury v jižních Čechách byly položeny již v době Karla IV. a Václava IV.*“²⁰³ Do této skupiny staveb, které se vyznačují dvoulodní dispozicí a náleží do pozdně gotické architektury, patří podle Matouše pět architektonických objektů. Kaple sv. Mikuláše při minoritském chrámu sv. Jana a Soukenická kaple v Jindřichově Hradci, augustiniánský kostel sv. Jiljí v Třeboni, kostel Panny Marie v Bavorově a špitální kostel sv. Víta v Soběslavi.

Na těchto stavbách Matouš ve své práci dokládá pronikání pozdně gotické architektury na jih Čech. Základním pramenem pro jeho práci byli Matoušovi archivní materiály, stavební záznamy z daných staveb a odborná literatura zabývající se tématem

¹⁹⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Pavel SPUNAR, *Kultura českého středověku*, Praha 1987, s. 390.

²⁰² *Dějiny českého výtvarného umění I/2*, Praha 1984, s. 498.

²⁰³ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

pozdní gotiky v jižních Čechách. Dvoulodní dispozici předcházely nejprve pokusy o vytvoření síňového prostoru nejprve v kaplích a poté až v kostelech. „*Skupinu jihočeských dvoulodí sluší považovati za projev snahy po vytvoření síňového prostoru, které bylo jednou z hlavních idejí všeho středoevropského pozdně gotického úsilí.*“²⁰⁴ „*Typ dvoulodí sluší se považovati za výplod specificky jihočeský.*“²⁰⁵

Vymezený počet staveb, který si Matouš na začátku svého výzkumu stanovil, musel během svého bádání rozšířit o další architektonické památky. „*Během práce na široce založené disertaci ukázalo se totiž, že bude potřeba shlédnouti většinu jihočeských staveb pozdně gotických, i těch, které jsou již v odborné literatuře zpracovány.*“²⁰⁶

První pozdně gotické stavební projevy nachází se podle Matouše v zaklenuí kaple sv. Mikuláše a Soukenické kaple v Jindřichově Hradci. Sudý počet podpor, který se v těchto stavbách nachází, považuje Matouš spolu s dalším historikem umění Josefem Bránišem²⁰⁷ za konstruktivní myšlenku pro vznik prvních skutečných jihočeských dvoulodních staveb, v Třeboni, Bavorově a Soběslavi. Matouš obě kaple nazývá „*kaple o jediném sloupu.*“²⁰⁸ Jde vlastně o jednosloupový lodní prostor, tyto chrámy byly vesměs menších rozměrů.

V kapli svatého Mikuláše v Jindřichově Hradci pak vidí Matouš původ jihočeské klenby síťové a vzor pro Bavorov a Třeboň. „*Stavitelé kaple Soukenické měli před očima technicky i umělecky dokonalý vzor kaple sv. Mikuláše.*“²⁰⁹ Někteří autoři se domnívají, že stavitelé kaple Soukenické a kaple sv. Mikuláše jsou totožní.

Matouš se přiklání k teorii, že autoři kaple Soukenické Mikuláš i Ondřej mohli býti staviteli i kaple a kláštera v Třeboni, ale zavrhuje teorii, že kapli Soukenickou a kapli svatého Mikuláše stavěli titíž autoři. Co se týče datace, stavba kaple Soukenické i kaple svatého Mikuláše spadají do stejného období a není možné s jistotou přisoudit prvenství jedné z nich.

²⁰⁴ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

²⁰⁵ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 26, curriculum vitea.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Josef Braniš (1853-1911), profesor, historik, autor četných studií o architektuře, dvacet let působil v Českých Budějovicích jako učitel Vyšší české reálky Matice školské, během působení v Českých Budějovicích sepsal celou řadu knih. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese budějovickém (1900)*, *Obrazy z dějin jihočeského umění (1908)*, *Dějiny středověkého umění v Čechách (1893)*. Srov. Dagmar BLŮMLOVÁ, *Braniš působil v Budějovicích*, Mladá fronta, ze dne 12. 12. 2000, s. 4.

²⁰⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

²⁰⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart.3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

Kostel v Třeboni, který je součástí tamějšího kláštera, spadá svou stavební dispozicí také do souboru dvoulodních staveb. Díky zachované smlouvě o založení kláštera není v dataci stavby větších rozporů. „*Pro datování kostela a kláštera třeboňského bezpečnou oporu skýtají archivní zprávy, jmenovitě záznam o založení kláštera, ustanovení Petra z Rožmberka z roku 1380 a smlouva jindřichohradecká z roku 1369.*“²¹⁰ Josef Novák ve svém Soupisu píše: „*Stavba křížové chodby ujednána roku 1369 smlouvou s bratry kameníky Mikulášem a Ondřejem. Vyjednáno, aby z dodaného konventem minoritů staviva vystavěli křížovou chodbu tak, aby v každém křídle jiných forem užili (- tak si vykládám porušené v listině místo -), křídlo však přiléhající k refektáři, aby zřídili docela po způsobu chodby třeboňské (r. 1367 již hotové).*“²¹¹

Skutečnost, že záznam o založení kláštera pochází z roku 1367, je nezpochybnitelná, ale Vojtěch Birnbaum přišel s teorií o skutečném zahájení stavby. „*Klášter třeboňský založen byl roku 1367 čtyřmi bratry z Rožmberka, jak hlásal starý nápis v kostele, dnes již neexistující. Tím míněno bylo asi právní založení sboru klášterního, jenž se vskutku toho roku ustanovil, ne stavební založení budov klášterních.*“²¹²

Birnbaum zastává teorii, že klášter začal být stavěn již před tímto právním založením kláštera. V roce 1369, tedy o pouhé dva roky později je nalezena smlouva jindřichohradeckých minoritů, kteří uzavírají smlouvu na vybudování ambitu při jejich řádovém kostele sv. Jana Křtitele a dávají za vzor křížovou chodbu v Třeboni. Oba vyvozují stejný závěr, že stavba třeboňské křížové chodby musela být již z části hotova, aby bylo možné uvádět jí jako stavební vzor. Birnbaum píše: „*...při pozvolném středověkém stavebním tempu, nemohla být hotova (míní křížová chodba v Třeboni, pozn. K. Č.) za pouhé dva roky, takže očividně s jejím budováním a vůbec s budováním klášterních staveb muselo být počato již nějaký čas před rokem 1367.*“²¹³

Birnbaumovu teorii potvrzuje Matouš ve své práci obdobným případem. „*Analogický případ v jižních Čechách ukazující praxi tehdejší při zakládání klášterů, máme při minoritském klášteře v Českém Krumlově. O tomto klášteře víme z bezpečných pramenů, že byl založen roku 1350, osazen roku 1357, příštího roku*

²¹⁰ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

²¹¹ J. Novák, *Soupis památek*, s. 162

²¹² Vojtěch BIRNBAUM - Josef CIBULKA - Antonín MATĚJČEK - Jaroslav PEČÍRKA - Václav V. ŠTECH, *Dějepis výtvarného umění v Čechách I.*, Praha 1931, s. 134.

²¹³ Tamtéž, s. 136.

*teprve povolen papežem, a již téhož roku 1358 svěcen.*²¹⁴ Dá se s největší pravděpodobností předpokládat, že podobný scénář probíhal i v třeboňském klášteře a že samotná stavba klášteře začala již mnohem dříve, než je datum uvedené na právní smlouvě. Není proto možné určit, jak dlouho probíhala stavba klášteře.

Další otázka, která se nabízí ohledně podobnosti staveb třeboňského klášteře a jindřichohradecké kaple Soukenické a kaple sv. Mikuláše, souvisí s jejich architektonickou podobností. Zda tedy autoři třeboňského klášteře mohou být titíž z Jindřichova Hradce, Matouš zmiňuje dva autory, a sice Braniše a Neuwirtha, kteří zastávají teorii, že stavitelé Mikuláš a Ondřej jsou autory staveb v Třeboni i v Jindřichově Hradci. Matouš se však k této teorii staví velmi opatrně. „...zůstává jenom svůdným dohadem revize stavu obou staveb zde podniknutá, potvrzuje znovu a ve větší míře skutečnost těsné nepopíratelné jejich souvislosti.“²¹⁵

Matouš se domnívá, že dvoulodí třeboňského kostela zřízeno ze stávající jediné lodi, bylo vybudováno kolem roku 1380. Stejný názor má i Birnbaum, který o dataci dvoulodí třeboňského kostela píše: „*Tato neměla totiž míti původně kleneb a obdržela je teprve dodatečně, ale velmi brzo, protože se v podrobnostech shodují s klenbami křížové chodby; možno tedy, že vskutku pro ně byl určen odkaz Petra z Rožmberka z roku 1380. Tímto zaklenutím se stal kostel dvoulodním.*“²¹⁶

Kostel v Bavorově je další stavbou, které se Matouš ve své disertaci věnuje. S datací bavorovského kostela to není tak jednoznačné, Matouš uvádí několik autorů, kteří se touto problematikou zabývali. Například Birnbaum uvádí, že stavba kostela vznikla na dvakrát, kdy původní starší kostel byl nahrazen novým dvoulodním kostelem: „*Tento zbudován zřejmě na dvakráte. Z prvního období pochází presbyterium a příčná loď, k níž se na západ připojovala – nebo měla připojovat – prostá jednodílná loď kostelní. Snad to byla loď staršího, roku 1350 již stávajícího kostela. Záhy však tato loď nahrazena klenutým dvoulodím, majícím plnou šířku příčné lodi. Podle nadační listiny z roku 1384 možno souditi, že tenkrát asi kostel ve své první podobě byl dokončen. S přístavbou dvoulodí počato však asi velmi záhy potom, neboť roku 1389 bylo již alespoň z části hotovo, jak to dokazuje na jižním portále umístěný znak Jana z Rožmberka, jež toho roku zemřel.*“²¹⁷

²¹⁴ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ V. BIRNBAUM – J. CIBULKA – A. MATĚJČEK – J. PEČÍRKA – V. V. ŠTECH, *Dějepis*, s. 136.

²¹⁷ Tamtéž, s. 134.

Podle Matouše není možné určit přesné a jednoznačné datum založení kostela podle dostupných informací, ale jisté je to, že vznikl přibližně ve stejné době jako výše uvedené stavby. „*S ambitem a kaplemi jindřichohradeckými a s dvoulodím třeboňským v jednu přibližně dobu spadá však i kostel v Bavorově.*“²¹⁸ Nejspolehlivější výklad datace považuje Matouš ten Birnbaumův.

Co se týče stejné dvoulodní dispozice, nabízí se otázka, zda třeboňský a bavorovský kostel nemají také některé shodné prvky, či snad dokonce stejné stavitele. „*Z běžného srovnání je dostatečně patrné, že o nějaké příbuznosti přímé kostelů bavorského a třeboňského mluví se nemůže, dokonce pak už ne o totožnosti stavitele.*“²¹⁹ Vzhledem k tomu, že není jistá přesná datace kostela v Bavorově, nelze s jistotou říci, zda mohl třeboňský kostel sloužit bavorovskému jako vzor, či tomu bylo naopak.

Dvoulodní dispozice, kterými jsme se dosud zabývali, kostely v Třeboni a Bavorově, vznikla teprve dodatečně, jejich dvoulodní dispozice nebyla v jejich prvotním záměru. Jiným typem stavby je dvoulodí v kostele v Soběslavi. Kostel svatého Víta vznikl organicky, od počátečního záměru bylo počítáno s dvoulodní dispozicí. „*V jižních Čechách zachovala se však z doby předhusitské ještě jedna stavba dvoulodní, nedatována, která byla zbudována hned jako taková a celá najednou. Je to drobný, dnes zrušený a znešvařený špitální kostelík svatého Víta v Soběslavi, dosud v uměleckohistorické literatuře téměř nepovšimnut.*“²²⁰

První zmínka o kostelíku se nachází v závěti Oldřicha z Rožmberka roku 1390, který kostelu odkázal tvrz Chlebov.²²¹ J. Braniš se zmiňuje o stavbě kostela jen velmi stručně. „*Připisuje ji době Václavově. Celková jednoduchost kostelíka i jeho dnešní stav, kdy některý detail zmizel úplně, nebo dochoval se jen poškozený, znesnadňují valně jeho časové zařazení.*“²²²

Dispozice kostela je typická pro menší stavby tohoto typu v Čechách. Nenacházejí se zde žádné nové stavební prvky. „*Takže můžeme mít za to, že kostelík svatého Víta vznikl – třeba bez větší závislosti – ve stejnou dobu jako chrámy – v Bavorově a Třeboni, nebyl-li z nich dokonce první hotov.*“²²³

---

²¹⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

²²² J. BRANIŠ, *Dějiny středověkého umění v Čechách*, Praha 1983 s. 10.

²²³ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

Nejen v jižních Čechách můžeme najít stavby s touto ne zcela typickou dispoziční stavbou. „*Jsou to pobořený kostelík svaté Markéty v Poleni na Klatovsku a kostelík Panny Marie při klášteře servitů na Slupi v Praze a kostel Panny Marie v Loučimi na Domažlicku.*“²²⁴

Birnbaum o kostelíku Panny Marie v Praze uvádí, že roku 1360 uvedl Karel IV. Servity ke kapli Panny Marie a zbudoval jim zde klášter. Zajímavé je, že kostelík byl postaven před založením Nového města, tedy stával v neobydlených končinách. „*Svou novou a originální podobou se přimyká k celkovému rázu doby Karlovy a její snaze, architektonický obraz Čech vůbec a Prahy zvláště zpestřiti vždy novými typy. Jest čtyřhranný a jeho klenby se sbíhají na střední sloup, jako u současného asi kostelíku v Poleni; to bylo pro Čechy a Prahu skutečnou novinkou...*“²²⁵

Z existence zmíněných kostelů je patrné, že tento typ stavby nebyl specifický pouze pro jižní Čechy. Kostelík Panny Marie v Praze, kostel sv. Markéty v Poleni a kostel Panny Marie v Loučimi byly postaveny mnohem dříve než kaple sv. Mikuláše při minoritském chrámu sv. Jana a Soukenická kaple v Jindřichově Hradci, augustiniánský kostel sv. Jiljí v Třeboni, kostel Panny Marie v Bavorově a špitální kostel sv. Víta v Soběslavi, ale o tom, zda některý posloužil jako vzor, nejsou žádné písemné zmínky. Matouš si ve své práci značně libuje ve srovnávání zkoumaných staveb, nadmíru rád porovnává dané architektonické prvky. Skoro ve všech případech však dochází k závěru, že není možné s určitostí potvrdit či dokázat vzájemné vazby stavitelů.

Závěrečná část disertační práce je věnována i jiným pozdně gotickým stavbám v jižních Čechách, nejen těm s dvoulodní dispozicí. Za vůbec první pozdně gotickou stavbu chrámovou doby předhusitské považuje kostel svatého Víta v Krumlově. V této stavbě vidí Matouš již vzory a vlivy huti Petra Parlěře. Josef Braniš a Vojtěch Birnbaum, dokládají znaky parlěřovského vlivu i na kostele v Milevsku. Karel Chytil ve své práci poukazuje na některé zcela nepopiratelné vlivy z parlěřovské Prahy. „*Vztah klenby střední lodi krumlovské k Praze je zřejmý, tak jako je hvězdicová klenba milevská prototypem klenby presbytáře krumlovské.*“²²⁶ Shoduje se tedy s Matoušovou teorií o vlivu parlěřovské stavební huti na jihu Čech. Jiřina Hořejší považuje kostel sv. Víta v Krumlově za nejvýznamnější „*Kostel sv. Víta plánovaný v osmdesátých letech 14. století, dostavěný a zaklenutý v letech 1407 – 1410. Představuje vlastně završení*

---

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ V. BIRNBAUM – J. CIBULKA – A. MATĚJČEK – J. PEČÍRKA – V. V. ŠTECH, *Dějepis*, s. 134.

²²⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

*stavební činnosti synů Petra z Rožmberka, zahájené tak velkolepě v roce 1367 položením základů augustiniánského kláštera v Třeboni.*²²⁷

Stavby v Krumlově, Milevsku a Klatovech, které jsou v Matoušově práci podrobně rozebrány, všechny stavby mají nový klenební systém. „*Stará, tak dlouho používaná klenba křížová ustoupila ve dvou stavbách (Klatovech a Krumlově) do prostor vedlejších, ve třetí (v Milevsku) – předpokládám tu, že i dvoulodí mělo klenbu síťovou – nenalezla již vůbec místa.*“²²⁸

Matoušova práce, je první tohoto druhu, která se specializovala pouze na jihočeskou architekturu pozdní gotiky s dvoulodní dispozicí. Autor velmi podrobně a důkladně popsal jednotlivé stavby do nejmenších architektonických článků, ale v práci velmi často skáče ze stavby na stavbu a někdy není zcela jasné, jaký architektonický objekt zrovna popisuje. Navíc se čtenář často ztrácí v teoriích a myšlenkách jiných historiků. Přínosem jeho práce je prvotní zpracování historie a architektonického rozboru některých staveb. Například kostel v Milevsku nebyl do té doby v česky psané literatuře podrobně zpracován. Badatel, který by hledal informace o historii jednotlivých staveb, nalezne v této práci veškeré údaje, ale celek působí na čtenáře nevyváženě.

Možná se na práci také podepsala dlouhá doba, její přípravy, kdy autor pracoval na tomto jediném tématu více jak deset let. Toto dílo odráží přesně jeho precizní styl práce, tentokrát však na úkor kvality a komplexnosti celkové práce.

---

²²⁷ J. HOŘEJŠÍ, *Pozdně gotická architektura*, s. 498.

²²⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 182, strojopis disertační práce, nestr.

VII. Drobné studie Františka Matouše

Při výčtu děl a článků, které František Matouš během svého života napsal, je na první pohled patrné, která oblast Čech se stala pro jeho tvorbu stěžejním. Životem i vědeckým dílem náležela jeho osobnost do jižních Čech. Patřil k té řadě autorů a historiků, kteří se od svého rodného kraje nikdy neodloučili i přesto, že je život zavál do jiných koutů země. Jak již bylo několikrát řečeno, Matoušovým životním tématem byla gotika a to především jihočeská. S tímto motivem začala i jeho vědecká kariéra, neboť předmětem jeho disertační práce byla gotická architektura v jižních Čechách s názvem *Počátky pozdně gotické architektury chrámové v jižních Čechách*.

Domnívám se, že jeho nejvýznamnějším dílem je *Jihočeská gotika*, kterou sepsal společně se svým dlouholetým kolegou Vladimírem Denksteinem. Toto dílo vyšlo v roce 1953 a je v podstatě sumou Matoušova celoživotního bádání na poli jihočeské gotiky. Trojlístek jeho nejvýznamnějších prací, doplňují ještě dvě knihy vydané až po jeho smrti, jsou to *Corpus vitrarum medii aevi a Třeboň*. Všechny jmenované publikace jsou vlastně konečným shrnutím či závěrem jeho výzkumu v daných oblastech umění a historie. Těmto stěžejním dílům jeho vědecké tvorby bych se ve své práci věnovala podrobněji v samostatných kapitolách. Jsou to vyzrálé a svěže psané díla. Denkstein o Matoušově tvorbě v jeho nekrologu napsal: „*Tvůrčí práce vědecká byla Matoušovi hlubokou vnitřní potřebou a láskou do posledních dnů jeho života.*“²²⁹ Co se týče témat drobnějších prací či kratších studií a článků napovídají již názvy, že zájem autora byl v oblasti dějin umění mnohem širší. Ale nejen v oblasti historie výtvarného umění, Matouš měl slabost pro umění ve všech jeho podobách.

Jeho literárně-publikační činnost započala hned po dokončení vysoké školy, kdy začal přispívat méně rozsáhlými články z oboru dějin umění do jihočeských periodik. Věnoval se také psaní recenzí a drobných studií z dějin města. Později jako ředitel kulturní instituce byl zván coby řečník na celou řadu výstav či hudebních večerů s úvodním sloven či zahajovací řečí, kterých se v jeho pozůstalosti zachovalo několik.

Některé studie zasahují i do oboru užitého umění patří mezi ně i příspěvek s názvem *Knižní vazby plechem zdobené* z roku 1927.²³⁰ Velmi uznávanou se stala jeho

²²⁹ V. DENKSTEIN, *Za PhDr. Františkem Matoušem*, (Z posledního rozloučení ze zesnulým), *Umění* 18, 1970, č. 2, s. 208.

²³⁰ F. MATOUŠ, *Knižní vazby plechem zdobené*, in: Katalog národopisné výstavy jihočeské, České Budějovice 1927.

drobná knížečka s názvem *Rožmberská kasule z konce 14. století*.²³¹ Jde o velmi významnou památku z dějin jižních Čech. Matouš ve velmi krátkém patnáctistránkovém textu popisoval historii a tradici rožmberské kasule. Kasule je reprezentantem domácího umění výšivkářského z osmdesátých let 14. století. Matouš řadí kasuli rozhodně k pánům z Rožmberka, jejich znak se na kasuli objevuje několikrát, otázkou však zůstává, kterému pánovi z Růže přisoudit donátorství a tedy i erby na kasuli. Zdeněk Sedláček připisoval znak na kasuli Elišce z Halsu, což byla manželka Jana z Rožmberka. Matouš se také přiklání k této teorii, která jen dokazuje jeho závěry, které vyvodil z analýzy vlastní výzdoby kasule a řadí její datování na konec 14. století. Matouš rozborem techniky i slohu přiřadil Rožmberskou kasuli k třeboňskému antependiu,²³² které koupil Československý stát v aukci proslulé Figdorovy sbírky ve Vídni v roce 1930. Tato koupě následně vzbudila v odborných kruzích nový zájem o rožmberskou kasuli deponovanou ve sbírkách Diecézního církevního muzea v Českých Budějovicích.²³³ Tato Matoušova studie je považována za důkladnou analytickou práci. Antonín Matějček Matoušovi píše: „*Milý pane řediteli, děkuji Vám srdečně za krásně zpracovanou stat' o Rožmberské kasuli a spojitosti její s antependiem s Figdorovy sbírky.*“²³⁴

„*Drahý Matouši, tvůj článek vyjde v Památkách (míní časopis Památky archeologické, pozn. K. Č.), prý v nejlepším čísle, Matějček jej četl a říkal, že je velmi zajímavý a do toho problému kaple Betlémské máš nový důležitý postřeh.*“²³⁵ Tento povzbudivý komentář dostal Matouš na svůj příspěvek *Klenby kaple Betlémské*.²³⁶

Další drobnou prací byla studie s názvem *České Budějovice ve starých pohledech*, kterou sepsal společně s Vladimírem Denksteinem, a vyšla nákladem Městského muzea v Českých Budějovicích v roce 1934. Pomocí všech dostupných vedut, které byly ve městě zachovány, bez ohledu na jejich uměleckou kvalitu, si dali autoři za cíl „*stanovit pevný systém opěrných bodů, významných mezníků stavebního vývoje města.*“²³⁷ Jedná se o vývoj zobrazení Českých Budějovic, kde lze dokumentovat

²³¹ F. MATOUŠ, *Rožmberská kasule z konce 14. století*, České Budějovice 1933.

²³² antependium – ozdobný kryt čelní strany mensy křesťanského oltáře, obvyklý od starokřesťanské doby, zhotovený z látky, kovu, dřeva, později i z tlačené kůže apod., dekorovaný malbou, výšivkou, reliéfem. Někdy se tak nazývají i kryty bočních stran oltářní mensy, Srov. BLAŽÍČEK Oldřich - KROPÁČEK Jan, *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha 1991, s. 16.

²³³ Tamtéž, s. 3.

²³⁴ ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 101, Antonín Matějček F. Matoušovi, Praha 16. ledna 1933.

²³⁵ Tamtéž, inv. č. 107, Jaroslav Pečírka F. Matoušovi, Praha 21. září 1932.

²³⁶ F. MATOUŠ, *Klenba kaple Betlémské. Příspěvek k chápání jejího prostoru*, Památky archeologické 1931, s. 93-96.

²³⁷ V. DENKSTEIN - F. MATOUŠ, *České Budějovice ve starých pohledech*, České Budějovice 1934.

stavební vývoj a stavební podobu města. Počátek jihočeských vedut sahá do 17. století. Matouš tedy začínal svůj popis u nejstarší z roku 1602 od Jana Willenberga.

O další čtyři roky později vyšla další z jeho drobných prací, a sice život jihočeského barokního malíře Františka Jakuba Prokyše.²³⁸ Tato velmi útlá, jedenáctistránková brožurka pojednává o významném jihočeském malíři, jenž je tvůrcem celé řady nástěnných maleb mnoha kostelů po celých jižních Čechách. Je autorem výzdoby kaple Andělů strážných ve zlatokorunském klášteře, nástěnné malby v kapli Vzkříšení v Českém Krumlově a mnoha dalších.

Životem a tvorbou malíře Prokyše se Matouš zabýval delší dobu. Měl v plánu vydat také několik dalších děl publikace o jeho osobnosti, ale druhá světová válka jeho úmysly překazila a k zamýšlenému projektu vydat další svazky již nedošlo. V Matoušově pozůstalosti se však nachází velké množství materiálů týkající se postavy jihočeského malířství. Je zachována jakási časová přímka, na níž si Matouš zaznamenával Prokyšovy práce spolu s datem vzniku a udáním místa, plus další drobné poznámky z malířova života.²³⁹ Matouš se stal jakýmsi novým objevitelem pozapomenutého barokního malíře jižních Čech.

Donedávna jediná systematická publikace o Prokyšovi byla z pera Františka Matouše.²⁴⁰ Ten považoval Prokyše za malíře barokního, nová publikace, která vyšla v nedávné době s názvem *František Jakub Prokyš, rokokový malíř* z pera Petra Pavelce, se zaměřuje především na Prokyšovu výzdobu krumlovské Bellarie, ale již název napovídá, že Prokyš je v této publikaci chápán jako malíř rokokový. „*Malíř zde přejímá náměty z francouzské rokokové grafiky poloviny 18. století.*“²⁴¹ Malířská výzdoba Bellarie je svými náměty vyloženě rokoková. Matouš však pojímá Prokyše jako barokního malíře v kontextu veškeré jeho práce a to i práce pro řadu místních kostelů, především malířskou výzdobu oltářní. Dalším důvodem označení Prokyše barokním umělcem může být Matoušova datace barokního umění, které podle něj zahrnuje i dobu

---

²³⁸ F. MATOUŠ, *František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský*, České Budějovice 1938.

²³⁹ „Prokyšův obraz Panny Marie v Borovanech prý musel malíř po dohotovení přemalovat na rozkaz vrchnosti, neboť světičky měla nohy příliš mnoho roztaženy, což budilo pohoršení. Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 3, inv. č. 188, soupis prací F. J. Prokyše s udáním míst.

²⁴⁰ Úplně první zmínky o malíři Prokyšovi lze najít J. G. SOMMER, *Böhmen IX. Budweiser Kreis*, 1841, poznámky jsou však velmi kusé, další zmínky se týkají pouze jeho díla, nikoliv životních osudů, až nyní nově vyšla publikace o malíři Prokyšovi, Srov. Petr PAVELEC a kol., *Bellaria, František Jakub Prokyš, rokokový malíř*, České Budějovice 2008.

²⁴¹ Petr PAVELEC a kol. *Bellaria, František Jakub Prokyš, rokokový malíř*, České Budějovice 2008, s. 12.

rokoka: „*Barokní období v českém umění i s jeho rokokovým vyzněním trvá přibližně 160 let (1620-1780), umění stojí opět především ve službách církve...*“²⁴²

Ve stejném roce vyšla Matoušova stať *Webrovy oltáře a kazatelna v Netolicích*, kde autor zabředl do vod jihočeského barokního sochařství. Erudovaně a detailně popisuje oltáře v Netolicích sv. Vojtěcha a sv. Floriana, krátce se věnoval také jejich autorovi Jindřichu Weberovi, který pocházel z Kláštera v Kladrubech, ale žádné další informace o něm zachovány nebyly. Matouš po velmi podrobném sochařském rozboru došel k závěru, že oltář sv. Floriana byl mnohem propracovanější a umělecky hodnotnější než oltář sv. Vojtěcha. I přesto pokládal Matouš komplexní práci Webrovu za velmi zdařilou. „*K těm zvláštním případům, kdy se z řemeslné úrovně svého okolí neočekávaně zdvihá některý kus svěžejší výtvarné koncepce, sluší počítati kazatelnu a oba boční oltáře v lodi děkanského kostela v Netolicích.*“²⁴³

Do *Panoramát jihočeských kostelů a církevních památek*, přispěl Matouš svým článkem o Klášteře Zlatá Koruna a o Třeboni. Dalšími autory, kteří se na vydání podíleli, byli Vladimír Denkstein, František Kroupa a František Pernegr.²⁴⁴

V roce 1949 byl Matouš požádán Janem Květem, zda by přispěl do připravovaného sborníku k šedesátinám Antonína Matějčka *Cestami umění*.²⁴⁵ Matouš přislíbil spolupráci na sborníku svým článkem s názvem *Ukřižovaný treboňského kláštera*.²⁴⁶ Plastika Ukřižovaného treboňského kláštera nově obohatila sbírku jihočeské gotiky v roce 1947, kdy byla zapůjčena od děkanského úřadu v Třeboni, „*visíval tam až do loňska – odborníky zcela nepovšimnut a literatuře zcela neznám...*“²⁴⁷ Tento typ plastiky nebyl ve sbírkách jihočeské gotiky dosud zastoupen, jednalo se o dílo významné především svou ojedinělou polychromií.

Další jeho ceněnou studií byl *Soupis prvotisků z českobudějovických knihoven*. V roce 1954 mu jeho kolega z Bratislavy Kotran napsal kompliment na adresu jeho nově

²⁴² ANM, Fond F. Matouš, kart. , inv. č. 201, přednáška s názvem *Dějiny umění a historická syntéza*.

²⁴³ F. MATOUŠ, *Webrovy oltáře a kazatelna v Netolicích*, České Budějovice, 1938.

²⁴⁴ F. MATOUŠ - V. DENKSTEIN - F. KROUPA - F. PERNEGR, *Panorama jihočeských kostelů a církevních památek*, České Budějovice 1940.

²⁴⁵ „*Vážený pane, dne 31. ledna 1949 dožije se dr. Antonín Matějček šedesáti let. Kruh jeho přátel, spolupracovníků a žáků hodlá vydati k jeho počtě sborník prací z oboru dějin umění. Dovoluje si Vás pozvati k účasti na této publikaci a prosíme Vás o laskavou zprávu, smíme-li s vaším příspěvkem počítati.*“ Srov. ANM, Fond F. Matouš, kart. 1, inv. č. 97, Jan Květ F. Matoušovi, Praha 26. května 1948.

²⁴⁶ „*Děkuji za Vaše vlídné vyzvání, abych přispěl do sborníku chystaného k šedesátinám Dr. Matějčka, dovoluji si sdělit, že zúčastniti se na této počtě bude mi milou povinností i potěšením zároveň. Mohl bych přispěti drobnější studií o nepovšimnuté dosud gotické plastice, jež bych nazval asi Ukřižovaný treboňského kláštera. Stať by si nevyžádala více jak 6-8 stran strojového rukopisu a dvou až tří reprodukcí.*“ Srov. Tamtéž, F. Matouš Janu Květovi, Praha 19. února 1948.

²⁴⁷ J. Pešina a kol., *Cestami umění*, Praha 1949.

vydaného spisu: „*je to vykonaný kus záslužné práce, typograficky je práce výborně vypravená*“²⁴⁸ Tento soupis byl v odborných kruzích všeobecně velmi ceněn podle Denksteina byl „*u nás první i příkladnou prací tohoto druhu.*“²⁴⁹

Matoušův pečlivý způsob práce, který je patrný jak z jeho přípravného materiálu v pozůstalosti, tak z několika dopisů od jeho spolupracovníků, vyhovovaly Matoušovi spíše krátké literární útvary. Na rozsáhlejších studiích pracoval vždy několik let a několikrát byl upozorňován na zpoždění s termínem dodání. V jeho pozůstalosti nalezneme několik dopisů, v nichž pisatelé nabádají Matouše k rychlému dodání slibovaného textu, či Matoušův omluvný dopis za zpoždění s dodáním. „*Prosím předem, abyste laskavě omluvil malé zdržení, které nastane v dodání podkladů pro vypracování dvou map muzeí a galerií historického atlasu...*“²⁵⁰

Zdlouhavé přípravy na větších monografiích Matoušově způsobu práce zřejmě vůbec nevyhovovaly. Raději pracoval na menších člancích či příspěvcích do společných monografií, než řadu měsíců či let sepisoval a připravoval jediné téma. Zjevně proto jsou v jeho celoživotní bibliografii pouze tři obsáhlejší práce. Dalším důvodem proč se Matouš orientoval spíše na krátké studie, je jeho zaměstnanost a nedostatek času.

Jako ředitel a později vědecký pracovník měl ke své práci ještě celou řadu jiných aktivit, ať už se jednalo o členství v řadě organizací a institucích, členství ve výborech a spolcích. „*Vděčně tu chci aspoň za Národní muzeum vzpomenout jeho dlouholeté účasti ve vědecké radě a v nákupních komisích...*“²⁵¹

Matoušova tvorba se dá rozdělit do několika kategorií – drobné studie, časopisecké články, přednášky a referáty a obsáhlejší vědecká tvorba. Poslední jmenovaná kategorie je zastoupena nejmenším počtem prací a časově zahrnuje dobu od padesátých let, kdy byl Matouš již na sklonku své vědecké kariéry. Ostatní drobná tvorba provázela Matouše celým jeho pracovní životem.

Matoušovo vědecké dílo nezabírá v knihovnách metry knih, jsou to spíše drobnější studie, které však psal člověk s hlubokou znalostí látky i tématu. Jeho dílo je spíše jakýmsi příspěvkem k dějinám jeho domácího kraje. „*Myslím si, že můžeš mít*

²⁴⁸ Tamtéž, kart. 1, inv. č. 95, Kotran F. Matoušovi, Bratislava 19. prosince 1954.

²⁴⁹ V. DENKSTEIN, *Sedmdesátiny dr. Františka Matouše*, ČNM 135, 1966, s. 77.

²⁵⁰ ANM Fond F. Matouš, kart. 17, inv. č. 542, F. Matouš Historickému ústavu ČSAV, Praha 19. června 1962.

²⁵¹ V. DENKSTEIN, *Za PhDr. Františkem Matoušem (Z posledního rozloučení se zesnulým)*, Umění 18, 1970, č. 2, s. 207.

*radost z toho, co jsi udělal pro své jižní Čechy: ze všech ostatních publikačních počinů.
Tvá důkladná a pozorná práce dojde jistě v budoucnu ocenění.“*²⁵²

---

²⁵² Tamtéž, kart. 2, inv. č. 104, Jaromír Neumann F. Matoušovi, 28. listopadu 1965.

VIII. Jihočeská gotika

Celoživotní vědecké bádání Františka Matouše je obsaženo v knize s názvem *Jihočeská gotika*. Téměř v žádné historicko-umělecké práci, která se zabývá gotickým obdobím, nechybí v citaci tato publikace. Matouš nepatří k nejznámějším českým historikům umění. *Jihočeská gotika* je však zásadní dílem, které využívá většina odborníků a badatelů. Spoluautorem této publikace byl Vladimír Denkstein, s nímž Matouš napsal již celou řadu jiných studií.

Práce byla rozdělena mezi oba historiky. Denkstein je autorem úvodní stati a kapitoly o gotické architektuře. Matouš pak sepsal sochařství a malířství na jihu Čech. „*Zvláštní váhy a trvalé hodnoty nabylo především jeho syntetické dílo z roku 1953 Jihočeská gotika, přepracované o dva roky později také pro vydání cizojazyčná. Matoušovy svěže psané kapitoly o vývoji sochařství a malířství v této oblasti hlubokou znalostí látky i citlivou analýzou slohového vývoje zůstanou základním dílem o dějinách gotického umění v jižních Čechách.*“²⁵³

Knih je obohacena celou řadou barevných reprodukcí uměleckých, které pocházejí z majetku dnešní Alšovy jihočeské galerie. Myšlenka vydat tuto publikaci dřímala v hlavách autorů již delší dobu. Byla logickým vyústěním jejich spolupráce. Pohybovali se ve společnosti gotických památek několik desítek let a byli s nimi v každodenním kontaktu. Sbírkou muzea Českých Budějovicích, které se později staly základem Alšovy jihočeské galerie, znali dokonale. Postavení sbírky jihočeské gotiky bylo navíc v celonárodním kontextu zcela výjimečné a svoji vlastní monografii si soubor žádal. „*Sama gotická sbírka Městského muzea českobudějovického, která přerostla po převzetí sbírek Církevního diecézního muzea v roce 1927 svou význačnou hodnotou místní nebo krajový význam, připoutávala k sobě pochopitelně čím dál tím větší zájem odborné i širší veřejnosti.*“²⁵⁴

Knih však není omezena pouze sbírkou českobudějovického muzea, nalezneme v ní i další české památky. V knize však neobsahuje veškeré památky gotické, které se v jižních Čechách nacházejí. Publikace představuje výběr těch nejzávažnějších, na

---

²⁵³ V. DENKSTEIN, *Za PhDr. Františkem Matoušem, (Z posledního rozloučení se zesnulým)*, Umění 18, 1970, č. 2, s. 208

²⁵⁴ V. DENKSTEIN – F. MATOUŠ, *Jihočeská gotika*, Praha 1953, s. 7.

kterých bylo možné dokládat vývoj gotického umění. „*Vodítkem při práci nebyla snaha po vyčerpávající úplnosti materiálu, nýbrž spíše snaha po ucelenosti výkladu.*“²⁵⁵

Matouš ve své kapitole o sochařství popisuje chronologicky vývoj plastiky na jihu Čech. Věnuje se i vlivům z jiných českých oblastí, ale i ze zahraničí. První projevy gotického sochařství viděl především v klášteře vyšebrodském a zlatokorunském. Vlivy se k nám dostaly prostřednictvím cisterciáckého řádu z Německa. Další zemí, která ovlivnila české sochařství gotické, byla Francie. S teorií o pronikání gotického sochařství na naše území z Německa a Francie se setkáme i u Birnbauma.²⁵⁶

Za nejstarší sochařskou památku považuje Matouš sochu sv. Bartoloměje z Horní Drkolné u Vyššího Brodu. Časově ji klade do první poloviny 14. století. Tato socha nemá u nás žádné příbuzenské vztahy, ty vidí Matouš v Podunají.

Mezi nejvýznamnější plastiky počítá Matouš Madonu krumlovskou a Madonu třeboňskou, obě patří mezi vrcholná díla tohoto období v Čechách. Matouš díla časově řadí na konec osmdesátých let 14. století, tedy do vrcholné fáze krásného slohu. Naopak Birnbaum se ve své práci přiklání k teorii, že třeboňská madona je o několik let starší.

Birnbaum teorii zakládá na dataci drapérií jmenovaných madon a rozděluje typy českých drapérií do tří skupin. „*U Madony třeboňské vyrůstá draperie jednak z průčelné základny sochy vzhůru s obou stran v mírných, ale strmých obloucích, vytvářejících v obryse formu ostře zahroceného písmene A, dává soše svým celkem i jednotlivými úzkými, štíhlými záhyby vzhůru směřujícími štíhlý růst. Proti němu tíhne od pasu dolů a zároveň do šíře, způsobujíc tím charakteristické pohnutí postavy, druhá soustava širokých horizontálních záhybů, čím níže k zemi ostřeji se hrotících, u země vybíhající v charakteristický záhyb „vlásničkový.“*“²⁵⁷ Poslední typ popisuje Birnbaum jako motiv splývajících trubkovitých cípů, tento typ nakonec přehlušil všechny ostatní.

Prokazatelný důkaz své teorie vidí v Madoně budapešťské, která je starší, než zmíněné madony, podle několika znaků – oblečené dítě, větší hmotnost a uzavřenější obrys – je datována přibližně do poloviny 14. století. Tato madona má však drapérii jednodušší, tedy podobnou Madoně třeboňské, proto Birnbaum považuje tuto madonu za starší.

Matouš také klade původ obou madon jednoznačně do Čech. „*Vznik obou dlužno klásti do jedné doby, na sklonek osmdesátých let 14. století, obě vyrostli z domácích*

---

²⁵⁵ Tamtéž, s. 9.

²⁵⁶ V. BIRNBAUM, *Dějepis výtvarného umění v Čechách*, Praha 1931, s. 181.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 220, 221.

*předpokladů.*²⁵⁸ Stejnou teorii o původu obou soch zastává i Albert Kutal. Madonu krumlovskou považuje také za vyvrcholení tendencí krásného slohu.²⁵⁹ Matouš považoval tyto dvě madony za jakési vzory pro řadu dalších soch. „*Od Madony třeboňské a krumlovské se odvíjí celé pásmo odvozenin, tu samostatnější, onde zase závislejší, jež ještě dnes, po všech ztrátách, které české umění postihly průběhem věků, překvapují svou početností a mnohdy i vysokou uměleckou hodnotou.*“²⁶⁰

Matouš blíže popisuje další gotické památky jižních Čech, jazykem velmi čtivým a jasným. Na stránkách této knihy se opět navrácí k některým tématům, které v minulosti již zpracoval, jako je například Ukřižovaný z Třeboně. V textu se odráží hluboká znalost tématu.

Následující Matoušova kapitola je věnována gotickému malířství. Matouš se v ní zabývá především deskovým malířstvím, knižní malbě ani sklomalbě není v této knize věnována pozornost. Připomíná především nejvýznamnější umělce jižních Čech Mistra vyšebrodského oltáře a Mistra třeboňského oltáře, kteří patří i mezi národní špičku gotických malířů. U Mistra třeboňského oltáře vidí jeho originalitu především ve způsobu, jak chápe a přetavuje ve svém díle skutečnosti. Překvapujícím malířským prvkem hodným obdivu je šerosvitný princip, podle Matouše tento způsob zobrazení v minulosti nic nepředcházelo, jedná se o naprostý originál. Jaroslav Pešina o tomto umělci píše: „*Madona typu Aracoeli na jejímž rámu se objevily – poprvé v české deskové malbě – malované drobné figury světic a proroků. I tímto způsobem výzdoby, který je východního původu, ukázal Mistr třeboňského oltáře příštím českému malířství nové možnosti.*“²⁶¹

Birnbaum však upozorňuje, že veškeré originální prvky Mistra třeboňského oltáře se nemůžou považovat za výsledek domácího vývoje. „*Jeho malířské nazírání na prostor, tvar, jeho pojetí těla, draperie, jeho malířská metoda i technika, odpovídají vymoženostem, jichž se dopracovalo francouzsko-flámské malířství v okruhu pařížském a burgundském.*“²⁶²

Naproti tomu Pešina jednoznačně klade Mistra třeboňského do českého prostředí. „*Zdá se, že malíř, který tak bezprostředně navázal na regotizační úsilí sedmého desetiletí, vyrůstal a umělecky zrál v tomto prostředí a stal se pak sám čelným*

²⁵⁸ F. MATOUŠ – V. DENKSTEIN, *Jihočeská gotika*, s. 49.

²⁵⁹ Albert KUTAL, *Gotické sochařství v Čechách a na Moravě*, Praha nedat., s. 62.

²⁶⁰ F. MATOUŠ – V. DENKSTEIN, *Jihočeská gotika*, s. 49.

²⁶¹ Jaroslav PEŠINA, *Česká gotická malba desková*, Praha 1976, s. 44.

²⁶² V. BIRNBAUM, *Dějepis výtvarného umění v Čechách*, s. 312.

představitelem pražského dvorského umění václavské epochy. ²⁶³ Předpokládá však také vlivy zahraniční, především z Francie a Itálie.

Matouš považuje Mistra třeboňského oltáře také za domácího umělce. *„Nezbylo než uznat, že Mistr třeboňského oltáře byl umělec opravdu zcela mimořádného nadání, který vyšel z domácích vývojových předpokladů, vytvořil jenom z vlastní potence dílo jako celek skutečně geniální.*“²⁶⁴ Stejný názor má i Pavel Spunar, který klade původ Mistra třeboňského oltáře do Čech. *„Jeho desky působí i dnes dynamicky a utajují vnitřní svár. Vycházejí sice z domácích tradic, reagují na frankoflámské malířství, ale nespokojovali se s bezkrevnou ozvěnou. Svobodně rozvíjely starší podněty, urputně hledaly „nový výraz“ citové spoluúčasti.*“²⁶⁵ Mistra třeboňského oltáře považuje za nejvýznamnějšího malíře václavské doby. V jeho obrazech vidí světelné experimenty Mistra Teodorika.²⁶⁶ Dílnu Mistra třeboňského klade do Prahy, stejně jako Matouš. Oba se také přiklání k Petru z Rožmberka coby zprostředkovateli mezi Prahou a jihočeskou enklávou. Zatímco Matouš je přesvědčen, že Mistr třeboňský měl svou stálou dílnu v Praze a do jižních Čech na krátký čas přesídlil. Spunar je ve své teorii trochu opatrnější. *„I když je stále obtížné, lokalizovat dílnu, kde třeboňský oltář vznikl, je nutné myslet na Prahu. Pokusy předpokládat existenci dílny v jižních Čechách zatím nepřesvědčily a není vyloučeno, že Mistr dokonce působil ve dvorských službách.*“²⁶⁷

Srovnáním názorů a výkladů nejvýznamnějších historiků středověkého umění lze pozorovat, jak je historie umění stále živá a její teorie se různí a liší velmi často. Podat obraz gotické malby není snadné. I přesto, že se autor omezí „pouze“ na díla jednoho regionu, stěžuje autorovi práci celá řada nepříznivých okolností. V autorství i dataci děl je stále řada nejasností, zachované památky jsou mnohdy ve špatném stavu a brání tak dalšímu zkoumání.

Gotická malba stále vybízí k celé řadě otázek, na které není možno odpovědět. Matouš však podává ve své knize ucelený přehled o vývoji gotické malby na jihu Čech a poskytuje tak čtenáři hodnotný obraz této etapy gotického umění.

---

²⁶³ J. PEŠINA, *Česká gotická malba*, s. 48.

²⁶⁴ F. MATOUŠ – V. DENKSTEIN, *Jihočeská gotika*, s. 68.

²⁶⁵ Pavel SPUNAR, *Kultura českého středověku*, Praha 1987, s. 404.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 408.

IX. Třeboň

„Když jej roku 1961 nakladatelství Odeon požádalo, aby pro edici městských památkových rezervací napsal monografii o Třeboni, nemohlo volit šťastněji“²⁶⁸ Těmito slovy začíná doslov, který napsal Vladimír Denkstein v Matoušově knize s názvem *Třeboň. „Třeboňské památky středověkého umění i samo město – zvláště pak Třeboň rožmberská – byla snad největší Matoušovou láskou.“*²⁶⁹

S vřelým vztahem k městu a znalostmi o Třeboni měl Matouš nejlepší předpoklady napsat kvalitní monografii. Vydání této knihy se však již nedočkal, vyšla až v roce 1972, tři roky po Matoušově smrti. Následující kapitola chce představit Matoušovu publikaci o Třeboni, ale také přiblížit vznik knihy.

Tato monografie však není prvním Matoušovým literárním činem o Třeboni. Předchází jí dvě útlé knížky. Pět let před smrtí byla vydána Matoušovi kniha pod názvem *Třeboň. Městská památková rezervace, zámek a památky v okolí*,²⁷⁰ je koncipována jako průvodce městem. První knížka, kterou Matouš věnoval Třeboni, napsal v padesátých letech. „*Tato drobná a půvabná knížka v podstatě také určila půdorys, na němž pak od roku 1961 vyrůstala koncepce této velké třeboňské monografie.*“²⁷¹

Jedná se o první souhrnný pohled na vývoj města jako celku. Matouš vylíčil dějiny Třeboně od založení města až po autorovu současnost. Své historické putování dějinami Třeboně zakončil informací o nejnovější restauraci mariánského sloupu na náměstí z roku 1943. „*V monografii o historickém vývoji města Třeboně, psané pro nakladatelství Odeon, znovu a v obsáhlejší pojednání se vrátil k památkám jihočeského rožmberského sídla, s nimiž se v posledních letech důvěrně sžil při několikaletých prázdninových pobytech.*“²⁷² Největší část věnoval Matouš dějinám města Třeboně za posledních Rožmberků. Kniha je určena širokému okruhu čtenářů, nejde o vědeckou studii.

²⁶⁸ Vladimír DENKSTEIN, in: F. Matouš, Třeboň, Praha 1972, s. 122.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ F. MATOUŠ, *Třeboň. Městská památková rezervace, zámek a památky v okolí*, Praha 1964.

²⁷¹ V. DENKSTEIN, *Doslov*, in: F. MATOUŠ, Třeboň, 1972, s. 122.

²⁷² V. DENKSTEIN, *Za PhDr. Františkem Matoušem (Z posledního rozloučení se zesnulým)*, Umění 18, 1970, č. 2, s. 208.

Ve smlouvě, kterou Matouš uzavřel se Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění, je uvedeno, že autor musí dodržovat určitou jednotnou koncepci a jisté zásady, které byly pro tuto edici stanoveny. „*Hlavním textem publikace bude plynulý výklad historie města až po dnešek, který bude postupně chronologicky probírat i důležité památky nebo i jiné zajímavosti města. Celkově text musí být přehledný, informativní, jasný a čtivý. Nebylo by u této edice správné odtrhovat historický úvod od architektury, malířství atd., jak bylo navrženo v několika případech. Historické dělení, marginálky, různé typy písma, zalomené nákresy nebo obrázky, to vše může pomoci přehlednosti a zajímavosti publikace.*“²⁷³

Ve smlouvě je řada dalších bodů, které musel autor při psaní dodržet. Smlouvu s nakladatelství podepsal Matouš v srpnu roku 1960, o rok později se podmínky změnilly, „*souhlasíme s tím, abyste nám rukopis Vašeho díla „Třeboň“ odevzdal do 31. prosince 1962. V tom smyslu se tedy mění návrh smlouvy, který jsme Vám zaslali k podpisu 13. srpna 1960.*“²⁷⁴ Otázka honoráře byla ve smlouvě také uvedena, konečná výše odměny byla později určena podle rozsahu vytištěného díla a podle skutečně vydaného počtu výtisků. Na smlouvě byly uvedeny dvě paušální částky, dva tisíce korun za výběr a sestavení obrazové části a za text částka třináct set korun.²⁷⁵

Autor při vzniku knihy využíval pomoci a rad archiváře města Třeboně Václava Hadače, který napsal několik publikací o Třeboni.²⁷⁶ Hadač byl velkým znalcem města a Matouš jeho rad hojně využíval. Měl v úmyslu společně s Hadačem napsat velkou knihu o dějinách Třeboně. V dopise Jaroslavu Pešinovi Matouš píše: „*Lituji dodnes, že se mi nepodařilo Hadače přimět k tomu, abychom spolu napsali pořádné dějiny Třeboně.*“²⁷⁷ *Kulturní obrázky z minulosti Třeboně* jsou však spíše příspěvkem ke kulturním dějinám města, než k samotné historii.

Matouš přispěl studií o Třeboni i do knihy *Panorama jihočeských kostelů a církevních památek*, na které spolupracoval společně s V. Denksteinem, F. Kroupou a F. Pernegrem.²⁷⁸ V roce 1957 přikročila redakce *Uměleckých památek Čech* a nakladatelství ČSAV k novému vydání *Uměleckých památek Čech*. Matouš pro toto vydání zpracoval lokalitu Třeboň. „*Práce na tomto druhém, opraveném a podstatně*

²⁷³ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 171, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění F. Matoušovi, Praha 26. 8. 1960.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ V. A. HADAČ, *Kulturní obrázky z minulosti města Třeboně*, Třeboň 1914; *Třeboňsko ve válečných dobách před sto lety*, Třeboň 1915.

²⁷⁷ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 108, F. Matouš J. Pešinovi, nedatováno.

²⁷⁸ F. MATOUŠ a kol., *Panorama Jihočeských kostelů a církevních památek*, České Budějovice 1940.

rozšířeném vydání byla zahájena v zápětí po publikování prvního vydání *Uměleckých památek*. Práce nebyla již svěřena externím odborníkům, ale kolektivu pracovníků oddělení architektury Ústavu teorie a dějin umění ČSAV jako část jejich pracovní náplně.²⁷⁹ Při zpracování historie města do *Uměleckých památek*, vycházel ze své první knihy, kdy stačila pro úplnost hesla nejdůležitější historická fakta. Třeboň je však zpracovaná skoro na deseti stranách společně s celou řadou fotek s uměleckými památkami města.

Třeboňským památkám věnoval Matouš i několik drobných studií, například o významné soše třeboňského kláštera s názvem *Ukřižovaný třeboňského kláštera*,²⁸⁰ *Rožmberská kasule*²⁸¹ či o třeboňském díle malíře Františka Prokyše.²⁸²

Literatura o Třeboni je hojně zastoupena zvláště regionálními historiky, jako jsou již zmiňovaný V. Hadač a J. Braniš, o Rožmbercích psal například F. Mareš a V. Březan.²⁸³ Přímo o třeboňském klášteře napsal studii Matoušův kolega Jaroslav Pešina. Dále nalezneme zmínky o Třeboni ve větších uměleckých studiích o gotice.

Matouš začíná svou pouť po Třeboni od jejich nejstarších dob. Nejdříve se věnuje geologickému vývoji regionu, pak následují dějiny města počínaje Vítkovci a konče autorovou současností. Kniha je psána jednoduchým, čtivým jazykem.

Ke zrození Rožmberské Třeboně patří určitě rozsáhlá stavební činnost, která z podnětu Rožmberků nechala rozkvést město do dnešní architektonické podoby. Nejen architektonickou výstavbou se proslavili Rožmberkové v Třeboni. Mezi jejich další a neméně významnou činnost patřilo bezesporu rybníkářství. „*Roku 1551 se vladařství nad rožmberskými statky ujímá Vilém, syn Petrova bratra Jošta. Rožmberské panství dosáhlo v té době už bezmála svého největšího, přímo obrovitého rozsahu.*“²⁸⁴

Kulturní bohatství Třeboně příkládá Matouš zejména jejím majitelům, kteří měli pro umělecké zájmy vždy pochopení a byli ochotni do kulturního rozvoje města investovat. „*Převahou klidný ráz vývoje města i bohatství a porozumění jeho někdejších držitelů – ať Rožmberků, ať Schwarzenberků – byly příčinou, že církevní potřeby, a to zejména umělecké, stály zde vždy v popředí zájmu.*“²⁸⁵

²⁷⁹ *Umělecké památky Čech I*, Praha 1977, s. 9.

²⁸⁰ F. MATOUŠ, *Ukřižovaný třeboňského kláštera*, in: *Cestami umění*, Praha 1949.

²⁸¹ F. MATOUŠ, *Rožmberská kasule z konce 14. století*, České Budějovice, 1933.

²⁸² F. MATOUŠ, *František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský, I. život*, Praha 1939.

²⁸³ Viz Theodor ANTL, *Staré písemnosti města Třeboně*, Třeboň 1902; Bohumír JANOUŠEK, *Třeboň, Třeboň 1962*, Jiří KRÁL, *Třeboňská pánev*, Praha 1947; Jan PETŘÍK, *Třeboňsko po českém povstání*, Tábor 1932; Josef VAČKÁŘ, *Dějiny někdejší slavné řeholní kanonie v Třeboni*, Praha 1867.

²⁸⁴ F. MATOUŠ, *Třeboň*, Praha 1946, s. 17.

²⁸⁵ F. MATOUŠ, *Třeboň*, Praha 1972, s. 57.

Jednou z nejvýznamnějších třeboňských památek je klášter s kostelem sv. Jiljí. Této stavbě se věnoval ve svém díle také medievalista Jaroslav Pešina. Matouš i Pešina se shodují v dataci založení kláštera i v teorii, že před nynějším klášterním kostelem stál na tom samém místě kostel farní. „*Nasadě je domněnka, že již před dnešním klášterním tu stával kostel farní, zbořený teprve tehdy, když stavba dospěla až ke kostelu...*“²⁸⁶ I Matouš popisuje, že původní kostel stával na místě dnešního a že byl před zahájením stavby zbořen. Své tvrzení Matouš dokládá na charakteru stavby kostela, která prozrazuje, že se jednalo o novostavbu. „*Na stavbě kostela dnes není viditelné stopy po jakémkoliv využití zdiva starého farního chrámu. Jak tento kostel vypadal, nevíme, jistě to však nebylo dílo rozlehlé a honosné. Právě proto bylo nahrazeno novostavbou lépe odpovídající požadavkům augustiniánské řehole i zakladatelů kláštera.*“²⁸⁷ V *Uměleckých památkách Čech* Matouš zmiňuje datace původního kostela: „*doložen již v roce 1280.*“²⁸⁸

Historici se však rozcházejí v teorii o rozšíření dvoulodní dispozice kostelů v jižních Čechách. Matouš se vznikem dvoulodní dispozice v jižních Čechách zabýval již ve své disertační práci (viz kapitola VI. 1.) „*A tak musíme mít za to, že i dvoulodí kostela třeboňského, stavební typ tehdy u nás zcela nový, třebaže vývojem už předtím delší dobu připravovaný, mající soupeře co do stáří i co do výtvarného vytríbenosti jenom ve dvoulodí kostela v Bavorově...*“²⁸⁹

Naproti tomu Pešina zastává ve své práci teorii, že dvoulodní dispozice nebyla v tu dobu v jižních Čech žádnou výjimkou a jde tedy o běžný typ kostela. „*Zaklenutím dostalo se třeboňskému kostelu dvoulodní dispozice, která v jižních Čechách a zvláště v rožmberské oblasti dosahovala v druhé polovině 14. století značného rozšíření.*“²⁹⁰

Historik Vojtěch Birnbaum se otázce třeboňského kláštera s kostelem svatého Jiljí věnuje pouze v rámci své větší práce, v *Dějepis výtvarného umění v Čechách*.²⁹¹ Birnbaum považuje dvoulodí v jižních Čechách za architektonický prvek, který byl v té době běžným. „*Tímto zaklenutím se stal kostel dvoulodním, jako tomu bylo i v Bavorově, kteréž neobvyklé rozdělení bylo tedy tenkrát v jižních Čechách zřejmě dosti oblíbené.*“²⁹²

²⁸⁶ J. PEŠINA, *Klášter Třeboňský*, Praha 1942, s. 12.

²⁸⁷ F. MATOUŠ, *Třeboň*, Praha 1972, s. 15.

²⁸⁸ *Umělecké památky Čech*, s. 98.

²⁸⁹ F. MATOUŠ, *Třeboň*, Praha 1946, s. 7.

²⁹⁰ J. PEŠINA, *Klášter*, s. 13.

²⁹¹ Vojtěch BIRNBAUM a kol., *Dějepis výtvarného umění v Čechách I.*, Praha 1931, s. 134.

²⁹² Tamtéž, s. 136.

Matoušova první kniha o Třeboni z roku 1946 vzbudila pozitivní ohlasy. „*Milý pane doktore, děkuji Vám velmi srdečně za vaši knížku o Třeboni. Třeboni mohou mnohá města záviděti, že se jí a její historie ujal s takovou láskou, s jakou jste to udělal Vy...*“²⁹³

Druhá kniha, kterou Matouš napsal po více jak dvaceti letech je její rozšířenější vydání. Matouš ve své knize o Třeboni předvedl vynikající znalost historie města s osobním zaujetím. Svou knihu dokončil již v roce 1967, ale vydána byla až o pět let později.

Podle výše zmíněné smlouvy byl první termín k odevzdání knihy stanoven rok 1962. Vydání knihy se nakonec proti prvotnímu termínu protáhlo o deset let.

V roce 1967 nebyla v nakladatelství dodána obrazová část rukopisu: „*Vážený pane doktore, žádáme Vás o urychlené dodání obrazové části Vaší knížky o Třeboni. Knižku máme v edičním plánu a bylo by potřeba ji dát co nejrychleji do výroby.*“²⁹⁴

V září roku 1967 byla kniha zrecenzována Jaroslavem Pešinou a zaslána do redakce. Kniha ten rok již nevyšla. Teprve v březnu roku 1969 obdržel Matouš ke zkorigování svůj text o Třeboni. „*V příloze dovolujeme si poslat autorskou korekturu brožury „Třeboň“, která bude vytištěna v češtině a němčině. Korektura je zatím jen ve sloupcích. Prosím, abyste laskavě zkorigoval po stránce věcné a nám pokud možno obratem vrátil.*“²⁹⁵

Matouš měl výhrady především k německému překladu svého textu, kde byl největším problémem překlad jmen a názvů. „*V několika případech, které jsem označil tužkou, překladatel buď textu neporozuměl, nebo si ho zjednodušil, čímž došlo ve dvou nebo ve třech případech ke zkreslení, nebo převrácení významu.*“²⁹⁶

Proces vydání této publikace byl velmi složitý a zdlouhavý a vzhledem k výraznému zpoždění jejího vydání je nasnadě, že existovala ještě celá řada dopisů mezi autorem a nakladatelstvím, ale bohužel se nedochovala. Není proto možné s určitostí říci, která strana vydání knihy zdržela. Matouš odevzdal rukopis roku 1967 k recenzování, tedy o pět let později, než bylo v plánu. Nakladatelství však trvalo další dva roky, než poslalo Matoušovi český i německý text k posouzení. Pro obě strany to musela být práce velmi zdlouhavá a komplikovaná. Je tedy velká škoda, že autor se jejího vydání nedočkal.

²⁹³ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 115, J. Smutný F. Matoušovi, Praha 12. července 1947.

²⁹⁴ ANM, Fond F. Matouše, kart. 6, inv. č. 303, Nakladatelství Odeon F. Matoušovi, Praha 19. 6. 1967.

²⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 155, Jiří Řehák (reklama Čedok) F. Matoušovi, Praha 17. března 1969.

²⁹⁶ Tamtéž.

X. Corpus vitrearum medii aevi (Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei)

Corpus vitrearum medii aevi je mezinárodní edice věnovaná středověké sklomalbě. *„Kniha o středověkém malířství na skle v Československu je dalším svazkem velkoryse koncipované mezinárodní edice. Cílem této edice je shromáždit všechny dochovaný památkový fond v oboru středověkého malířství na skle a na jejíž realizaci se podílejí všechny s významnou produkcí a s důležitými zachovanými památkami tohoto oboru.“*²⁹⁷

Jedná se o mezinárodně uznávanou edici a významné dílo, které přispěje ke světovým dějinám umění středověku. Příprava tohoto československého svazku byla svěřena roku 1958 právě Františku Matoušovi, pracovníku Ústavu teorie a dějin umění ČSAV. Pro Matouše bylo pověření vytvoření spisu velkou poctou. Vypracování takto obsáhlého svazku bylo velmi náročné. Komplexní monografie o středověkých sklomalbách u nás dosud nebyla publikována. Sepsání textu měl provést autor v češtině a jeho dílo bylo posléze přeloženo do němčiny.²⁹⁸ Matouš při této činnosti strávil několik let života a ne vždy to byla práce příjemná a snadná. Vzhledem k tomu, že se jednalo o mezinárodní spolupráci, byl na Matouše vyvíjen velký tlak. *„A abych tě uklidnil, říkám hned, že bych svůj rukopis československého svazku CVMA předložil do konce tohoto roku i bez ultimáta prof. Hahnlosera.“*²⁹⁹

Edice Corpus vitrearum medii aevi (dále jen CVMA) byla založena v roce 1950 z podnětu profesora H. R. Hahnlosera z Bernu. Na tomto projektu by se měly podílet všechny země s významnou produkcí a s důležitými zachovanými památkami tohoto oboru. Proto, aby svazky byly ucelené a působily jednotně, byla vydána přesná pravidla pro jejich zpracování. *„Výzkum je řízen Mezinárodním komitétem dějin umění, jeho speciální komisí Corpus vitrearum, která v zájmu metodické jednotnosti svazků vypracovala zásady katalogizace.“*³⁰⁰ Kniha byla zamýšlena jako vědecká publikace pro odbornou veřejnost. Zásady, které měly být společné pro všechny mezinárodní edice,

²⁹⁷ F. MATOUŠ, *Corpus vitrearum medii aevi...*, Umění 11, 1963, č. 2, s. 150.

²⁹⁸ *„Vážení pane doktore, naše zahraniční oddělení chce Vaši připravovanou knihu nabídnout do zahraničí. Požádalo nás proto, abyste pro ně předložil podrobnější charakteristiku své práce Die Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei včetně obsahu a svého životopisu.“* Stov, ANM, Fond F. Matouš, kart. 12, inv. č. 398, ČSAV F. Matoušovi, Praha 15. 9. 1969.

²⁹⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 14, inv. č. 439.

³⁰⁰ V. DENKSTEIN, *František Matouš, Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei*, Umění 24, 1976, č. 1, s. 94.

mohly být pro konkrétní autory dosti svazující. V každé zemi byla situace ohledně sklomaleb trochu odlišná a „napasovat“ do mezinárodního mustru konkrétní národní historii sklomaleb bylo někdy možná dosti obtížné.

Jaroslav Pešina charakterizuje soubor, který je zachován na našem území ve svém posudku. „*Soubor středověké malby na skle dochovaný na území Československa představuje, srovnán s jinými zeměmi i bezprostředně sousedními, nevelký, značně rozptýlený a roztráštěný, velmi nevyrovnaný fond časového rozpětí více než dvou set let a obsahující práce jak domácí provenience, tak importované kusy cizího původu.*“³⁰¹

V uměleckohistorickém úvodu Matouš uvádí souvislosti historické, slohové a vývojové. Představuje zde i dostupnou literaturu o daném tématu i další materiály a prameny, které mu při psaní jeho práce posloužili. „*Hlavním podkladem jeho přehledného vylíčení vývoje malířství na skle v Československu je však sám materiál, publikovaný v katalogu a Matoušem shromážděný po desetileté svědomité a při místní rozptýlenosti památek velmi obtížné práci heuristické, a to v úplnosti, kterou je třeba nepochybně považovat za definitivní.*“³⁰²

Hlavní část Matoušovy knihy tvoří katalog, uspořádaný abecedně podle lokalit. Pro svůj soupis zvolil topografickou formu v abecedním pořadí podle místa uložení památek. Uvádí podrobnou charakteristiku nejen významných sklomaleb u nás, ale poskytuje i řadu dalších, dosud prakticky neznámých maleb roztroušených ve venkovských muzeích, zámcích a kostelích.³⁰³ U každé sklomalby je uveden její přesný popis včetně rozměrů, slohového rozboru a datace. „*Komposition. Diese Wappenscheibe unterscheidet sich von jenen mit wesentlich kreisrundem Umriß durch ihre rhombische Form, die durch ihren in vier Zipfel ausgezogenen Rahmen entsteht, der in der Mitte jeder Seite durch zweifarbige Akanthusblätter unterbrochen ist.*“³⁰⁴

Dále je u každého hesla bibliografie o dané sklomalbě a historie stavby. *Baugeschichte der Kirche. Fialkirche St. Prokopius, einschiffiger, rechteckiger Bau mit fünfseitig abgeschlossenem Chor. Erbaut vor 1341 von Straník von Střevač und auf Dolava aus dem Geschlecht der Herren von Kopidlno. Erste schriftliche Erwähnung.*³⁰⁵

³⁰¹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 12, inv. č. 387, Posudek o rukopise Františka Matouše, Středověké malby v Československu, Praha 1967.

³⁰² Tamtéž, s. 94.

³⁰³ Pfarrkirche St. Nicolaus Úboč, bei Domažlice. Srov. F. Matouš, *Mittelalterliche glasmalerei in der Tschechoslowakei*, Praha 1975, s. 88.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 24.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 57.

Pešina na Matoušově práci cenní konečné soupisy. „*Důležitou složkou textové části katalogu jsou konečně rejstříky – osobní, místní, ikonografický a věcný, zvláště pak rejstřík podle původu, v němž jsou rozčleněny a pak abecedně seřazeny sklomalby domácí, rakouské, německé a švýcarské.*“³⁰⁶

Samotné dílo je koncipováno podle již zmíněných směrnic daných Mezinárodním komitétem. Matouš měl zahrnout ve svém díle všechny středověké sklomalby zachované na území Československa a to jak díla vysoké umělecké kvality, tak i díla úrovně řemeslné. Dále měly být součástí soupisy i díla, která jsou zachována pouze ve zlomcích.³⁰⁷ Co se týče rozsahu zachovaných sklomaleb, je jejich počet poměrně malý. Autor na tuto skutečnost poukazuje a vysvětluje ji zejména velkou řadou středověkých válek a také josefínskými reformami. Vzhledem ke křehkosti materiálu je každá dochovaná sklomalba velkou vzácností. Zároveň autor poukazuje na skutečnost, že u nás byla ve středověku sklářská tradice a malba na sklo velmi oblíbenou. Vyplyvá z toho, že ztráty sklomaleb na našem území byly velmi vysoké.

S tímto závěrem recenzent Jaroslav Pešina nesouhlasí. Domnívá se, že stejné důvody, které Matouš uvádí jako příčinu malého množství zachovaných památek - různé války a stejně negativně působící jevy - byly i jinde. Naopak Pešina ve své recenzi vyzdvihuje především kulturně-historický přehled, který musel autor mít při zpracování takového tématu. „*Uvážíme-li, že tato práce předpokládala obecnou umělecko-historickou erudici, dobrou znalost českého i cizího gotického umění v celém rozsahu všech jeho odvětví, dále speciální znalost technologie malby na skle, heraldiky, genealogie, historického místopisu i stavebních dějin jednotlivých objektů, nemluvě o znalosti literatury a terénních rešerších po celé republice, je třeba uznat, že autor stál pře úkolem badatelsky neobyčejně náročným.*“³⁰⁸ Pešina poukazuje na specifickou daného oboru, který se nachází na rozhraní velkého a užitého umění a proto vyžadoval speciální přístup a zcela zvláštní kritéria.

Je zřejmé, že takovýto typ práce nemůže nikdy dostát dokonalého zpracování. Matouš řadu otázek pouze nastínil a řadu závěrů nechal otevřené. Pešina se ve své kritice věnuje podrobně detailnějšímu rozboru jednotlivých poznámek, což pro naši kapitolu není již podstatné.

³⁰⁶ V. DENKSTEIN, *František Matouš, Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei*, Umění 24, 1976, č. 1, s. 95.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 95.

³⁰⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 12, inv. č. 387, Posudek o rukopise Františka Matouše, Středověké malby v Československu, Praha 1967.

V Matoušově pozůstalosti se dochovala řada jeho vlastních maleb, na kterých jsou do detailu zobrazeny některé ze sklomalb. Pro Matouše byly tyto pomocné vlastní malby velmi důležitou pracovní pomůckou. Barevné fotografie totiž nebylo možné tak hojně využívat jako dnes.

Technické problémy provázely Matouše po celou dobu jeho práce. „*Marně jsme také p. prof. Hahnloserovi svého času dopisem vysvětloval – bylo to ještě za doby mého tajemničení - že nemám na starosti jen sklomalby. Nemohl jsme mu ovšem vysvětlovat, že často, když bych potřeboval někam zajet, není právě vůz volný a že nejsem s to dostat od fotografa kopie snímků pořízených před dvěma lety (o těch letošních nemluví), nebo že na překlad švédského článku pojednávajícího o českých sklomalbách doby Karla IV. jsem čekal bezmála celý rok...*“³⁰⁹ Matouše velmi trápilo, že práce na edici takto vážla a navíc problémem byly spíše organizační záležitosti, než vlastní neschopnost autora dopsat včas slíbenou knihu.

Shromažďování kvalitních fotografických snímků bylo při práci velmi komplikované. Celá řada zaslaných fotografií z regionálních muzeí, o které Matouš žádal, přišla ve velmi špatné kvalitě a nevyhovovala požadavkům mezinárodní edice. „*Některé z nevyhovujících snímků byly zatím nahrazeny snímky dokonalejšími, ostatní budou vyměněny v krátké době.*“³¹⁰

Matouš žádal o pomoc při sestavování a zpracování různé instituce, které by mu mohly při práci pomoci. Obesílal československá muzea a žádal je o pomoc při shromažďování středověkých sklomalb. Jedno z těchto oslovených institucí bylo i slovenské muzeum v Bardejově. „*V přílohe Vám zasielame žiadané fotografie sklomalby. Na jednej fotografii sme Vám označili aj farby a dbáme že porozumíte, ake farby sa nachadzaju na tomto odznaku.*“³¹¹

Profesor Hahnloser požadoval nejspíše dodání rukopisu nevybíravým způsobem: „*Musím však říci, že takového hulváta, jako pan prof. H. jsem v životě nepoznal, (jestliže toto píše já, pak už to něco znamená). Chápu, že by se chtěl dočkat (je o tři roky mladší mne) realizace všech svazků CVMA, který je jeho dítkem. Ale jeho představa, že těch pár kousků sklomalb, které máme na půdě naší republiky, lze zpracovat hračkou, je zcela falešná.*“³¹² Dále v dopise Pešinovi píše, že jednu dobu uvažoval o

³⁰⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 14, inv. č. 441, F. Matouš J. Pešinovi, Praha 27. července 1965.

³¹⁰ ANM, Fond F. Matouš, kart. 14, inv. č. 438, Zpráva F. Matouše o postupu prací na CVMA, nedat.

³¹¹ Tamtéž, inv. č. 399, Sárišské muzeum v Bardějove ČSAV Praha, Bardějov 8. listopadu 1965

³¹² ANM, Fond F. Matouš, kart. 14, inv. č. 441, F. Matouš J. Pešinovi, Praha 27. července 1965.

spolupracovníkovi, ale i pro něj by bylo složité seznámit se s tématem středověkých sklomaleb a trvalo by několik let, než byl skutečně zcela s tématem obeznámen. Proto se nakonec rozhodl, že práci dodělá sám.

Poté, co Matouš knihu dokončil, měla být předložena k posudku českému recenzentovi, přeložena do němčiny a následně projít ještě zahraniční kritikou. *„Konečná redakce textu byla však poněkud zdržena jinými neodkladnými pracemi autora, pokročila však již tak daleko, že v nejbližší době bude práce dána do překladu. Jakmile bude tento hotov, bude práce zaslána k recenzi pí. E. Frodl-Kraft, která byla tímto úkolem pověřena Comité international CVMA.*“³¹³ Kniha vyšla posléze zásluhou Jaroslava Pešiny, který se ujal Matoušova díla těsně před jeho dokončení a ve vzpomínce na svého kolegu a přítele pomohl s vydáním jeho knihy. Rukopis bylo ještě potřeba upravit a udělat konečnou revizi textu. Pešina byl nucen udělat na textu řadu úprav, které jsou všechny uvedené ve vydavatelské poznámce.

Matoušova kniha je bezesporu unikátním souborem středověkých sklomaleb v Československu, její přínos je nezanedbatelný. Už jen shromážděným veškerých památek jde o úctyhodný výkon. Matouš přispěl jistě k výzkumu české i světové medievalistiky. Jediná nevýhoda knihy, zvláště pro české čtenáře a badatele, je, že nevyšla v českém jazyce.

---

³¹³ ANM, Fond F. Matouš, kart. 14, inv. č. 438, Zpráva F. Matouše o postupu prací na CVMA, nedat.

X 1. Zasedání k edici *Corpus vitrearum medii aevi*

František Matouš, jako autor knihy o středověké malbě v Československu, byl členem výboru *Corpus vitrearum medii aevi*. Reprezentoval naši zemi v tomto mezinárodním společenství a měl povinnost účastnit se jejich setkání. Jako zástupce Československa byl pozván na 4. mezinárodní zasedání pořádané v Eufurtu. Tato konference se konala od 24. do 29. září 1962. Každá země, která byla součástí tohoto projektu, vyslala na zasedání své zástupce. Jak takové mezinárodní zasedání vypadalo?

„Zasedání se účastnilo celkem na třicet delegátů z Anglie, Belgie, Československé socialistické republiky, Francie, Itálie, Německé demokratické republiky, Německé spolkové republiky, Polska, Rakouska a Švýcarska (zástupci Švédska a USA se omluvili).“³¹⁴

Hlavní náplní jednání byla diskuze o směrnících. Instrukce pro CVMA byla ustanovena v roce 1958 a na této konferenci bylo třeba upravit některé body. Při práci na CVMA se objevila řada nových technologií a bylo třeba směrnice přizpůsobit. Každý autor, který zpracovával národní svazek pro CVMA měl určitou volnost při vytváření svého svazku v rámci národních odlišností, ale struktura práce musela být pro všechny stejná a směrnice se musela dodržovat. *„Vedle některých úprav spíše administrativního rázu, jako je například ustanovení o závazném podávání zpráv o postupu práce na jednotlivých svazcích korpusu, je oproti dnešním směrnícím nejdůležitější změnou usnesení, podle něhož pro každý rozpracovaný svazek má být ve shodě s národním komitétem CVMA jmenován mezinárodní komisí CVMA její vlastní recenzent, který práci sleduje a aprobuje.“³¹⁵*

Dalším důležitým bodem, byl návrh na nový název celé edice. Navrhovalo se, aby se stávající název zkrátil na *Corpus vitrearum* a tak by bylo možné zařadit do tohoto svazku i sklomalby, které nevznikly pouze ve středověku. Tento návrh, však neprošel a název i časové vymezení edice zůstalo stejné.

V programu zasedání bylo také několik návštěv uměleckých památek. Navštívili společně několik kostelů s ukázkami sklomaleb a Goethovo muzeum ve Výmaru.

---

³¹⁴ F. Matouš, *Corpus vitrearum medii aevi...*, Umění 11, 1963, č. 2, s. 150

³¹⁵ Tamtéž.

„Poslední den, kdy účastníci zasedání přesídlily do Magdeburgu, byla věnována pozornost sklomalbám v oknech dómu a kostelů P. Marie a sv. Šebestiána...“³¹⁶

Matouš celou konferenci vnímal jako pozitivní přínos pro jeho další práci na sklomalbách a nakonec ocenil především nové kontakty, které díky tomuto setkání získal. *„Naposledním kladem zasedání bylo i navázání osobních styků mezi jednotlivými pracovníky, jež mohou mít plodný význam pro veškerou další práci na společném díle.“³¹⁷*

V současné době je součástí této mezinárodní edice šestnáct zemí.³¹⁸ Oficiální stránky CVMA uvádějí krátkou zprávu o Matoušově publikaci. Obsahuje mimo jiné i mylnou informaci o smrti autora v roce 1971 a skutečnost, že publikaci dokončil Jaroslav Pešina. *„Der Tod des Autors 1971 hatte die Veröffentlichung des bereits 1967 weitgehend abgeschlossenen Manuskripts verzögert. Fertigstellung und Endredaktion lagen in den Händen von Jaroslav Pešina.“³¹⁹*

---

³¹⁶ Tamtéž, s. 151.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Belgie, Německo, Francie, Itálie, Rusko, Česká republika, Slovensko, Polsko, Švýcarsko, Kanada, Velká Británie, Rakousko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko, Srov. www.corpusvitrearum.org, vyhledáno 18. 7. 2009.

³¹⁹ Tamtéž.

XI. František Matouš mezi historiky umění

Gotické umění, kterým se Matouš ve své vědecké tvorbě zabýval, bylo v českém dějepise umění velmi oblíbeným a frekventovaným tématem. „*Je nesporno, že období gotiky je daleko nejpracovanějším úsekem českého dějepisu umění. Je to úsek, na kterém pracovalo několik generací badatelů; jeho umění od dob zrození romantismu poutalo největší zájem historiků. U nás ještě hrála roli okolnost, že jde tu o umění doby, která vždy platila a platí dodnes za nejsvětější a hrdinskou stránku našich dějin.*“³²⁰

Další důvod, díky němuž byla gotika oblíbeným tématem, byl velký počet památek – zejména v oblasti architektury se u nás dochovalo velké množství staveb. Matouš považoval dobu konce 14. a počátku 15. století za velmi atraktivní zejména pro mladší historiky umění. Naopak dobu pozdní gotiky pokládal za méně poutavou vzhledem k její menší vnitřní atraktivnosti. Podle něj ji teprve čeká definitivnější zpracování.³²¹ Těžko nyní zjistíme, zda Matouše vedly ke studiu pozdní gotiky některé z uvedených závěrů, jisté je, že v oblasti gotiky bylo v českém dějepise umění z čeho čerpat a vyskytovali se tam osobnosti nadmíru inspirativní.

Vlivy, které působí během života na člověka, jsou různé a je jich celá řada. Od dětství je to rodina, poté škola a její vyučující, následuje působení univerzity a jejích profesorů. Velké a výrazné osobnosti, které člověk během své cesty potká, mají na něj posléze velký vliv až do konce života.

Matouš měl na charismatické osobnosti, které se kolem něho pohybovaly, velké štěstí. První velkou postavou, která ovlivnila jeho život a především tvorbu, byla osoba univerzitního profesora Karla Chytila. Profesor Chytil byl jedním z vyučujících, díky kterým se na pražské univerzitě v druhém desetiletí 20. století institucionálně zakotvil obor dějiny výtvarného umění. „*Díla dvou zástupců tohoto oboru, Karla Chytila a Bohumila Matějky však sahají do doby starší. Tento nástup historických hledisek se ukazoval v Chytilových monografiích, zejména těch, které byly věnovány pozdně*

---

³²⁰ F. MATOUŠ, *Jihočeská gotika ve sbírkách Městského muzea v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1936, s. 34.

³²¹ Tamtéž.

gotickému a renesančnímu umění.“³²² Osobnost Karla Chytila ovlivnila několik generací studentů historie umění pražské univerzity. „*Všude uplatňoval svůj kriticismus; a své organizační schopnosti prokázal jako jeden z hlavních tvůrců plánu i realizace Soupisu památek.*“³²³

Dvacátá léta, tedy léta Matoušova studia na univerzitě, patřila k „*stěžejním etapám českého dějepisu umění. Byly v nich realizovány jak velké syntézy dějin umění, tak komplexní práce o českém umění středověku.*“³²⁴ Pražská univerzita byla jednou ze dvou na území republiky³²⁵, kde bylo možné studovat dějiny umění. Matouš se během svých studií na univerzitě setkal s nejvýznamnějšími historiky klasických dějin i odborníků na dějiny umění první poloviny dvacátého století.

Matouš na svého profesora vzpomíná: „*Chytil, překročil již tehdy padesátku (míni rok 1911 a jeho jmenování řádným profesorem dějin umění na pražské univerzitě, pozn. K. Č.) a měl za sebou značné vědecké dílo, namnoze objevného rázu. Svým školením náležel ke generaci, jež aplikovala na dějepis umění, pěstovaný dosud buď starožitnický, nebo estetický, metody přísné historické kritiky, hledíc ovšem jen k pramenům průvodním a neznajíc ještě tvarového rozboru samotného uměleckého díla.*“³²⁶

Chytil požadoval především precizní systematický soupis a inventarizaci památek a dále chtěl ponechat každému historikovi volnost.³²⁷ V Matoušově korespondenci se dochoval jediný dopis od Karla Chytila, a sice krátké poděkování za blahopřání.³²⁸

Dalším profesorem, jehož tvorba Matouše ovlivnila, byla osobnost Vojtěcha Birnbauma (1877-1934). Profesor dějin umění na Karlově univerzitě prožil svá studijní léta ve Vídni a po jejich dokončení se vrátil do Čech, aby nastoupil dráhu kantorskou na pražském vysokém učení. „*Birnbaumův příchod na pražskou univerzitu nabyl velikého významu, neboť jím poprvé a v plném dosahu byly vůdčí zásahy a metody vídeňské školy aplikovány na výchovu mladých českých dějepisců umění přímo na domácí půdě. Jeho neobyčejné pedagogické schopnosti, přísná logičnost myšlení spolu s rozsáhlými a*

³²² František KUTNAR - Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví II*, Praha 1977, s. 60.

³²³ Tamtéž, s. 61.

³²⁴ F. KUTNAR, *Přehledné dějiny*, s. 71.

³²⁵ Univerzita v Brně, založena roku 1919, byla druhým vysokým učení, kde bylo možné studovat dějiny umění.

³²⁶ F. MATOUŠ, *Karel Chytil. K 25. výročí jeho úmrtí*, Umění 7, 1959, č. 3, s. 189.

³²⁷ F. KUTNAR, *Přehledné dějiny*, s. 74.

³²⁸ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 86, Karel Chytil F. Matoušovi, nedatováno.

hlubokými znalostmi umění světového i domácího upoutávaly mocně posluchače, pomáhajíc tak vytvořit vhodné podmínky pro vznik školy...³²⁹ Matouš i jeho generace studentů pražské univerzity byli považováni jak za žáky Karla Chytila, tak i za žáky školy Vojtěcha Birnbauma. „Birnbaumovým seminářem prošli i Chytilovi žáci, - F. Matouš, V. Denkstein, E. Poche...“³³⁰ Mezi témata V. Birnbauma patřila románská a gotická architektura. „Speciálně pak Birnbauma přitahovala otázka původu a určení nejstarších českých rotund jako hradních knížecích kaplí, stavební dílo Petra Parlěře a barokní princip v architektuře, který není dobově vázán jen na 16. - 18. století.“³³¹

Zájem o gotickou architekturu oba spojoval, proto byl také Birnbaum pověřen recenzí disertační práce Františka Matouše. Mladý historik svého učitele ve své disertační práci nejednou odkazuje a jeho vliv je v díle patrný. Matouš považoval Birnbauma spolu s Antonínem Matějčkem³³² za průkopníky nových směrů v oboru dějin umění.³³³ A. Matějček byl v dějinách vědy o umění rozpětím svých zájmů a schopností všestranné syntézy obdobou Josefa Šusty a Arne Nováka.³³⁴

Birnbaum je autorem teorie „barokního principu, který se projevuje v posledních etapách jednotlivých stylů (baroko renesanční, baroko gotické, baroko římskokatolické aj.) Po jeho zjištění dospěl Birnbaum přesvědčení, že barok tvoří poslední etapu každého vývoje.“³³⁵

Kontakt udržoval Birnbaum s Matoušem i po dokončení vysokoškolských studií. „Milý pane doktore, budu v sobotu celé odpoledne (od 12 do 8 hod) v ústavu, přijďte tedy v té době kdykoliv! Myslím, že bych vhodného kandidáta měl...“³³⁶ Tuto zprávu dostal Matouš od svého profesora. Předpokládám, že Matouš hledal do českobudějovického muzea nového vědeckého pracovníka. Jejich korespondence

³²⁹ Jan KVĚT, *Vojtěch Birnbaum. K 25. výročí jeho úmrtí*, Umění 7, 1959, č. 3, s. 192.

³³⁰ Tamtéž, s. 266.

³³¹ Tamtéž, s. 195, 196.

³³² Antonín Matějček (1889-1950) má hlavní zásluhu na tom, „že české dějiny umění dostaly novou a jasnou metodu i pevný cíl a že zaměřily soustředěnou pozornost k nejvlastnějšímu předmětu samotného uměleckohistorického bádání, k památce čili k výtvarnému dílu jako takovému, z něhož tento badatel učinil ústřední bod odborného zkoumání. Rozhodující myšlenkový zásah dostal ze strany Maxe Dvořáka, jemuž Josef Šusta doporučil Matějčkovu disertaci o mozaice nad jižním portálem chrámu sv. Víta v Praze, kterou profesor Karel Chytil odmítl uznat. Dvořák mu také roku 1912 zprostředkoval místo ve vídeňské Ústřední komisi pro památkovou péči a se zájmem sledoval úsilí mladého badatele. Po roce 1918, kdy byl jmenován profesorem dějin umění na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, se Matějčkův odborný pohled zaměřoval stále častěji i hlouběji do minulosti. Roku 1922 vyšel první díl *Dějepis umění*, jenž po čtrnáct příštích let měl soustřeďovat jeho energii k úloze nemající u nás obdoby.“ Srov. R. CHADRABA a kol., *Kapitoly z českého dějepis umění II*, s. 152, 153.

³³³ F. MATOUŠ, *Vladimír Denkstein šedesátník*, Umění 14, 1966, č. 3, s. 292.

³³⁴ R. CHADRABA a kol., *Kapitoly*, s. 401.

³³⁵ Tamtéž, s. 79.

³³⁶ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 70, V. Birnbaum F. Matoušovi, Praha 3. prosince 1930.

zahrnuje i osobní rovinu. Například v roce 1933 dostává Matouš od Birnbauma vyjádření soustrasti nad ztrátou syna.³³⁷

Matouš se také řadil mezi přátele Antonína Matějčky. Stal se také jedním z autorů sborníku k jeho narozeninám s názvem *Cestami umění*.³³⁸ Dalšími spoluautory byli například Jan Květ, Albert Kotal, Vladimír Denkstein, Jaromír Pečírka a další.

V dubnu roku 1932 dokončil Vladimír Denkstein studia na Ústavu pro dějiny umění Karlovy univerzity doktorátem z oboru dějiny umění a filozofie. Rodák z Dobřan u Plzně, který studoval nejprve obor dějepis a zeměpis, „*pomýšleje - jako leckterý z jeho předchůdců a vrstevníků, kteří pak přešli na vědecké pole – na dráhu středoškolského učitele*.“³³⁹ Dokončil však studia dějin umění se svojí disertační prací na téma gotické cihlové architektury v Čechách. Ve stejném roce nastoupil na místo asistenta v českobudějovickém muzeu, kde již druhým rokem „řediteloval“ František Matouš. Jihočeské město se mu stalo na osm let domovem a místem pro jeho vědeckou činnost. „*Nejvlastnějším zájmem medievalista, ale nikoliv beze smyslu pro výtvarný projev všech pozdějších dob, našel zde Denkstein bohatou půdu pro dychtivou činnost badatelskou*.“³⁴⁰

Ve svém nadřazeném následně našel přítele a spolupracovníka na celý život. Společná práce v muzeu dala vzniknout celé řadě drobných studií o výtvarném umění. Úspěšná výstava jihočeské gotiky v Praze byla také společným dílem obou historiků. Rozdělila je až druhá světová válka, kdy byl Denkstein stejně jako Matouš nacistickou správou obce propuštěn. „*V roce 1940 vrátil se Denkstein do Prahy, s níž ostatně nikdy styk neztratil, a vstoupil do řad pracovníků Národního muzea*.“³⁴¹ Od 1. srpna byl až do konce války totálně nasazen. Od roku 1945 působil jako přednosta historicko-archeologického oddělení Národního muzea. Od roku 1951 zastával funkci zástupce ředitele a skupinového vedoucího historického oddělení.

Hned po válce, konkrétně 1. srpna 1945, se stal členem Komunistické strany Československa.³⁴² Od roku 1956 byl ředitelem Národního muzea.³⁴³ S funkcí ředitele muzea se z něj stala významná osoba tehdejšího uměleckého života. V tuto dobu byl také angažován v celé řadě funkcí, byl členem několika uměleckých komisí, vedoucím

³³⁷ Tamtéž, V. Birnbaum F. Matoušovi, Jindřichův Hradec 1. září 1933.

³³⁸ Jaroslav PEŠINA a kol., *Cestami umění*, Praha 1949.

³³⁹ F. MATOUŠ, *Vladimír Denkstein šedesátník*, Umění 14, 1966, č. 3, s. 292.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ Tamtéž, s. 293.

³⁴² ANM, Fond Vladimír Denkstein, kart. 1, životopis V. Denksteina, průkaz KSČ.

³⁴³ F. MATOUŠ, *Vladimír Denkstein šedesátník*, s. 293.

redaktorem časopisu Národního muzea a řady dalších.³⁴⁴ Na začátky své vědecké kariéry v Českých Budějovicích rád vzpomínal. V dopise z roku 1966 píše Matoušovi: „...*má mladá budějovická léta, ta z nejkrásnějších v mém životě,...*“³⁴⁵

Spolupráce Matoušova a Denksteinova započala v jihočeském muzeu a nadále trvala až do konce Matoušova života. Denkstein byl tím, kdo pravidelně psal do časopisu Umění při příležitosti jeho výročí. Na stránkách tohoto časopisu se s ním touto cestou rozloučil.³⁴⁶ Jejich spolupráce dala vzniknout celé řadě historicko-uměleckých děl, včetně spolupráce na nejrozsáhlejší společné knihy s názvem *Jihočeská gotika*.³⁴⁷

Doba Matoušova života byla velmi složitá. Za svůj život prožil dvě světové války, únor 1948 a srpen 1968. Nevyhnula se mu žádná z tragických událostí historie dvacátého století. „*Do heidrychiády v roce 1942, tedy necelé čtyři roky z hrůzných sedmi let okupace, zůstalo nicméně české kulturní scéně několik institucí, vesměs obětavě spravovaných výraznými osobnostmi těchto let, do nichž fatálně a tragicky zapadl jejich generační nástup.*“³⁴⁸ Po skončení druhé světové války, bylo prvním úkolem historiků: „*vyčíslit válečné škody a ztráty, ujasnit si problémy a současný stav.*“³⁴⁹

Česká historiografie se musela vyrovnat s několikaletou časovou prodlevou nejen v historickém bádání, ale i v absenci nových absolventů univerzit. Po uzavření vysokých škol 17. listopadu 1939 strádala výuka všech oborů. „*Některé z historiků umění zachránila zachovaná produkce časopisecká a instituce fungující během druhé světové války,...*“ „*Silná generace Birnbaumových žáků spolupracovala zejména s historickými časopisy, institucemi a také denním tiskem – Jan Květ publikoval v Památkách archeologických, Vladimír Denkstein působil po svém propuštění z Městského muzea v Českých Budějovicích v Českém zemském archivu a v Národní*

---

³⁴⁴ Vedle činnosti v muzeu přednášel dějiny umění pro posluchače výtvarné výchovy, nejdříve na Vysokém učení technickém v Praze a od roku 1945 na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Byl také členem vědecké rady Kabinetu teorie a dějin umění ČSAV, předsedou Svazu českých muzeí a Památkového sboru hlavního města Prahy, členem Ústřední komise státní památkové péče. Dále členem několika výborů domácích i zahraničních v oboru muzejnictví, v teoretické sekci Svazu československých výtvarných umělců. Srov. ANM, Fond V. Denkstein, kart. 1, životopis V. Denksteina.

³⁴⁵ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 75, dopis od V. Denksteina, Praha únor 1966.

³⁴⁶ V. DENKSTEIN, *Za PhDr. Františkem Matoušem*, (Z posledního rozloučení ze zesnulým), Umění 18, 1970, č. 2.

³⁴⁷ V. DENKSTEIN – F. MATOUŠ, *Jihočeská gotika*, Praha 1953.

³⁴⁸ *Dějiny českého výtvarného umění V. 1939/1958*, Praha 2005, s. 21.

³⁴⁹ Válečná léta znamenala velké ztráty ve všech oblastech lidského života. „*Válka stála českou historickou obec více než 20 obětí. Mezi nimi např. Kamil Krofta, Josef Šusta nebo Bedřich Mendl.*“ Srov. Josef HANZAL, *Cesty české historiografie 1945-1989*, Praha 1999, s. 20.

galerii, která paradoxně získala svůj název právě v letech válečných, a v roce 1942 definitivně zakotvil v Národním muzeu.³⁵⁰

V této době stál v čele historie umění rodák z Libčan, který ve své badatelské práci považoval za stěžejní terénní výzkum. Tímto českým dějepiscem byl Zdeněk Wirth. S Matoušem se potkal při společné práci, kdy mu pracovníci jihočeského muzea v čele s Matoušem zpracovali heslo „České Budějovice“ pro jeho příručku. „*Pokud jde o nové vypracování hesla „České Budějovice“ pro naši příručku, poslal bych Vám nejraději několik pus tímto dopisem za Váš pěkný nápad a za Váš krásný výsledek. Myslím, že mám málo tak zpracovaných hesel v příručce, jako jsou nyní Vaše Budějovice. Prosím Vás, abyste při příštích korekturách bez obalu opravili třeba i dalekosáhle všechno, co nevyhovuje. Záleží mi velmi na dokonalosti příručky a nestačím na všechno, co nevyhovuje.*“³⁵¹

Později se setkali již osobně při společné práci na Pražském hradě, kdy oba byli členové výboru výstav Deset století stavebního vývoje. V tuto dobu byl Wirth považován za autoritu v oblasti dějin umění a byl uznávaným vědcem. „*Po dlouhá desetiletí nebylo u nás významnější výstavy, soutěže a uměleckého podnikání všeho druhu, jež by se bylo obešlo bez Wirthovy účasti, bez jeho pomoci, nebo alespoň rady.*“³⁵² Prošli stejnou školou, oba byli žáky Karla Chytila na pražské univerzitě.³⁵³

Wirth do roku 1939 působil na ministerstvu školství a osvěty a od roku 1947 byl předsedou Národní kulturní komise. Matouš se s Wirthem setkal i v ČSAV, kde Wirth byl jmenován již v roce 1952, tedy hned po založení Akademie věd jako jeden z prvních akademikem a současně předsedou VI. sekce ČSAV.³⁵⁴ Matouš nastoupil do ČSAV až v roce 1956.

„*Wirth věnoval svůj badatelský zájem české architektuře zejména 18. a 19. století. Jeho historická orientace se přitom projevovala tak, že chápal architekturu v jejím sepětí s městem jako stavebním a sociálním útvarem a v její společenské funkci. Dokázal to v uměleckohistorických monografiích o Kutné hoře a Pelhřimově a ve velkém díle Praha v obraze pěti století (1932)...*“³⁵⁵ Wirth je znám především svou

³⁵⁰ *Dějiny českého výtvarného umění V*, s. 22.

³⁵¹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 129, Z. Wirth kolektivu jihočeského muzea, Praha 5. 11. 1937.

³⁵² Tamtéž, s. 110.

³⁵³ Jan KVĚT, *K osmdesátým narozeninám akademika Zdeňka Wirtha*, Umění 6, 1958, č. 2, s. 109.

³⁵⁴ F. KUTNAR, *Přehledné dějiny*, s. 131.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 195.

teorií o lidovém umění. Lidová výtvarná kultura je podle něho časově a slohově opožděným derivátem monumentálního umění vyšších tříd.³⁵⁶

Mezi Matoušovy kolegy patřila řada významných historiků umění. Matouš s většinou z nich udržoval úzké pracovní styky. S Jaromírem Pečírkou ho spojoval nejen badatelským zájmem, ale i náklonnost k jižním Čechám. O čtyři roky starší historik se zabýval především uměním raného středověku, ale jeho zájem sahál až k umění dvacátého století. Měl blízko ke sbírkám jihočeského umění a k jižním Čechám obecně. „*Svůj zájem o sbírky muzea v Českých Budějovicích zužitkoval v článku Dva objevy českobudějovického muzea v časopise Život. Pro výstavu Gotického umění Městského muzea v Českých Budějovicích napsal katalog a podal o ní zprávu v Štencově Umění.*“³⁵⁷

Pečírkově vědecké zaujetí patřilo i současnému umění. Především v oblasti výtvarné kritiky napsal několik desítek úvodů k výstavním katalogům a nejednou vystoupil se zahajovacím proslovem řady výstav. „*Znalec zvláště francouzského umění, dovedl se dobře orientovat ve složitých otázkách současné výtvarné problematiky, indifferenční k pomíjivým módám a formalistickým výstřelkům.*“³⁵⁸

Z jejich korespondence vystupuje především vzájemné přátelství. „*Napište, co dělají naše milé jižní Čechy a v nich zejména rodina Matoušů.*“³⁵⁹ Obzvláště jeho oslovení „*Drahý Matouši*“ v jejich korespondenci prozrazuje velmi osobní vztah. V jejich dopisech nalezneme však i zamyšlení nad aktuálními událostmi života i vědy. Na začátku roku 1937 zasáhla všechny smrt Josefa Pekaře. „*Ze smrti prof. Pekaře je mi, stejně jako asi každému, kdo ho znal nebo četl, moc smutno.*“³⁶⁰

Milým kolegou v ČSAV byl Matoušovi Jaroslav Pešina, o sedmáct let mladší historik umění, který byl považován za nejvýznamnějšího žáka Antonína Matějčka.³⁶¹ Autor významného díla *Česká malba pozdní gotiky a renesance* z roku 1950, která patří „*k nejvýznamnějším badatelským výkonům v novém duchu, směřující k marxistické metodice.*“³⁶² Pešina považoval Matouše za přítele a při příležitosti jeho narozenin mu píše: „*je tomu již hezkých pár let, co se známe – od návštěvy muzea v Budějovicích*

³⁵⁶ Více Zdeněk WIRTH, *Umění lidu československého*, Praha 1928.

³⁵⁷ F. KUTNAR, *Přehledné dějiny*, s. 179.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 183.

³⁵⁹ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 167, J. Pečírek F. Matoušovi, březen 1933.

³⁶⁰ Tamtéž, J. Pečírka F. Matoušovi, 24. ledna 1937.

³⁶¹ F. KUTNAR, *Přehledné dějiny*, s. 355.

³⁶² Tamtéž.

s profesorem Šustou – vzpomínáš? Odejdeš-li z Ústavu, budu tě velmi, velmi postrádat. Byl jsi mi tam z lidí nejmilejší...“³⁶³

Jaroslav Pešina se habilitoval v roce 1946. Působil v Ústavu dějin umění na univerzitě, kde se v tu dobu sešla silná sestava historiků umění specializující se na středověk. „*Vznikla zde silná skupina české medievalistiky, která v následujících letech vydala známé korpusy českých středověkých památek a uchovala základ exaktní metody dějin umění, jak ji založila vídeňská uměleckohistorická škola.*“³⁶⁴ I po odchodu z ústavu jejich přátelské vazby neochladly a Pešina byl recenzentem Matoušovy knihy o českých sklomalbách. „*Milý příteli, nezlob se – prosím Tě – na nás, že ti kazíme tak zasloužené prázdniny žádostí o přečtení mé práce o československých středověkých sklomalbách.*“³⁶⁵ Dále Pešinu prosí, aby byl při čtení přísným kritikem, velmi mu záleželo na kvalitě jeho práce. Měl při jejím psaní značné potíže a vzhledem k tomu, že se jednalo o mezinárodní dílo, chtěl odevzdat kvalitní práci. Touto prací uzavíral Matouš svoji vědecko-literární kariéru. Pešina byl posledním z jeho přátel, s kterým udržoval pracovní korespondenci do pozdního stáří.

Všichni jmenovaní historici měli v životě Františka Matouše významné místo. Měli vliv jak na jeho život osobní, tak nemalou měrou zasáhli i do života profesního. František Matouš byl kolega, který vždy dokázal poradit a pomoci. Jediný pracovní konflikt, který byl v jeho korespondenci dochován, byl s profesorem Hahnloserem z Bernu a to při práci na mezinárodní edici *Corpus vitrearum medii aevi*.

---

³⁶³ ANM, Fond F. Matouš, kart. 2, inv. č. 108, Jaroslav Pešina F. Matoušovi, Praha 25. listopadu 1965.

³⁶⁴ *Dějiny českého výtvarného umění* V. s. 27.

³⁶⁵ Tamtéž, kart. 14, inv. č. 441, F. Matouš J. Pešinovi, Praha 26. června 1967.

Závěr

Ve své diplomové práci jsme se pokusila zobrazit život historika dějin umění Františka Matouše. Člověka, který miloval jižních Čechy a celý život zasvětil dějinám umění. Obě tyto lásky ho provázely na cestě životem. František Matouš přispěl svým dílem k historii jižních Čech a stál u zrodu sbírky dnešní Alšovy jihočeské galerii. Důležitou částí jeho života byla jeho pracovní kariéra, která mu ubírala tak drahocenný čas na psaní a bádání, kterého se mu zvláště v pozdějších letech jeho života nedostávalo. Matouš byl věrný své první práci muzejníka po celý život a s muzeem nikdy nepřerušil vztahy.

Matoušovi nebyla věnována žádná monografická studie, proto je tato práce první, která se zabývá nejen jeho tvorbou, ale také životním osudem. Mým cílem bylo rozkrýt jak jeho osobnost privátní, tak také pracovní. Zasadila jsem jeho osobu do kontextu doby a prostředí, z kterého pocházel a do kterého se celý život vracel. Jižní Čechy a České Budějovice určily směr, kterým se ve svém životě vydal. I řada jiných historiků, ale i umělců, sochařů a básníků je ovlivněna krajem svého mládí a osobní vztah k prostředí, o kterém autor píše, dílu prospívá. Matouš svůj vztah a znalost svého kraje úspěšně zúročil v mnohých svých dílech a drobných článcích. V rámci jeho literární činnosti bych nechtěla zapomenout na jeho význam coby zakladatele sbírky jihočeského gotického umění, která patří dodnes mezi významné národní soubory. Pražská výstava, kterou uspořádali společně s Vladimírem Denksteinem a představili tak jihočeskou gotiku pražskému publiku, proslavila tuto sbírku v celé zemi.

Matouš byl prvním vědeckým pracovníkem muzea v Českých Budějovicích. Po jeho nástupu se muzeum přeměnilo ve vědeckou instituci. Nastoupil do muzea jako jeden z prvních pracovníků s odborným vysokoškolským vzděláním. Matoušova záliba v gotickém umění a intenzivní sběr uměleckých památek středověku daly základ k jedinečnému souboru gotických památek v Čechách.

Z veškerých probádaných materiálů o Františku Matoušovi, které byly k dispozici, vystupuje jako člověk přátelský a podle slov svých přátel vždy ochoten podat

pomocnou ruku. Jak napsal jeho přítel a spolupracovník Vladimír Denkstein: „S Františkem Matoušem šel naším životem opravdu sváteční člověk.“³⁶⁶

Od první větší práce, kterou byla jeho disertace, obsahově roztržštěná a psaná neobratným jazykem, dospěl k velmi svěže psané, slohově příjemné a čtivé *Jihočeské gotice*. Tato práce je považována za jeho nejlepší dílo. Stále patří mezi hodnotné knihy tohoto oboru.

Matoušovo práce o středověkých sklomalbách, je podstatným příspěvkem k dějinám středověkého malířství na skle. Kniha s názvem *Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei* je první souborné zpracování tohoto tématu v Československu. Práce má význam nejen pro české badatele, ale jedná se o publikaci světového významu. Nevýhodou této knihy pro českého čtenáře je její dostupnost pouze v německém jazyce.

Oblíbenou knihou je i monografie o Třeboni, která je určena široké čtenářské veřejnosti. Po dalších jeho knihách či článcích sáhne čtenář jen velmi zřídka.

Matouš je svým dílem historik regionální, nestojí v předních liniích české historie umění, ale v regionálním kontextu mu náleží místo zasloužené. Léta trávená v jihočeské metropoli byla podle mého názoru v Matoušově životě dobou nejkrásnější. Napovídá to již jeho dílo, kterým se do jižních Čech stále vracel.

Možnosti bádání o osobnosti Františka Matouše vidím především v osvětlení jeho osobního života. V tomto smyslu bych viděla jako živnou půdu především metodu orální historie. Hlas pamětníka a jeho vzpomínky na Františka Matouše by jeho životní osudy jistě obohatily a přispěly tak k ucelenějšímu obrazu této osobnosti. Hlavně v této oblasti jeho rodinného života by bylo možno vypátrat řadu cenných údajů.

František Matouš byl pracovitý a stále zaměstnaný člověk. Až do své smrti psal své vědecké publikace. Dokládá to velké množství článků, ale i přednášek či zahajovacích proslovů řady výstav. V dobách svého působení v Českých Budějovicích se přednáškové činnosti věnoval velmi intenzivně a jejich témata byla velmi různorodá.

V ČSAV, kde působil až do svého odchodu na odpočinek, byl aktivním zaměstnancem. Dokládají to zejména jeho nejrozsáhlejší díla, na kterých pracoval až do své smrti a jejichž vydání se již nedožil.

---

³⁶⁶ V. Denkstein, *Za PhDr. Františkem Matoušem. Z posledního rozloučení se zesnulým*, Umění 18, 1970, č. 2., s. 208.

Soupis pramenů a literatury

Archiv Národního muzea Praha

fond František Matouš

fond Vladimír Denkstein

Státní okresní archiv České Budějovice

fond Jirsíkovo gymnázium

Z díla Františka Matouše

Corpus vitrearum medii aevi... Umění 11, 1963, č. 2, s. 150–151.

Cyklus leptů Karla Štecha a Václava Vorlíčka, Úvodní slovo, České Budějovice 1933.

České Budějovice ve starých pohledech, České Budějovice 1934 (spoluautor V. Denkstein).

Československé muzejnictví, příspěvek pro Sovětský sborník, 1948 (použit separát z pozůstalosti).

Česky kasulový kříž krásného slohu v Louvru, Umění 6, 1958, č. 2, s. 195.

Dějiny a stavební vývoj domu čp. 168 v Českých Budějovicích, in: *75let Česko-budějovické záložny*, České Budějovice 1939 (spoluautor V. Denkstein).

Emanuel Poche šedesátník, Umění 11, 1963, č. 5, s. 391–392.

František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský, I. život, Praha 1939.

Gotická sbírka Městského muzea v Českých Budějovicích a její nová instalace (použit separát z pozůstalosti).

Gotické umění Městského muzea v Českých Budějovicích, České Budějovice 1935 (spoluautor V. Denkstein).

Jihočeská gotika ve sbírkách městského muzea v Českých Budějovicích, České Budějovice 1936.

- Jihočeská gotika*, Praha 1953 (spoluautor V. Denkstein).
- Jihočeské okresy v Soupisu památek*. Ročenka Vlastivědné společnosti jihočeské, České Budějovice 1931, s. 126-130.
- Kamil Novotný mrtev*, Umění 7, 1959, č. 4, s. 415.
- Karel Chytil*. K 25. výročí jeho úmrtí, Umění 7, 1959, č. 3, s. 189–190.
- Klenba kaple Betlémské. Příspěvek k chápání jejího prostoru*, Památky archeologické 1931 (použit separát z pozůstalosti).
- Knižní vazby plechem zdobené*, in: Katalog národopisné výstavy jihočeské, České Budějovice 1927, s. 37-41.
- Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei*, Praha 1975.
- Musea slouží lidu. Příručka pro musejníky a vlastivědné pracovníky*, Praha 1954 (spoluautor V. Denkstein).
- Musejnictví na východě republiky*, České Budějovice 1936.
- Nové sbírky pražského hradu*, Československo III, Praha 1945.
- O umění portrétu*, Host do domu X, 1963, s. 67-69.
- Pan Antonín Krejčí a jeho řeč ve Slovanské Lípě*. Ročenka Vlastivědné společnosti jihočeské, České Budějovice 1934.
- Panorama Jihočeských kostelů a církevních památek*, České Budějovice 1940.
- Pavlina Hamanová, Z dějin knižní vazby od nejstarších dob do konce XIX. stol.*, Umění 7, 1959, č. 4, s. 418–419.
- Pražský hrad v obraze*, Praha 1948 (spoluautoři V. Denkstein - F. Kroupa - F. Pernegr).
- Pražský hrad ve středověku. Úvod k současné výstavě*, Praha 1946.
- Rožmberská kasule z konce 14. století*, České Budějovice 1930.
- Rožmberská kasule z konce 14. století*, České Budějovice 1933.
- Sklomalby ze Žebrnice. Několik poznámek k jejich slohu* (použit separát z pozůstalosti).
- Spolupráce českých a slovenských historiků umění*, Umění 10, 1962, č. 1, s. 100–102.
- Stručný průvodce sbírkou jihočeského umění gotického*, České Budějovice 1938 (anonymně, spoluautor V. Denkstein).
- Südböhmische Gotik*, Praha 1955.
- Svatyně národa – Pražský hrad. K výstavě v letohrádku v Královské zahradě Pražského hradu*, Beseda naší rodiny III, 1947, roč. 31.
- Šumava v kresbách a grafice Josefa Váchala a Anny Mackové*, Horský zpravodaj, roč. 1, č. 7, Kašperské hory 1959, s. 9-12.

- Teorie a dějiny umění 1945–1965*, Umění 13, 1965, č. 3, s. 217–232.
- Třeboň*, Praha 1946.
- Třeboň*, Praha 1972.
- Ukřižovaný treboňského kláštera* (použit separát z pozůstalosti).
- Ústav pro teorii a dějiny umění a jeho nové úkoly*, Umění 8, 1960, č. 4, s. 325–328.
- Věž nad řekou. České Budějovice* (použit separát z pozůstalosti).
- Viktor Kotrba šedesátník*, Umění 14, 1966, č. 4, s. 428–429.
- Vladimír Denkstein šedesátník*, Umění 14, 1966, č. 3, s. 292–293.
- Vladimír Novotný šedesátníkem*. (11. 1. 1901.), Umění 9, 1961, č. 1, s. 95–96.
- Výstava obrazů z galerie Pražského hradu*, Praha 1945.
- Výstava středověká keramika v Československu*, Časopis Národního muzea 132, 1963, s. 15-19.
- Webrovy oltáře a kazatelna v Netolicích*, České Budějovice 1938.
- Z činnosti odboru Za staré Budějovice v letech 1922 a 1923*, Za starou Prahu XI, 1926, s. 36-41.

Matoušovy rozhlasové texty a přednášky

„Jestliže mohlo českobudějovické muzeum...“ 8. 10. 1935.

„Mám-li zde pronést několik slov o bytové kultuře dneška...“ nedat.

„Osm výstav, jež uskutečnila skupina výtvarníků...“ 1959.

„Pět výtvarníků, kteří touto cestou představují...“ 28. 2. 1957.

„V životě Jirsíkové jsou dva momenty...“ 18. 2. 1933.

„Výstava, kterou v tuto chvíli...“ 1952.

Co zajímá světovou veřejnost a znalce na výtvarném umění jižních Čech, 24. 9. 1959.

České sochařství, české malířství, nedat.

Českobudějovicko, Krumlovsko a Vyšebrodsko, 9. 5.

Čím přispěli jižní Čechy k vývoji výtvarného umění, předneseno 22. 3. 1946.

Dějiny umění a historická syntéza, nedat.

Jihočeská gotiky doby lucemburské, nedat.

Křesťanství a lidové umění výtvarné, předneseno 27. 12. 1939.

Muzejnictví, 1939.

Proslov k Mozartovu večeru, 1. 12. 1937.

Rožmberkové XIV. století jako příznivci církve, 18. 2. 1934.

Vliv křesťanství na lidové umění výtvarné, předneseno 8. 2. 1939.

Literatura

75 let Česko-Budějovické záložny, České Budějovice 1939.

BIRNBAUM, Vojtěch a kol., *Dějepis výtvarného umění v Čechách I*, Praha 1931.

BLAŽÍČEK, Oldřich - KROPÁČEK Jan, *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha 1991.

BLAŽÍČEK, Oldřich, *Slovník památkové péče*, Praha 1962.

BLÜML, Josef – BLÜMLOVÁ, Dagmar – Bohumil, JIROUŠEK a kol., *Jihočeši v české historické vědě*, České Budějovice 1999.

BRANIŠ, Josef, *Obrazy z dějin jihočeského umění*, Praha 1909.

Dějiny českého výtvarného umění I/2 Praha 1984.

Dějiny českého výtvarného umění V, 1939/1958, Praha 2005.

DENKSTEIN, Vladimír, *František Matouš: Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei. (Corpus vitrearum medii aevi – Tschechoslawakei)*, *Umění* 24, 1976, č. 1, s. 94-95.

DENKSTEIN, Vladimír *Mezinárodní kongres o dějinách skla*, *Umění* 19, 1971, č. 5, s. 543-545.

DENKSTEIN, Vladimír *Za PhDr. Františkem Matoušem. (Z posledního rozloučení se zesnulým)*, *Umění* 18, 1970, č. 2, s. 207-208.

DENKSTEIN, Vladimír, *K výstavě Národního musea „Husitské revoluční hnutí“*, *Umění* 2, 1954, č. 1, s. 63-66.

DENKSTEIN, Vladimír, *Sedmdesátiny dr. Františka Matouše*, *ČNM* 135, 1966, s. 76-78.

DENKSTEIN, Vladimír *Šedesát pět let Františka Matouše*, *Umění* 8, 1960, č. 6, s. 632-633.

Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 2006.

HADAČ, Václava Antonín, *Kulturní obrázky z minulosti Třeboně*, Třeboň 1914.

HADAČ, Václava Antonín, *Třeboňsko ve válečných dobách před sto lety*, Třeboň 1915.

HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.

HANZAL, Josef, *Cesty české historiografie 1945-1989*, Praha 1999.

HEROUT, Jaroslav, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1994.

CHADRABA, Rudolf a kol., *Kapitoly z českého dějepisného umění II*, Praha 1987.

KVĚT, Jan, *Vojtěch Birnbaum 25. výročí jeho úmrtí*, *Umění* 7, 1959, č. 3, s. 192-193.

- Jihočeská pozdní gotika 1450-1530*, Katalog výstavy Hluboká 1965.
- Jihočeské muzeum – Historie a sbírky*, České Budějovice 2003.
- KOVÁŘ, Daniel – KOBLASA, Pavel, *Ulicemi města Českých Budějovic*, České Budějovice 2005.
- KOVÁŘ, Daniel, *Budějovické hřbitovy*, České Budějovice 2001.
- KOVÁŘ, Daniel, *Sto let od narození Františka Rady*, Českobudějovické listy 14. 12. 1995, s. 12.
- KUTAL, Albert – LÍBAL, Dobroslav – MATĚJČEK, Antonín, *České umění gotické I*, Praha 1949.
- KUTAL, Albert, *České gotické sochařství 1350-1450*, Praha 1962.
- KUTAL, Albert, *České gotické umění*, Praha 1972.
- KUTAL, Albert, *Gotické sochařství v Čechách a na Moravě*, Praha b.d.
- KUTHAN, Jiří, *Gotická architektura v jižních Čechách. Zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.*, Praha 1975.
- KUTHAN, Jiří, *Zvíkovský purkrabí Hirzo, Příspěvek k dějinám kolonizace jižních Čech*, ČČH 19, Praha 1971.
- KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997.
- KVĚT, Jan., *K osmdesátým narozeninám akademika Zdeňka Wirtha*, Umění 6, 1958, s. 57-58.
- LAVIČKA, Roman, *Gotické umění*, Hluboká nad Vltavou 2007.
- LÍBAL, Dobroslav, *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*, Praha 1948.
- MACHÁČEK, Jan, *Paměti c. k. českého gymnázia v Českých Budějovicích od jeho založení až do roku 1903 a seznam všech abiturientů, jejich rodiště, nynější stav a bydliště*, Česká Budějovice 1903.
- MATĚJČEK, Antonín, *Česká malba gotická. Deskové malířství 1350-1450*, Praha 1938.
- NOVÁK, Josef, *Soupis památek VIX. politickém okrese jindřicho-hradeckém*, Praha 1901.
- Ottův slovník naučný nové doby*, díl třetí, svazek první, Praha 1934.
- PASÁK, Tomáš, *Emil Hácha*, Praha 1997.
- PAVEL, Jakub, *Dějiny umění v Československu*, Praha 1978.
- PAVELEC, Petr a kol., *Bellarria. František Jakub Prokyš, rokokový malíř*, České Budějovice 2008.

- PEŠINA, Jaroslav a spol. *Gotická nástěnná malba v zemích českých I, 1300-1350*, Praha 1958.
- PEŠINA, Jaroslav, *Česká gotická desková malba*, Praha 1978.
- PEŠINA, Jaroslav, *Česká malba pozdní gotiky a renesance. Deskové malířství 1450-1550*, Praha 1950.
- PEŠINA, Jaroslav, *Klášter Třeboňský*, Praha 1942.
- PEŠINA, Jaroslav, *Pozdně gotické malířství v Čechách*, Praha 1940.
- POCHE, Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech I-IV*, Praha 1977-1982.
- PRELOVŠEK, Damjan, *Josif Plečnik. Život a dílo*, Brno 2003.
- RADA, František, *Když se psalo c.k.*, České Budějovice 1965.
- RADA, František, *Když se psalo T.G.M.*, České Budějovice 1992.
- Ročenka Vlastivědné společnosti jihočeské za rok 1934.*
- RULÍŠEK Hynek, *Gotické umění jižních Čech*, Hluboká nad Vltavou 2007.
- SCHLETTILER, Gotthard a kol., *Repetitorium praktického lékaře*, Praha 1995.
- SPUNAR, Petr, *Kultura českého středověku*, Praha 1987.
- STAŇKOVÁ, Jaroslava – ŠTURSA, Jiří – VODĚRA, Svatopluk, *Pražská architektura*, Praha 1990.
- STRAKA, Karel, *125. výročí založení Jirsíkova gymnázia v Českých Budějovicích*, in *Naše rodina* č. 25, 1993.
- ŠVÁCHA, Rostislav, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1985.
- WIRTH, Zdeněk a kol., *Umělecké památky Čech*, Praha 1957.
- WIRTH, Zdeněk, *Umění lidu československého*, Praha 1928.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 František Matouš (fotografie z vysokoškolského indexu, 1914)
- Příloha č. 2 Svatební oznámení manželů Matoušových, 1924
- Příloha č. 3 František Matouš s přáteli
- Příloha č. 4 První mezinárodní konference muzejníků a etnografů v Martině, na schodišti Slovenského národního muzea, 1954
- Příloha č. 5 Rukopis Františka Matouše, 30. léta
- Příloha č. 6 František Matouš při setkání s kolegy muzejníky
- Příloha č. 7 František Matouš s přáteli
- Příloha č. 8 První mezinárodní konference muzejníků a etnografů v Martině, na schodišti Slovenského národního muzea, 1954
- Příloha č. 9 Příklad Matoušovy přípravné malby při zpracování středověkých sklomaleb v Československu
- Příloha č. 10 Hrobka rodiny Matoušů, kde je pochován i František Matouš, České Budějovice hřbitov Svaté Otýlie
- Příloha č. 11 František Matouš, kolem 1960